

“PITKÄ TIE SIITÄ KAIKESTA”

Sisällönanalyysi lapsuudessa koetusta perheväkivallasta ja sen seurauksista eri elämänvaiheissa

Aino Vuorio
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Huhtikuu 2020

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

VUORIO, AINO: *"Pitkä tie siitä kaikesta"* Sisällönanalyysi lapsuudessa koetusta perheväkivallasta ja sen seurauksista eri elämänvaiheissa.

Pro gradu -tutkielma, 80 s.

Sosiaalityö

Huhtikuu 2020

Ohjaaja: Anne Puuronen

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan lapsuuden väkivaltakokemuksia ja niiden vaikutuksia eri elämänvaiheisiin. Tarkoituksena on selvittää (1) millaisia väkivallan kokemukset ovat lapsuudessa olleet ja (2) millaisia seurauksia koetulla väkivallalla on ollut eri elämänvaiheissa. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, minkälaisia seurauksia lapsuudessa koetulla väkivallalla on ja tuoda esille se, miten pitkäaikaisia seuraukset voivat olla.

Tutkimukseni on tyypiltään sisällönanalyysin keinoin tehty laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu kuudesta EHYEKSI- nimistä hanketta varten kerätystä teemahaastattelusta. Hanke kohdistuu Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueelle ja se toteutetaan kehittämissyhteistyössä Turun yliopistollisen Naistenklinikan kanssa. Aineiston analysointi on toteutettu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Naisten lapsuuden väkivaltakokemukset on jaoteltu kolmen teeman alle. Koetun väkivallan seurauksia on tarkasteltu lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden osalta.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että lapsuudessa koetut väkivaltakokemukset olivat usein päällekkäisiä, eli perheissä ilmeni useampia väkivallan muotoja. Myös uhrin ja tekijän roolit olivat vaihtelevia. Tulosteni mukaan väkivallan kokeminen ja todistaminen vaikutti uhrien elämään kaikissa elämänvaiheissa. Lapsuudessa oirehdinta ilmeni emotionaalisina oireina, kuten pelon ja turvattomuuden kokemuksina, nuoruudessa korostuivat mielenterveydenhäiriöt, kuten masennus ja itsemurhaan liittyvät ajatukset. Aikuisuudessa väkivallan seuraukset näkyivät erityisesti traumaperäisen stressihäiriön kokemisena ja jatkuvana ylivirittyneisyytenä. Väkivallan kokeminen vaikutti edelleen naisten arkeen ja suhteisiin lapsuuden perheen kanssa.

Tutkimukseni osoittaa sen, miten pitkäaikaisia väkivallan seuraukset voivat olla. Osa seurauksista tulee näkyväksi jo silloin, kun lapsi tai nuori elää väkivallan keskellä, mutta osa seurauksista voi ilmetä vasta myöhemmissä elämänvaiheissa, kuten esimerkiksi aikuisiän parisuhteissa. Toivon, että tutkimukseni tuo esille sen, miten jokainen yksilö kokee väkivallan seuraukset eri tavalla. On tärkeää, että lapsuuden kokemukset huomioidaan myös silloin, kun uhri on jo aikuinen.

Avainsanat: Lapsen kohdistuva väkivalta, perheväkivalta, väkivallan seuraukset

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	LAPSEEN KOHDISTUVA VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA	3
2.1	LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KÄSITE.....	3
2.2	LAPSI VÄKIVALLAN UHRINA	6
2.3	LAPSEEN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN ERI MUODOT	9
2.4	KOTI JA PERHE VÄKIVALLAN YMPÄRISTÖNÄ	12
2.4.1	Väkivalta perheissä	14
2.4.2	Väkivallan tekijänä äiti.....	15
2.5	LAPSUUDESSA KOETUN VÄKIVALLAN SEURAUKSET	18
2.6	PERHESUHTEISSA TAPAHTUVA VÄKIVALTA LASTENSUOJELUN NÄKÖKULMASTA	23
3	TUTKIMUSASETELMA.....	28
3.1	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA EETTINEN POHDINTA.....	28
3.2	AINEISTON ESITTELY	30
3.3	AINEISTON ANALYYSI	31
4	VÄKIVALLAN KOKEMUKSET LAPSUUDESSA	34
4.1	PSYKKINEN JA FYYSSINEN VÄKIVALTA.....	34
4.2	VÄKIVALLAN TODISTAMINEN	40
4.3	TALOUDELLINEN VÄKIVALTA.....	42
5	KOETUN VÄKIVALLAN SEURAUKSET	44
5.1	LAPSUUS.....	44
5.2	NUORUUS.....	48
5.3	AIKUISUUS	55
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	63
	LÄHTEET	69

1 JOHDANTO

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2018 viranomaisten tietoon tulleissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 9 900 uhria, mikä on muutama prosenttiyksikkö enemmän kuin vuonna 2017. Väkivallan uhreista alaikäisiä oli 24,4 prosenttia. (Tilastokeskus 2019.)

Lapsiin kohdistuvalla väkivallalla on merkittävät terveydelliset, henkiset ja sosiaaliset seuraukset. Vaikutukset riippuvat osittain lapsen iästä, sukupuolesta, väkivallan määrästä, kestosta sekä suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden laadusta. Väkivallan kokemukset tuovat mukanaan fyysisten vammojen lisäksi myös erilaisia kehityshäiriöitä ja psyykkisiä ongelmia, joista monet ovat havaittavissa vasta myöhemmin ja osa vasta aikuisikäällä. (Ellonen, Kivivuori & Kääriäinen 2007, 16.) Perheväkivaltaa kohdanneiden aikuisten kohdalla avuntarvetta ei kyseenalaisteta, mutta lapset jäävät valitettavan usein huomiotta. Lasten kohdalla ajatellaan usein, että he eivät ole tietoisia kotona tapahtuvasta väkivallasta, eikä se näin ollen vaikuta heihin. Todellisuudessa väkivallalle altistuneet lapset tarvitsevat apua yhtä lailla kuin aikuisetkin, oli lapsi sitten itse ollut väkivallan kohteena tai väkivallan todistajana. (Oranen & Keränen 2006, 63.)

Laiminlyönti on lapselle äärimmäisen vaikea kokemus, koska lapsi ei kykene määrittämään laiminlyöntiä eikä ymmärrä vaatia sen lopettamista. Pieni lapsi ei kykene sanoittamaan kokemuksiaan ymmärrettävästi eivätkä ammattilaiset aina osaa havaita ja tulkita sanattomia viestejä. (Eskonen 2003, 56.) Lapset voivat olettaa, että kaikki perheet ovat samanlaisia, eikä heidän elämänsä poikkea normaalista. Tämä vaikuttaa siihen, että vanhemmatkaan lapset eivät välttämättä tuo väkivaltakokemuksiaan esille (Sinkkonen 2012). Perheväkivaltaan liittyy paljon häpeän ja syyllisyyden tunteita, minkä takia se ei aina tule viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tietoon. Valitettavaa on, että hyvin usein lähisuhdeväkivaltaa ei nähdä samalla tavalla rikollisena toimintana kuin tuntemattoman tekemää väkivaltaa. Todellisuudessa lähisuhdeväkivallalla on suuri vaikutus kaikkien osallisten hyvinvointiin ja terveyteen. (THL 2018.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa perheväkivallan ehkäisemisen kannalta merkittävää on ollut vuonna 1983 asetettu säädös kuritusväkivallan kieltämisestä. Laki muutti asenneilmapiiriä väkivallan hyväksymisen ympärillä. Lapsiuhritutkimusten tulokset osoittavat, että lapsen fyysinen pahoinpitely on viimeisten vuosikymmenten aikana vähentynyt. Huolimatta kokonaismäärän vähenemisestä, osa lapsista joutuu edelleen elämään perheissä, joissa käytetään väkivaltaa. Kuritusväkivallan kieltämisestä huolimatta viranomaisten on yhä vaikea puuttua perheen sisäiseen väkivaltaan ja varsinkin henkinen

väkivalta jää usein huomaamattomiin (Reenkola 2012b, 138). Henkinen väkivalta on kuitenkin edelleen yleistä ja sen on useissa tapauksissa katsottu johtavan muihin väkivallan muotoihin (Nousiainen & Perttu 2002, 22–23).

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani lapseen kohdistuneita perheväkivallan muotoja ja koetun väkivallan seurauksia. Tutkimukseni käsittelee naisia, jotka ovat lapsuudessaan kokeneet fyysistä, psyykkistä ja taloudellista väkivaltaa sekä todistaneet kotona tapahtuvaa väkivaltaa. Tutkielman tavoitteena on eritellä koetun perheväkivallan muotoja ja tarkastella lapsuudessa koetun väkivallan vaikutuksia eri elämänvaiheisiin. Käytän aineistonani kuutta teemahaastattelun keinon koottua haastattelua, jotka sisältävät kokemuksia lapsuudessa koetusta väkivallasta ja sen seurauksista. Aineisto on kerätty EHY-EKSI- nimistä hanketta varten. Hankkeen tavoitteena on tukea lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan avunsaantia sekä ohjaamista jatkohoitoon. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysia.

Tutkielman teoreettisessa osiossa tarkastelen lähisuhdeväkivallan käsitettä, lapseen kohdistuvaa väkivaltaa ja sen ilmenemismuotoja, perhettä väkivallan kontekstina, koetun väkivallan seurauksia sekä perheväkivaltaa lastensuojelun näkökulmasta. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni tavoitteen ja tutkimuskysymykseni sekä käyttämäni aineiston ja valitsemani analyysimenetelmän. Lopuksi esittelen tutkimukseni tulokset ja johtopäätökset, jossa pohdin tutkimukseni kannalta merkittävimpiä huomioita.

2 LAPSEEN KOHDISTUVA VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA

Tässä luvussa tarkastelen lähisuhdeväkivallan käsitettä ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen esittelen vielä tarkemmin lapsen kohdistuvaa väkivaltaa sekä erittelen erilaisia lapsen kohdistuvan väkivallan muotoja. Neljännessä alaluvussa tarkastelen kotia ja perhettä väkivallan kontekstina, keskittyen erityisesti äitien tekemään väkivaltaan. Kahdessa viimeisessä alaluvussa esittelen lapsuudessa koetun väkivallan seurauksia aiempien tutkimusten valossa, sekä pohdin perheväkivaltaa lastensuojelun näkökulmasta.

2.1 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KÄSITE

Maailman terveysjärjestö WHO:n (World Health Organization) määritelmässä väkivalta on tahallista fyysisen voiman tai vallan käyttöä, jonka seurauksia voivat olla fyysisen tai psyykkisen vamman syntyminen, kehityksen häiriintyminen, perustarpeiden toteutumattomuus ja pahimmassa tapauksessa väkivalta voi johtaa kuolemaan. Väkivallan seuraukset saattavat näkyä heti tai ne voivat olla piileviä. Seurausten kesto voi vaihdella hetkestä koko loppuelämän kestäviksi. Kun väkivallan kontekstina on perhe, käytettäviä käsitteitä ovat perheväkivalta, kotiväkivalta, parisuhdeväkivalta ja lähisuhdeväkivalta. (Oranen 2012, 218.) Suomessa perheväkivallan termi vakiintui erityisesti sosiaali- ja terveysalan henkilöstön käyttöön 1970-luvulla. Käsite korosti väkivallan yhteyttä perhesuhteisiin ja niiden toimintaa. Perheväkivallan käsitettä kritisoitiin kuitenkin siitä, että se mystifioi perhesuhteissa tapahtuvan väkivallan toimijattomaksi. (Paavilainen & Pösö 2003, 18–19.) Myös muita edellä mainittuja käsitteitä on kritisoitu siitä, että ne hämärtävät sekä väkivallan tekijän että uhrin roolit. Toisaalta aiemman tutkimustiedon perusteella voidaan todeta, että väkivalta saattaa ilmetä useissa suhteissa samanaikaisesti. Eli esimerkiksi parisuhdeväkivallan kanssa voi samanaikaisesti ilmetä lapsen kohdistuvaa väkivaltaa. On myös mahdollista, että väkivallan uhrin ja tekijän roolit ovat osittain päällekkäisiä ja vaihtuvia. (Oranen 2012, 218; Ruohonen 2006, 8.)

Käytän tässä tutkimuksessa perheväkivallan käsitettä, koska se kuvailee mielestäni parhaiten tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta kuvausta väkivallan tekijästä ja uhrista. Tekijänä voi olla mies, nainen tai molemmat, ja väkivalta voi kohdistua lapseen tai puolisoon. Perheessä voi esiintyä sisarusten välistä väkivaltaa, eli lapset voivat olla väkivaltaisia toisiaan kohtaan. Vaikka käsitteeseen on kohdistunut kritiikkiä, kuvailee se mielestäni hyvin sitä, miten perheissä tapahtuvalle väkivallalle on ominaista kumuloitua

(Oranen 2012, 218). Esimerkiksi parisuhdeväkivallan uhriksi joutunut äiti saattaa olla väkivaltainen omia lapsiaan kohtaan. On myös tilanteita, joissa väkivalta ei suoranaisesti kohdistu lapseen, mutta lapsi on paikalla todistamassa vanhempien välistä väkivaltaa. Tällaisissa tilanteissa lapseen kohdistuu epäsuoraa väkivaltaa, joka vahingoittaa lapsen turvallisuuden tunnetta. (Forsberg 2002, 19–20.)

Suomessa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvää lainsäädäntöä on viime vuosina uudistettu merkittävästi. Rikoslaisissa ei erikseen kriminalisoida lähisuhdeväkivaltaa, vaan siihen sovelletaan samoja säädöksiä, kuin niin kutsuttuun normaaliin väkivaltaan. Pääasiallisesti lähes kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset kuuluvat virallisen syytteen alle, eli kun asia tulee viranomaisten tietoon, asiasta nostetaan syyte, vaikka uhri itse ei haluaisi tekijälle rangaistusta. Vuonna 2011 astui suomalaisessa rikoslaisissa voimaan tärkeä muutos perheväkivallan ehkäisemisen ja siihen puuttumisen kannalta. Syyttäjän syyteoikeus laajennettiin koskemaan myös lievää pahoinpitelyä tapauksissa, joissa teko kohdistui esimerkiksi tekijän aviopuolisoon. Aiemmin tämältyypiset rikokset kuuluivat asianomistajarikokseen, eli asiaa käsiteltiin oikeudessa vain siinä tapauksessa, että uhri halusi itse nostaa syytteen. Nykyisin lähisuhdeväkivaltatapauksissa syyttäjä voi nostaa syytteen esimerkiksi lievästä pahoinpitelystä ilman uhrin suostumusta. Riittää, että väkivallan teko on tapahtunut perheen sisällä. (Minilex, Rikoslaki ja perheväkivalta.)

Viime vuosien lakimuutoksista huolimatta Yle uutisoi vuoden 2019 tammikuussa, että Suomessa joka kolmas nainen kokee elämänsä aikana lähisuhdeväkivaltaa (Rauhalampi 2019). Varmasti osaksi historiasta johtuen, perheissä tapahtuva väkivalta pyritään piilottamaan mahdollisimman hyvin, eikä sitä haluta tuoda julki. Toisaalta väkivaltaiset teot tapahtuvat usein kotona, jolloin paikalla ei ole ulkopuolisia todistajia, mikä tukee sitä, että väkivalta ei tule viranomaisten tietoon. (Ruohonen 2006, 7.) Rikosoikeuden kannalta ongelmallista on todisteiden hankkiminen niissä tapauksissa, joissa uhri ei kuulusteluiden aikaan kerro tapahtumista. Uhrille jää harvoin fyysisiä vammoja lievästä pahoinpitelystä, mikä tekee pahoinpitelyn todistamisesta hankalaa. Uudistuneen lain ja syyteoikeuden tavoitteena onkin tuoda yhä selkeämmin esiin perheväkivallan paheksuttavuus sekä se, että asiaa ei tule suojella vetoamalla perheen yksityisyyteen. (Minilex, Rikoslaki ja perheväkivalta.) Muuttuvaa suhtautumista lähisuhdeväkivaltaan kuvaa myös lähestymiskieltoain uudistaminen. Vuonna 2005 astui voimaan perheen sisäinen lähestymiskielto, uudistuneen lain perusteella väkivallan tekijä voitiin poistaa perheen yhteisestä

asunnosta, jos hänen voitiin perustellusti epäillä uhmaavan toisen perheenjäsenen turvallisuutta. (Oranen 2012, 219.)

Poliisin tilastot osoittavat, että suuri osa kotona tapahtuvasta väkivallasta jää piiloon. Ainoastaan noin kymmenen prosenttia lähisuhdeväkivallan uhreista ilmoittaa asiasta poliisille. Poliisin tietoon tulevat ilmoitukset tulevat yleensä vakavan väkivallan uhreiksi joutuneilta naisilta. Sukupuolen nähdään olevan merkittävä tekijä väkivallan esiintuomisen näkökulmasta. On esitetty, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneet miehet kohtaavat sosiaalista häpeää uhriksi joutumisen takia. On siis sosiaalisesti hyväksyttävämpää, että uhrina on nainen. Tämä vaikuttaa siihen, että miehet hakevat harvoin itselleen apua. (Oranen 2012, 220.)

Kotona tapahtuvan lapsen kohdistuvan väkivallan tutkiminen koetaan hyvin haasteelliseksi. Perinteisesti tätä on tutkittu viranomaistietoon pohjautuvin rekisteriaineistoin. On kuitenkin tiedossa, että tämän tyyppiset aineistot ovat puutteellisia, sillä vain osa lapsiin kotona kohdistuvasta väkivallasta tulee poliisin tietoon. Väkivallasta keskustellaan nykyään aiempaa enemmän, mutta erityisesti äitien lapsiinsa kohdistama väkivalta on edelleen tabu, mikä vaikeuttaa väkivallan esiintyvyyden tutkimusta. (Ellonen & Pöso 2015, 72.) Orasen (2012, 220) mukaan ammattilaiset saattavat torjua naisten avun tarpeen tai väkivallan selitetään johtuvan ulkoisista tekijöistä.

Väkivalta nähdään sukupuolittuneena ilmiönä eli sukupuolen nähdään olevan yhteydessä väkivallan tekemiseen. Miesten ja naisten tekemän väkivallan nähdään olevan jossain määrin erilaista. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltatapauksissa 76,5 prosenttia aikuisista uhreista oli naisia (Tilastokeskus 2019). Sen sijaan törkeiden pahoinpitelyjen ja henkirikoksen yritysten osalta sukupuolijakauma on tasaisempi, noin 60 prosenttia uhreista on naisia, miesuhrien osuuden ollessa on noin 40 prosenttia. Kaikkein vakavimman parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuvat kuitenkin naiset, vuosittain noin 20–26 naista kuolee joko nykyisen tai entisen seurustelukumppanin surmaamina. Vastaavalla tavalla kuolleita miehiä on vuodessa 3–6. Naiset kohtaavat selvästi miehiä enemmän seksuaalista väkivaltaa parisuhteissaan, ja väkivaltatilanteita oli useampia kuin miehillä. (Oranen 2012, 219–220.) Läheisensä surmanneista kaksi kolmasosaa oli alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisina. Päihteiden käyttö lisää myös uhriksi joutumisen riskiä. Näissä tilastoissa miehet ja naiset eivät juurikaan eroa toisistaan. (Oranen 2012, 220; Piispa 2006.) Väkivallan seurauksien katsotaan olevan erilaisia

miesten ja naisten välillä. Naisille aiheutuu enemmän psyykkisiä ja fyysisiä vammoja kuin miehille. (Oranen 2012, 220.)

2.2 LAPSI VÄKIVALLAN UHRINA

Maailman terveysjärjestö WHO on määritellyt lapsen kaltoinkohtelun käsitteenä, ”joka käsittää sellaisen fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin tai kaupallisen riiston, joista seuraa mahdollista tai todellista vaaraa lapsen elämälle, ihmisarvolle, kehitykselle tai terveydelle”. Väkivallan tulee tapahtua sellaisessa suhteessa, joka perustuu luottamukseen, vastuuseen tai valtaan. (Humppi 2008, 15).

Lapseen kohdistuvan väkivallan määrittely on haastavaa, koska lapset altistuvat väkivalalle monin eri tavoin. Rikoslain 5 §:n (1995/578) mukaan pahoinpitely on ruumiillista väkivaltaa, jonka tarkoituksena on aiheuttaa kipua ja vahingoittaa toista. Pelkästään rikoslain keinoin väkivallan tulkitseminen on kuitenkin ongelmallista, koska se tarkastelee ainoastaan fyysistä väkivaltaa. (Ellonen ym. 2007, 12.) Erilaisissa tutkimuksissa (mm. Huovinen 2017, Ellonen ym. 2008) on todettu, että pelkkä väkivallan todistaminen on lapselle traaginen kokemus. Lapsi aistii väkivallan ilmapiirin kotonaan ja saattaa nähdä väkivallanjälkiä vanhemmissaan (Forsberg 2002, 19–20).

Lasten kokemassa väkivallassa nähdään olevan sukupuoleen kohdistuvia eroja. Pojat kohtaavat enemmän tuntemattomien tekemää väkivaltaa, kun taas tyttöihin kohdistuu vanhempien ja muiden tuttujen ihmisten tekemää väkivaltaa. On myös tutkittu, että ulkomailla syntyneet mutta Suomeen muuttaneet, sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset joutuvat kohtaamaan enemmän seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. (October 2018.)

Väkivallalle on ominaista kumuloitua, eli väkivallan katsotaan ruokkivan väkivaltaa. Tutkimukset osoittavat, että erityisesti äitiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on yhteydessä lapseen kohdistuvaan väkivaltaan. Suomalaisen koulukyselyn perusteella selviää, että lapset, joihin oli kohdistettu väkivaltaa, olivat muita lapsia useammin todistaneet perheenjäsenen kohdistuvaa väkivaltaa. (Oranen 2012, 221–222; Ellonen ym. 2008.) Lapset saattavat joutua väkivallankohteiksi myös vahingossa tilanteissa, joissa he yrittävät puolustaa väkivallan uhriksi joutunutta perheenjäsentä (Oranen 2012, 221–222).

Tarkasteltaessa suomalaista lastensuojelujärjestelmää lähdetään liikkeelle 1700-luvun lopusta, jolloin lasten suojelemiseen tähtäävä lainsäädäntö alkoi kehittyä. 1800-luvulla laki keskittyi pääsääntöisesti orpoihin ja heitteille jätettyihin lapsiin sekä lasten työoloihin. Vuoden 1898 holhouslaki sääti alaikäisten lasten holhoojiksi lasten vanhemmat, joiden tuli huolehtia lasten kasvatuksesta. (Alanen & Bardy 1990, 58.)

1930-luku oli Suomen sosiaalipolitiikassa käännteentekevää aikaa. Vuonna 1936 astui voimaan huoltolakikokonaisuus, jonka osana oli lastensuojelulaki. (Pulma 1987, 198.) Aiemmin lastensuojelutyö oli ollut lähinnä järjestöjen vastuulla, mutta nyt se siirtyi julkisen puolen järjestettäväksi (Hämäläinen 2007, 260–261). Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki (1936/52) astui voimaan 1.1.1937. Huostaanottoon liittyvät säädökset ohittivat ensi kertaa vanhempien vallan ja perheen autonomian. Lainsäädännössä huomioitiin vanhempien oikeusturvaan liittyviä kysymyksiä, kuten vanhempien tai muiden lapsesta huolta pitävien kuuleminen, päätösten tiedoksianto sekä muutoksenhakuohjaus. Vuoden 1937 lastensuojelulaki ei kuitenkaan huomionnut lapsen etua tai lapsen oikeusturvaa, koska lasta ei nähty oikeussubjektina, minkä takia lapsen oikeusasemaan ei juurikaan kiinnitetty huomiota. (Hakalehto 2016, 28.)

1900-luvun puolivälissä säädettiin monta lapsiperheiden kannalta merkittävää uudistusta, muun muassa äitiysneuvolat (1944), kasvatusneuvolat (1971) ja päivähuolto (1973) vakiinnutettiin lakisääteisesti. Mainituissa uudistuksissa lapsi nähtiin hyvin vahvana osana perhettään ja vasta 1980-luvulla alettiin korostaa lasten yksilöitymistä. Vuonna 1983 Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) kumosi vanhan holhouslain viimeiset säädökset ja uudisti huoltajien ja lapsen välisiä lakisääteisiä suhteita. Uusi laki korosti aiempaa enemmän lapsen oikeuksia, joiden toteuttaminen oli vanhemman tehtävä. Laki kielsi lapsen fyysisen kurittamisen ja nöyryyttävän kohtelun ja siinä korostettiin lapsen mielipiteiden ja toiveiden selvittämistä sekä lapsen huomioon ottamista häntä koskevissa päätöksissä. (Alanen & Bardy 1990, 59–60.)

Vuoden 1983 lastensuojelulaki (683/1983) astui voimaan tammikuussa 1984. Muualla maailmassa keskusteltiin aiempaa enemmän lapsen oikeudellisesta edusta ja YK oli käynnistänyt lapsen oikeuksien sopimuksen suunnittelun. Näin ollen myös Suomessa uuden lain valmistelussa kiinnitettiin erityistä huomiota lapsen itsenäisiin oikeuksiin, lapsilähtöisyyteen ja lapsen etuun. Laki rakentui aiempaa selvemmin lapsen tarpeille. Laki määräsi, että lapsella tuli olla oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kehitykseen ja suojeeluun. Jos vanhemman antama tuki ei ollut riittävää, tuli lastensuojelun turvata nä-

mä oikeudet. Vuoden 1983 laki edellytti, että lapsen etua selvitetessä tuli huomioida myös lapsen mielipide ja toivomukset. (Lastensuojelulaki 683/1983.)

Vuoden 2008 tammikuussa astui voimaan uusi lastensuojelulaki (417/2007). Laki edellyttää lastensuojelun lisäksi myös muiden sosiaalitoimen sektoreiden ja kunnan toimijoiden järjestämää suunnitelmallista lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa. Eri toimijoiden rajat ylittävän ehkäisevän työn tavoitteena on havaita ja ehkäistä lapsiperheiden ongelmat aiempaa aikaisemmin, ja pyrkiä näin vähentämään yksilökohtaisen lastensuojelun tarvetta. Uusi laki sääti aiempaa yksityiskohtaisemmin kuntien järjestämän lastensuojelun työprosesseista sekä lastensuojelupäätösten valmistelu- ja päätöksentekomenettelystä. Laki pyrki lisäämään lastensuojelulle tarjottavaa tukea perustamalla kuntiin asiantuntijaryhmiä lastensuojelun tueksi. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Suomen valtiota ja sen viranomaisia sitovat kansainväliset sopimukset, joiden tavoitteena on suojella lasten asemaa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus astui Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimus määrää, että lainsäädäntöelimien, hallintoviranomaisten, sosiaalihuollon ja tuomioistuinten tulisi aina huomioida ensisijaisesti lapsen etu. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Suomessa YK:n lasten oikeuksien sopimus ohjaa lapsiasiavaltuutetun työtä. Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Valtuutetulla ei kuitenkaan ole toimivaltaa yksittäisten lasten tai perheiden asioissa. Ensimmäinen lapsiasiavaltuutettu valittiin tehtävään vuonna 2005. Nykyisin tehtävää hoitaa vuonna 2019 valittu Elina Pekkarinen. (Lapsiasia.fi.)

Vuonna 2011 Suomi allekirjoitti Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä. Yleissopimus ja Suomen perustuslain 7 §:n 1 momentti edellyttävät, että lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä tulisi huomioida perhesuhteissa mahdollisesti tapahtunut väkivalta, eikä lapsen huollosta ja tapaamisesta määrääminen saa vaarantaa lapsen turvallisuutta. (Karhuvaara & Kaitue & Ruuhilahti 2013, 14.)

Lastensuojelulaki uudistui vuonna 2019 ja uudet säädökset astuivat voimaan 1.1.2020 (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019). Uudistuneessa laissa vahvistetaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeuksia sekä muutettiin asiakassuunnitelmia koskevaa säännöstä. Myös rajoitustoimenpiteitä koskevia säädöksiä täsmennettiin ja jälkihuollon ikäraja nostettiin 25 ikävuoteen.

2.3 LAPSEEN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN ERI MUODOT

Lapseen kohdistuvasta väkivallasta on erotettavissa eri muotoja, joita ovat fyysinen, psyykinen, kemiallinen ja taloudellinen väkivalta, sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Edellä mainituista väkivallan muodoista tulee erottaa aktiivinen ja passiivinen puoli. Lapsen aktiivisella fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan muun muassa potkimista, lyömistä ja pahoinpitelyä, passiivisella taas hoidon laiminlyöntiä. Lapsen aktiivinen psyykinen pahoinpitely on kaltoinkohtelua, nöyryyttämistä ja pilkkaamista, passiivisena se ilmenee mitätöintinä ja huomiotta jättämisenä. Kemiallinen väkivalta on aktiivisena lääkkeiden tai päihteiden väärinkäyttöä ja passiivisena lääkehoidon tai ruokavalion laiminlyöntiä. Lapsen aktiivinen seksuaalinen hyväksikäyttö ilmenee muun muassa pakotettuna yhdyntänä tai muun koskemattomuuden loukkaamisena, passiivinen taas lapsen altistamisena ikään ja kehitystasoon kuulumattomaan seksuaalisuuteen. Lapsen taloudellinen väkivalta ilmenee aktiivisena esimerkiksi rahan kiristämisenä ja passiivisena heitteille jättönä. (Ellonen ym. 2007; Taskinen 2003.)

Lapsen kaltoinkohtelun määrittäminen on haastavaa. Suuri osa kaltoinkohteluun liittyvästä tutkimuskirjallisuudesta on englanninkielistä ja suorien käännösten tekeminen on vaikeaa. Sana *neglect* tarkoittaa suomen kielessä muun muassa laiminlyöntiä ja heitteille jättöä. Sana viittaa tekemättä jättämiseen, eli siihen, että lapsi jää paitsi jostain sellaisesta, mikä olisi hänen normaalin kehityksensä kannalta merkittävää ja välttämätöntä. (Sinkkonen 2004a, 76.) Mielestäni tekemättä jättäminen kuvastaa hyvin kaltoinkohtelun peruspiirrettä. Kaltoinkohdeltu lapsi jää paitsi turvallisesta kasvuympäristöstä, lapsuudesta sekä myönteisestä ja kannustavasta vanhemmasta. Lapsen laiminlyönnin katsotaan toteutuvan silloin kuin lapsen perustarpeista, kuten hoivasta ja suojelusta ei huolehdi. (Söderholm & Politi 2012, 79.) Toinen yleisesti käytetty termi on *abuse*, joka tarkoittaa lasta vahingoittavaa aktiivista tekoa (Sinkkonen 2004a, 76).

Seuraavissa kappaleissa esittelen tarkemmin tämän tutkielman kannalta olennaisimmat lapseen kohdistuvan väkivallan muodot:

Psyykinen väkivalta tarkoittaa lapsen mielen tahallista loukkaamista esimerkiksi nimitelyyn, uhkailuun, alentamiseen ja kiristämisen keinon. Psyykkisen väkivallan ilmenemismuotoja ovat fyysisellä väkivallalla pelottelu ja uhkailu sekä eristäminen. Psyykkistä väkivaltaa on myös alistaminen väkivallan seuraamiselle. Tällä tarkoitetaan väkivallan todistamista, kuten väkivallan näkemistä tai kuulemistä. Epäsuoraa väkivaltaa pidetään

aktiivisena psyykkisenä väkivaltana, jossa uhri joutuu väkivallan sivustaseuraajan roolin, ilman että häneen kohdistuu suoranaista aktiivista fyysistä väkivaltaa. (Humppi 2008, 19; Holmberg 2000, 11.) Tarkastelen väkivallan todistamista vielä tarkemmin omassa kappaleessa.

Psyykkiseen väkivaltaan nähdään kuuluvan emotionaalinen laiminlyönti, joka tarkoittaa lapsen tunnetarpeiden huomiotta jättämistä, sekä emotionaalinen kaltoinkohtelu, jolla tarkoitetaan sitä, että lapsesta vastuullinen aikuinen välittää lapselle joko sanallisesta tai käytöksellään, että lapsi on kelvoton. Emotionaaliselle kaltoinkohtelulle on ominaista, että lapselle luodaan tunne siitä, ettei kukaan rakasta häntä ja että lapsi on arvokas ainoastaan silloin, kun hän toimii aikuisten mielihalujen ja tarpeiden mukaan. Usein lapseen emotionaalista kaltoinkohtelua kohdistavat aikuiset ovat fyysisesti väkivaltaisista. (Sinkkonen 2004a, 76.) Psyykkisen väkivallan muotoina voidaan pitää lapseen kohdistuvaa hyljeksintää ja halveksuntaa. Lasta ei haluta auttaa eikä hänen ehdotuksiinsa suostuta vaan ne torjutaan. Vanhemmat saattavat nimitellä lasta loukkaavasti ja nöyryyttää tätä muiden ihmisten edessä. Lapselle huudetaan jatkuvasti ja lapselle puhuttaessa käytetään kiro sanoja. Uhkailun ja pelottelun käyttäminen sisältää lapsen itsensä tai jonkun hänelle tärkeän ihmisen vahingoittamista. Lasta pelotellaan hylkäämisellä tai itsemurhalla uhkailemalla, ja häneen voidaan kohdistaa kohtuuttomia odotuksia. Myös lapsen eristäminen on emotinaalista kaltoinkohtelua. Lapsi voidaan rangaistukseksi lukita suljettuun tilaan ja yhteydenpito muihin ihmisiin kielletään. Lasta voidaan käyttää aikuisten tarpeisiin, eli lasta ei kohdella ikätason mukaisesti vaan lapsen odotetaan toimivan kuten aikuinen. Esimerkiksi päihdeperheissä isommat sisarukset saattavat ottaa vastuuta nuorempien sisarusten hoidosta. (Sinkkonen 2004a, 78–79; Miller-Perrin & Miller 1999.) Tällöin on kyse parentifikaatiosta, eli vääristyneestä perhehierarkiasta, jossa lapsi toimii aikuisen roolissa. Lapsen kehitystehtävien toteutuminen saattaa jäädä puutteelliseksi jos häneen kohdistuu kohtuuttoman suuri vastuu. (Sinkkonen 2012, 274–275.)

Psyykkisen väkivallan muodot saattavat olla vaikeasti havaittavia, mikä voi johtaa siihen, että kaltoinkohtelun uhriksi joutuneet lapset joutuvat myös viranomaisten kaltoinkohtelemiksi (Söderholm & Politi 2012, 77). Psyykkinen väkivalta on usein vaikeasti havaittavissa, joten siihen liittyvät havainnot jäävät usein kirjaamatta ja raportoimatta (Sinkkonen, 2004a, 77). Laiminlyönnin havaitseminen ja esille tuominen on hankalaa myös terveydenhuollon näkökulmasta. Osa ammattilaisista ei vielääkään tunnista laiminlyönnin vaarallisuutta ja se jää helposti seksuaalisen hyväksikäytön ja fyysiseen pahoin-

pitelyn varjoon. Ammattiryhmien välillä on myös epäselvyyttä siitä, miten vakavaa lapsen laiminlyönti todellisuudessa on, sekä siitä, milloin tilanteeseen tulee puuttua. Kaltoinkohtelun kaltoinkohtelu johtuukin määrittelemisen vaikeudesta, varsinkin tapauksissa, jolloin lapsen ympäristössä tiedetään olevan useita riskitekijöitä, mutta lapsesta on vaikea havaita selviä merkkejä laiminlyönnistä. (Söderholm & Politi 2012, 78.)

Tässä tutkimuksessa lapsen kohdistuvalla *fyysisellä väkivallalla* tarkoitetaan sekä lapsen fyysistä pahoinpitelyä että lapsen terveyden ja turvallisuuden laiminlyöntiä. Lapsen kohdistettu aktiivinen fyysinen väkivalta on toimintaa, jossa lapseen kohdistetaan väkivaltaa muun muassa lyömällä, potkimalla, tukistamalla tai polttamalla. Väkivallan seurauksena lapselle syntyy kipua ja fyysisiä vammoja, kuten murtumia, pään alueen vammoja, mustelmia, palovammoja ja arpia. Pahimmillaan väkivalta voi johtaa lapsen kuolemaan. (Holmberg 2000, 11; Tupola ym. 2012, 100.) Lapsen terveyden laiminlyönti ilmenee passiivisena fyysisenä väkivaltana, missä lapsen perustarpeet jätetään huomioida. Laiminlyönti voi olla näkyvää, mikä ilmenee lapsen ravitsemuksen ja kasvuolosuhteiden huomiotta jättämisenä tai lapsen puutteellisena valvomisenä ja vaaroille altistamisena. (Humpi 2008, 17.)

Lapsen kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta on käytetty myös termiä kuritusväkivalta, joka on Suomessa lailla kielletty. Kuritusväkivallaksi mielletään muun muassa lapsen läpsiminen, tukistaminen, repiminen, nipistäminen ja luunappien antaminen, eli lapsen pahoinpitely, joka aiheuttaa kipua ja ahdistusta, mutta ei johda vakaviin fyysisiin vammoihin (Tupola ym. 2012, 100). Vanhempien kuritusoikeus lapsiaan kohtaan poistettiin laista vuonna 1979. Vuonna 1983 säädettiin laki, joka kielsi lapsen ruumiillisen kurittamisen. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983 1 §.) Lain mukaan lasta ei saa ruumiillisesti kurittaa, eikä kohdella loukkaavasti. Lapsen kasvatuksessa tulee korostaa ymmärrystä ja turvallisuuden tuottamista.

Viimeisten vuosikymmenten aikana ihmisten asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan ovat muuttuneet aiempaa kielteisemmiksi (mm. Aula ym. 2010). Vuonna 1981 47 prosenttia aikuisväestöstä piti kuritusväkivaltaa hyväksyttävänä ainakin poikkeustapauksissa. Hyväksyjien määrä on ollut selkeässä laskussa, sillä vuonna 2014 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan kuritusväkivallan hyväksyi enää 15 prosenttia aikuisväestöstä. Tutkimustulokset toivat ilmi myös sen, että nykypäivänä vanhemmat kertovat käyttävänsä ruumiillisen kurituksen keinoja aiempaa harvemmin. (Fagerlund ym. 2014). Erilaiset käsitykset kuritusväkivallan oikeudenmukaisuudesta perustuvat pitkälti yhteiskunnassa

valitseviin käsityksiin lapsen kasvatuksesta. Myös terveydenhuollossa kuristusväkivaltaan suhtautuminen saattaa vaihdella. Jos lievään väkivaltaan suhtaudutaan hyväksyvästi, vaikeuttaa se lapsen kaltoinkohtelun tunnistamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä. (Tupola ym. 2012, 100.)

Perheväkivallan todistaminen on lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen vaarantava riskitekijä. Perheväkivallan todistaminen ja sen keskellä eläminen vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen negatiivisesti. Lapset ovat ikänsä puolesta haavoittuvassa asemassa, joten väkivallan seurauksia voi olla monenlaisia ja osa niistä voi olla pitkäkestoisia. Väkivallan todistamisella on nähty olevan samankaltaisia seurauksia, kuin väkivallan kohteena olemisella. Väkivallalle altistumisen seuraukset ilmenevät usein lapsen kehitysvaiheen kannalta tärkeimmillä alueilla. (Oranen 2012, 223–224.)

Kodissa tapahtuvan väkivallan konkreettinen todistaminen on vain yksi osa väkivallan kokemisesta. Varsinaisia väkivaltatilanteita saattaa tapahtua harvoin, mutta niiden odottaminen on psyykkisesti kuormittavaa. Kodin ilmapiiriä saattaa varjostaa pelon ja uhan tunne. Lapset aistivat jännityksen ja toisaalta näkevät mahdolliset pahoinpitelyjäljet vaikkeivat olisikaan olleet läsnä väkivaltatilanteessa. Näiden kokemusten takia kirjallisuudessa on ryhdytty puhumaan aiempaa enemmän väkivallalle altistumisesta. (Oranen 2012, 221; Holma & Partanen 2002, 192.)

Taloudellisen väkivallan erottaminen muusta perheissä tapahtuvasta väkivallasta on noussut viime vuosina aiempaa enemmän esille. Se on kuitenkin edelleen vaikeasti tunnistettavissa ja jää helpommin havaittavan väkivallan varjoon. (Kaittila & Nyqvist 2014, 263.) Taloudellista väkivaltaa tarkastellaan yleensä parisuhteessa tapahtuvana väkivallan muotona, jolloin parisuhteen toinen osapuoli kontrolloi kumppaninsa rahankäyttöä, rajoittaa toisen työssäkäyntiä tai hyväksikäyttää tätä taloudellisesti joko parisuhteen aikana tai eron jälkeen (Kaittila 2017). Taloudellista väkivaltaa voi ilmetä lapsen ja vanhemman välillä tilanteissa, joissa vanhempi kontrolloi lapsen rahankäyttöä tai käyttää lapselle tulleita rahavaroja omiin tarpeisiinsa (Taskinen 2003).

2.4 KOTI JA PERHE VÄKIVALLAN YMPÄRISTÖNÄ

Perhesuhteet ovat ihmiselämään vaikuttavista suhteista ehdottomasti merkittävimmät. Perhesuhdetta määrittävät samanaikaisesti biologiset, sosiaaliset, taloudelliset, moraaliset ja emotionaaliset ulottuvuudet, ja usein niiden välillä on keskinäisiä jännitteitä. (Se-

von & Notko 2008, 13–14.) Koti ja siihen liittyvät ihmissuhteet ovat lapsen kasvun ja turvallisuuden kannalta merkittävä ympäristö (Laitinen 2004, 133). Perhesuhteet eroavat muista läheisistä ihmissuhteista konkreettisten perheeseen liittyvien velvoitteiden, lojaaliuden ja vastuun kautta, joita ei lähtökohtaisesti esimerkiksi vapaaehtoisuuteen perustuviin ystävyys-suhteisiin liity. Perheen toiminnan säätelyyn vaikuttavat lait ja institutionaaliset rakenteet sekä erilaiset kulttuuriset, yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja yksilölliset merkitykset. (Sevon & Notko 2008, 13–14.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa lapsiperheiden taloudellinen asema on vaikeutunut ja lapsiperheitä koskettava köyhyys on lisääntynyt. Perhettä koskettavat vaikeudet heijastuvat usein lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisenä ja yhä useampi osa lapsista kärsii vaikeista ongelmista. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2012, 22.) Taloudellisten haasteiden on katsottu osaltaan selittävän myös syntyvyyden laskua (Rotkirch ym. 2017, 23). Lapsiperheitä koskettavan vaikean taloudellisen tilanteen lisäksi huolta ovat herättäneet lasten ja nuorten henkisen hyvinvoinnin muutokset. Viimeisten vuosikymmenien aikana erityisopetuksessa olevien lasten osuus on kaksinkertaistunut. Myös erilaisten mielenterveysongelmien määrä on kasvanut. Perheitä koskettavat haasteet näkyvät lastensuojelun asiakkuuksien lisääntymisenä. (Salmi ym. 2012, 33.)

Perhesuhteisiin liitetään voimakkaasti hoivan, huolenpidon ja vastuun käsitteet. Viime vuosikymmenen aikana erityisesti hoivan merkitys on korostunut ja hoivavastuun jakamisesta keskustellaan niin perheen, kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Hoivan käsite yhdistetään usein pieniin lapsiin ja vanhuksiin, mutta teoreettisena käsitteenä hoiva liitetään etiikkaan, jolloin se ymmärretään laajemmin ihmisten välisenä ja tässä yhteydessä erityisesti perhesuhteisiin kohdistuvana hoivana ja huolenpitona. Perhesuhteissa tapahtuva hoiva voidaan siis mieltää moraaliseksi, jokapäiväisessä toiminnassa ja tilanteissa tapahtuvaksi. Nykypäivänä käydäänkin vilkasta keskustelua vanhemmuuden taidoista ja niiden puutteista sekä lasten pahoinvoinnista. (Sevon & Notko 2008, 13–14.) Perhe muodostaa tiiviin yksikön, jossa jokaisen yksilön mielenliikkeet vaikuttavat osaltaan muihin perheenjäseniin. Lasten ja nuorten kehityksen ja hyvinvoinnin nähdään olevan riippuvainen vanhemmuuden ja perheen toimivuudesta. Näin ollen lapsiperheitä koskettava köyhyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat ja parisuhdevaikeudet vaikuttavat lasten hyvinvointiin ja saattavat altistaa lapsen kaltoinkohteluun. (Solantaus 2012, 239.)

2.4.1 Väkipalta perheissä

Richard Gellesin (1997) väittämän mukaan ihmisellä on suurentunut riski kuolla tai tulla pahoinpidellyksi kotonaan perheenjäsenensä toimesta, kuin missään muualla. Vuoden 2018 tilastot osoittavat, että viranomaisten tietoon tulleita perheväkivaltarikoksia oli yhteensä 9900, aikuisia uhreista oli 75,3 prosenttia, joista naisia oli 76,5 prosenttia. Lapsia perheväkivallan uhreista oli 24,4 prosenttia. Alle 18-vuotiaiden uhrien määrä on noussut vuodesta 2009 vuoteen 2018 noin seitsemällä prosentilla. (Tilastokeskus 2018.) Kasvavaa lukua lapsiuhrien määrässä voidaan osaltaan selittää lastensuojelun ilmoitusvelvollisuudella. Toisaalta, kuten aiemmin toin esille, ainoastaan osa perheväkivaltatapauksista päätyy virallisiin rekistereihin. Perheväkivalta jää valitettavan usein kodin ja perheiden yksityiseksi asiaksi. Tätä selittää sillä, että perheen sisällä tapahtuvat asiat koetaan yksityisinä eikä niitä haluta tuoda ulkopuolisten tietoon. (Nyqvist 2001, 12–13.) Myös Lidmanin (2015, 57) mukaan perheväkivallan esiin tuominen koetaan erityisen vaikeana, koska se liittyy läheisiin ihmissuhteisiin.

Kotia pidetään lapsen kasvuympäristöistä tärkeimpänä, minkä takia myös kotiympäristössä tapahtuva väkivalta on lapselle merkittävä kokemus. Kotona tapahtuva väkivalta sisältää erityispiirteitä, joita ei ilmene muussa väkivallassa. Kotia ja sinne sijoitettavia ihmissuhteita pidetään turvan, kiintymyksen ja absoluuttisen rakkauden paikkoina, jolloin kotona tapahtuva väkivalta rikkoo kodin ja perhesuhteiden tärkeää merkitystä. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.) Perheväkivaltaa esiintyy kaikissa sosiaaliluokissa, eikä sen esiintyvyyteen vaikuta tulotaso tai ammatti. Usein ajatellaan, että väkivaltaa tapahtuu enemmän alemmissa sosiaaliluokissa. Syy tähän uskomukseen voi olla se, että sosiaali- ja terveystalvelussa asioivat väkivallan uhrit ja tekijät kärsivät usein sosiaalisista ongelmista, kuten köyhyydestä, päihteiden liikakäytöstä ja mielenterveysongelmista. (Perttu 2002, 21.)

Tutkimusten mukaan vanhempien keskinäinen väkivalta on yhteydessä lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, ja lapset voivat joutua joko emotionaalisen ja/tai fyysisen väkivallan kohteiksi. Vanhemmat saattavat myös vähätellä kotona tapahtuvan väkivallan vaikutuksia lapsen psyykelle. Vanhemmat saattavat luulla, että lapset eivät ole tietoisia kotona tapahtuvasta väkivallasta, koska se ei kohdistu suoranaisesti lapseen tai lapset eivät ole paikalla sen tapahtuessa. Todellisuudessa lapset ovat herkästi tietoisia kotona tapahtuvasta väkivallasta ja sen uhasta. (Nousiainen & Perttu 2002, 61.) Jos vanhempi on omassa lapsuudessaan kokenut kaltoinkohtelua tai kuritusväkivaltaa, on olemassa suuri

riski, että hän kohdistaa myöhemmin väkivaltaa omiin lapsiinsa, erityisesti lapsen ja nuoren rajoittamista vaativissa tilanteissa. (Puura 2016, 89.) Perhesuhteissa tapahtuvan väkivallan erityispiirteisiin kuuluu, että väkivallan kokemusten takia ihmisen elämästä rikkoutuu ja katoaa tärkeimpinä pidettyjä ihmissuhteita. Usein välien rikkoutuminen voi vaikuttaa useampaan sukupolveen. (Sevon & Notko 2008, 13.)

Perheväkivaltaa käsiteltäessä huomio kiinnittyy usein vanhempien keskinäiseen tai vanhempien lapsiinsa kohdistamaan väkivaltaan. Tämän takia sisarusten välinen väkivalta on tutkimusaiheena jäänyt muiden varjoon niin Suomessa, kuin muuallakin maailmassa (Sevon & Notko 2008, 111). Kovanen ja Pitkänen (2014, 36–36) tuovat esille, että vaikka sisarusten välinen väkivalta on vielä suhteellisen tutkimaton aihe, esiintyy sisarusten välistä väkivaltaa monessa perheessä. Lapsiuhritutkimuksen tuloksista raportoineet Fagerlund ja kumppanit (2014, 62) tuovat esille, että sisarusten välinen väkivalta on yleisin perhesuhteissa tapahtuva väkivallanmuoto. Tulokset ovat yhteneviä aiemman lapsiuhritutkimuksen kanssa (ks. Ellonen ym. 2008, 74–75). Sisarusten välillä esiintyy samoja väkivallan muotoja, joita käsiteltiin aiemmassa lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä kappaleessa. Yleisempiä ovat henkinen väkivalta, fyysinen väkivalta ja seksuaalinen väkivalta. Perhesuhteissa tapahtuvalle väkivallalle on ominaista kumuloitua, eli väkivallan nähdään ruokkivan väkivaltaa (mm. Kivivuori 2007, 51–52). Väkivalta on usein opittu käyttäytymismalli, jonka lapsi oppii kotoaan, jouduttuaan ensin itse kokemaan tai todistamaan väkivaltaa (Siljamäki 2016; Kiselica & Morrill-Richards 2007, 15).

Perheväkivallan ehkäisemiseen vaikutti merkittävästi vuonna 2011 hyväksytty ja vuonna 2014 kansainvälisesti voimaan astunut Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, eli niin kutsuttu Istanbulin sopimus. Suomessa sopimus astui voimaan 1.8.2015 ja sen tavoitteena on ehkäistä perheväkivaltaa eri keinoin, kuten tarjoamalla väkivallan uhreille erilaisia tukipalveluita, saattamalla väkivallan tekijät vastuuseen teoistaan, korostamalla sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä tiivistämällä viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä. (53/2015.)

2.4.2 Väkivallan tekijänä äiti

Viime aikoina on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen ja käyty keskustelua siitä, miten väkivalta on nähty lähinnä miehisenä vallankäytön välineenä, eikä naisten tekemää väkivaltaa olla nähty vakavana asiana

(Hiitola 2011, 4). Käsittelin aiemmin tässä tutkimuksessa käsitteitä, joilla väkivallasta puhutaan. Suomessa puhutaan yleisesti perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, mutta Ruotsissa on edelleen käytössä termi *kvinnomisshandel*, joka tarkoittaa vapaasti käännettynä naisiin kohdistuvaa pahoinpitelyä. Sukupuolistuneen väkivallan taustalla voidaan nähdä ajatus siitä, että naisten tekemä väkivalta on aiheena edelleen jonkinlainen tabu ja varsinkin äitien lapsiin kohdistamasta väkivallasta on vaikea puhua (Lidman 2015, 61).

Naiset on kautta historian nähty hoivaajina ja perheen koossa pitävänä voimana, joiden vastuulla on lapsen kasvatusta ja hoito. On totta, että entisaikaan lasten hoitoon liittyvät tehtävät olivat yksinomaan naisten vastuulla. Yhä edelleen suuri osa sairaanhoidossa ja varhaiskasvatuksessa työskentelevistä ammattilaisista on naisia (Keski-Petäjä & Witting 2018). Aivan kuten väkivallan, myös hoivan käsite on vahvasti sukupuolistunut. Hoivan käsitteen voidaan nähdä jakautuvan neljään eri vaiheeseen: välittämiseen, vastuullisuuteen, käytännön hoivatoimintaan ja hoivan vastaanottamiseen. On kuitenkin tärkeä ymmärtää hoivan kuuluvan moraaliseksi käytännöksi, eikä ajatella sen ilmenevän luonnollisena ja äidillisenä vaistona. (Sevon & Notko 2008, 14–15.)

Elina Reenkola (2012a, 76) tuo esille, että raskaus ja äidiksi tulo ovat naisen elämän mullistava asia, joka herättää monia erilaisia tunteita. Jo raskausvaiheessa vanhemmuuden prosessiin kuuluu erilaisia tietoisia ja tiedostamattomia mielikuvia ja odotuksia. Raskaus herättää usein vastakkaisia tunteita, kuten rakkaus ja viha sekä pelot ja toiveet. Varsinkin ensimmäinen raskaus herättää herkästi epävarmuuden tunnetta tulevaisuudesta, parisuhteesta ja omaan vanhemmuuteen liittyvistä tunteista. (Siltala 2003, 20.) Äitiys muovautuu psykologisesti ja häiriintyy herkästi, rakkaus vauvaa kohtaan ei välttämättä synny heti, joissain tapauksissa ei ollenkaan. Äitiyteen liittyy paljon erilaisia ihannekuvia, joiden toteutumatta jääminen saattaa herättää naisessa häpeän, vihan ja syyllisyyden tunteita. Äitien voi olla vaikea myöntää väkivaltaista käytöstään ja siihen liittyy paljon häpeän tunteita. (Lattu 2016, 115.) Väestöliiton tutkimus (2007) osoitti, että ensi kertaa äideiksi tulleet naiset pelästyivät omia negatiivisia tunteitaan, joita äitiys heissä herätti. Negatiivisista tunteista on vaikea puhua, koska niihin liittyy paljon syyllisyyttä. Vaikeamisen kulttuuri tekee tilanteesta entistä haastavamman, koska tilanteeseen ei uskalleta hakea apua, vaan äidit kokevat vian olevan heissä itsessään. (Janhunen & Oulasmaa 2008, 8.)

Yleisesti yhteiskunnassa koetaan, että naisilla on vähemmän valtaa kuin miehillä. Äidillä valtaa on kuitenkin lähes rajattomasti. Äidillä on valtaa ja voimaa kannustaa lastaan

toteuttamaan mahdollisuuksiaan tai vaihtoehtoisesti alistaa ja nujertaa. Äitien käyttämän vallan nähdään olevan näkymätöntä, mutta sillä on suuri vaikutus lapsen minuuden muovautumiseen. (Reenkola 2012b, 12.) Vanhemman ja lapsen välinen valtasuhde on aina epäsymmetrinen, koska vanhemmalla on ikänsä puolesta sellaisia resursseja ja sosiaalisia taitoja, joita lapsella ei vielä ole (Vuori 1991, 63). Vanhemmuus edellyttää valtaa, mutta sen tulisi näyttäytyä vastuullisena lapsesta huolehtimisena eikä kontrolloivana ja tukahduttavana käytöksenä (Reenkola 2012b, 14–15). Vanhemman lapseen kohdistaman vallankäytön nähdään johtuvan vallan ja kontrolliin puutteesta, mikä johtaa siihen, että oma valta kohdistetaan perheen sisäisessä hierarkiassa alempana oleviin (Pagelow 1984, 97–99). Teoriaa on johdettu historiasta, jossa naisen asema nähdään alisteisena, jolloin äidit kohdistaisivat väkivaltaa lapsiaan kohtaan, koska heillä ei ole muuta vallankäytön mahdollisuutta (Cole 1993, 321).

Lapsi oppii helposti käyttäytymään ja toimimaan niin, että saisi äidiltään hyväksyntää ja rakkautta. Lapset ovat usein vanhempiaan kohtaan solidaarisia ja vaikenivat huonosta kohtelusta. Sen sijaan lapset syyttävät herkästi tapahtumista itseään, ja saattaa kokea ansaitsevansa huonon kohtelun. (Reenkola 2012b, 139.) Vanhempien mielenterveysongelmien vaikutusta vanhemmuuteen on tutkittu muun muassa psykoosia sairastavia äitejä käsittelevän tutkimuksen avulla. Psykykkisistä ongelmista kärsivällä vanhemmalla on vaikeuksia havaita ja vastata lapsen tai nuoren tarpeisiin sekä ilmaista omia myönteisiä tunteitaan. (Puura 2016, 88–89.)

Tutkimukset osoittavat yhteyden lapsuudessa koetun väkivallan ja myöhemmän parisuhteessa koetun väkivallan välillä. Lapsuudessaan väkivaltaa kokeneet naiset päätyvät kaksi kertaa muita useammin väkivaltaisiin parisuhteisiin. (Heiskanen & Piispa 2006, 9.) Ellonen ja kumppanit (2015, 72) ovat havainneet, että lapsiinsa väkivaltaa kohdistavia äitejä yhdisti aiemmat väkivallan uhriksi joutumiseen liittyvät kokemukset. Lapsiinsa vakavaa fyysistä väkivaltaa käyttävillä naisilla oli omakohtaisia kokemuksia ruumiillisesta kurituksesta omassa lapsuudessaan. Myös Latun (2016, 120) ja Keiskin (2018) naisten tekemää väkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa selviää, että lähes kaikilla väkivaltaisilla äideillä oli jonkinlaisia kokemuksia väkivallan uhrina olemisesta. Tämän takia lasten kokemaan perheväkivaltaan tulisi aina puuttua, jotta ylisukupolvisen perheväkivaltakäyttäytymisen ketju saataisiin katkaistua (Keiski 2018, 81).

2.5 LAPSUUDESSA KOETUN VÄKIVALLAN SEURAUKSET

Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden lasten oireilu on riippuvaista monista eri tekijöistä. Oireisiin vaikuttavat perheen kokonaistilanne, lapsen ikä, persoona, kehitystaso sekä väkivallan jatkuvuus, kesto ja intensiteetti. (Oranen & Keränen 2006, 64.) Lapset kestävät väkivaltaa eri tavalla, toiset ovat sinnikkäämpiä ja joustavampia kohdatessaan vaikeita elämäntilanteita. Lähisuhdeväkivallan todistaminen tai sen kohteena oleminen aiheuttaa lapsessa monia erilaisia negatiivisia tunteita, kuten vihaa, pelkoa, häpeää, huolta ja syyllisyyttä. Lapsi reagoi väkivaltaan eri tavalla eri ikävaiheiden mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö leikki-ikäälle tyypillisiä oireita voisi ilmetä myös kouluikäiselle. Useat reaktiot, kuten huono itsetunto, ahdistuneisuus ja masentuneisuus ovat tyypillisiä mille ikävaiheelle tahansa. (Holmberg 2000, 14.)

Kaltoinkohtelun syiden ja riskien analysointiin käytetään usein Urie Bronfenbrennerin ekologista kehitysmallia (*ecological systems theory*), jonka avulla lapsen terveyteen ja kehitykseen vaikuttavat tekijät ovat ymmärrettävämpiä. Mallin käyttö helpottaa lapsen kaltoinkohtelun analysointia, jonka lähtökohtana on ymmärrys siitä, että kaltoinkohtelun syyt ja seuraukset perustuvat moniin eri tekijöihin ja niiden väliseen vuorovaikutukseen. Tähän järjestelmään lukeutuvat lapsi, vanhemmat, perhe, erilaiset yhteisöt ja koko yhteiskunta kulttuureineen ja lakeineen. Ekologista mallia pidetään nykypäivän parhaimpana mallina riskien, syiden ja seurausten analysoinnissa, sekä intervention valinnassa. (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 17.) Lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun aiheuttamia haittoja on vaikea määrittää. On kuitenkin tiedossa, että lapsen psyykkisen kehityksen kannalta on vahingollista jos lapsi jää ilman turvallisuudentunnetta ja lohdutuksen kokemuksia, eli lapsen tunnetarpeisiin ei vastata. Lasta vahingoittavaa on myös se, jos kasvattaja on liian vaativaa tai kohtelee lasta niin kuin tämä olisi osa häntä itseään, eli lapsen omia edellytyksiä ja tarpeita ei oteta huomioon. (Sinkkonen 2004a, 76.) Lapseen kohdistuva laiminlyönti kuormittaa lapsen fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä sosiaalista ja kognitiivista kompetenssia. Seuraukset eivät ole riippuvaisia siitä, onko huoltaja tietoinen laiminlyönnistä vai ei. (Söderholm & Politi 2012, 88.)

Lapsen selviytymiseen ja tulevaisuuden ennusteeseen vaikuttaa resilienssi eli pärjäävyys, joka riippuu riskitekijöiden ja kompensoivien tekijöiden määrästä. Resilienssillä tarkoitetaan psyykkistä joustavuutta, sitkeyttä ja kykyä ponnistaa eteenpäin vaikeissa ja epävarmoissa tilanteissa. (Haravuori, Marttunen & Viheriälä 2016, 95.) Se voidaan nähdä vastustuskykynä, jonka avulla yksilö kykenee selviytymään esimerkiksi lapsuu-

dessa koetusta kaltoinkohtelusta tai väkivallasta. Kompensoivat tekijät, kuten emotionaalista tukea antava aikuinen, hyvä itsetunto, onnistumisen kokemukset, kognitiivinen kompetenssi sekä tunne oman elämän hallittavuudesta ja oikeudesta tehdä omaa elämää koskevat päätökset ovat prosessissa tärkeässä roolissa. (Söderholm & Politi 2012, 88.) Osa lapsista elää kuitenkin perheissä, joissa ongelmat ovat kumuloituneet, jolloin suojaavia tekijöitä ei ole lainkaan. (Nousiainen & Perttu 2002, 62.)

Vanhempien kuuluu huolehtia lapsen fysiologisista tarpeista, sekä luoda edellytykset lapsen hyvälle psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Nykypäivän merkityksellisin tapa tarkastella varhaista vuorovaikutusta on brittiläisen John Bowlbyn kehittämä kiintymyssuhdeteoriat (*attachment theory*), jota pidetään yhtenä 1900-luvun merkittävimpänä psyykkisen kehityksen teoriana. (Sinkkonen & Kalland 2016, 75.) Bowlbyn teoria sai vaikutteita psykoanalyysin periaatteesta, etologiasta, joka tutkii eläinten käyttäytymistä sekä eläinten leimautumiskäyttämisen ja kiintymyskokeiden alueelta. Aiempien tutkimusten ja teorioiden avulla Bowlby päätteli, että turvallisuuden tunne ja pyrkimys pysytellä vaarallisissa tilanteissa lähellä tuttua hoivaavaa aikuista säätelee lapsen varhaista kehitystä. Kiintymyssuhdeteorian tavoitteena on pyrkimys käsitteellistää ihmisen taipumus luoda vahvoja tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksen, vihamielisyyden, depression tunteina, jotka ilmentävät stressin muotoja, jotka saavat alkunsa erokokemuksista ja niiden mukanaan tuomista menetyksistä. (Sinkkonen 2004b.)

John Bowlbyn kollega kanadalainen psykologia Mary Ainsworth kehitti teoriaa eteenpäin, minkä myötä kiintymyssuhdeteoriat on tuonut tärkeää tietoa erityisesti haastavissa olosuhteissa kasvaneiden lasten psyykkisten ongelmien ymmärtämiseen. Kiintymyssuhdemallit syntyvät kun erilaiset pienet vuorovaikutustapahtumat sulautuvat suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Lapsuuden varhaisimmat kokemukset ovat fysiologisia ja liittyvät muun muassa nälän tunteen tyydyttämiseen. Tapahtumien toistuessa samankaltaisina syntyvät niistä muistijälkiä lapsen mieleen. Lapsi oppii ymmärtämään äidin olevan lähellä silloin kun lapsi tätä tarvitsee. Ajatuksen syntyminen edellyttää sitä, että lapsen hoito on johdonmukaista ja ennakoitavaa, johon myös lapsen turvallisuudentunne perustuu. Kun lapsi pystyy luottamaan hoivaajan läsnä oloon ei hänen tarvitse olla huolissaan omasta turvallisuudestaan. Lapsi pystyy keskittämään voimavarojaan ympäristön tutkimiseen ja uusien asioiden oppimiseen. Jos lapsen kasvuympäristö on turvaton, joutuu lapsi kuluttamaan voimavarojaan turvallisuuden varmistamiseen ja vaarojen välttämiseen. (Sinkkonen & Kalland 2016, 75.)

Mary Ainsworth kehitti kolme kiintymyssuhdemallia havainnoimalla äitien ja lapsien arkista yhteisoloa. Kiintymyssuhdemallien nimiksi tulivat: turvallinen, turvaton-välttelevä ja turvaton-ristiriitainen. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi elää ennakoitavassa ympäristössä, jossa kaikenlaiset vuorovaikutukselliset tunteet, myös pettymys ja raivo, ovat sallittuja, eikä tunteiden näyttämiseen liity pelkoa hylätyksi tulemisesta. Turvallinen kiintymyssuhde edistää lapsen suotuisaa sosiaalista ja tiedollista kehitystä sekä mahdollistaa sen, että lapsi oppii käyttämään vuorovaikutuksessa emotionaalisia ja kognitiivisia elementtejä, eli tunnetta ja järkeä. (Sinkkonen & Kalland 2016, 75–76.)

Välttelevän kiintymyssuhteen mallissa lapsi on sopeutunut siihen, että hoivaaja odottaa lapsen selviytyvän voimakkaista tunnekokemuksista itsenäisesti. Lapsi tiedostaa, että hoivaaja sietää heikosti kielteisiä tunteita, kuten kiukuttelua, sekä esimerkiksi lohdutuksen pyytämistä, ja että mainitun kaltaiset tunteet saavat hoivaajan poistumaan lapsen luota. Näin lapsi oppii tukahduttamaan voimakkaat tunteensa ja pyrkii seuraamaan aikuisen rektioita, jotta voisi vastata niihin toivotulla tavalla. Välttelevän kiintymyssuhteen tuloksena lapsesta tulee niin sanottu ”reipas” lapsi, joka ei kuormita vanhempia käytöksellään. Aikuisten reaktioita seuraava ja niihin mukautuva lapsi saa tunnustusta, mutta käytös sisältää riskin siitä ettei kukaan eläydy lapsen tunteisiin ja ajatuksiin. Lapsen toiminta voi olla rationaalista ja kosketus omiin tunteisiin hävittää. (Sinkkonen & Kalland 2016, 76.)

Kolmas kiintymyssuhdemalli on ristiriitainen malli, eli lapsen hoivaaja on tunnereaktioiltaan intensiivinen, mutta ailahteleva ja epäjohdonmukainen, eikä lapsi kykene ymmärtämään aikuisen käytöstä. Lapsi voi saada toivomansa reaktion, mutta ei voi olla varma, milloin toivottu reaktio tulee ja mistä se johtuu. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi kokee olevansa ilman suojautumiskeinoja turvattomassa maailmassa. Jotta lapsi saisi toivomansa reaktion omaan käytökseensä tulee lapsen nostaa omien tunteidensa intensiteettiä muun muassa provokatiivisin keinoin. Tämä johtaa siihen, että vuorovaikutus on äärimmäisen tunnepitoista ja negatiivissävytteistä. Tällaisessa tilanteessa lapsen ja aikuisen välille voi syntyä vihamielis-riippuvainen –suhde. (Sinkkinen & Kalland 2016, 76.) Kiintymyssuhteita tarkasteltaessa on huomioitava, että vielä muutama vuosikymmen sitten suomalaisessa yhteiskunnassa välttelevä kiintymyssuhde oli yleinen ja kulttuurisesti suotava, kun taas ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen kuuluva tunnepitoinen käytös koettiin vieraaksi ja kielteiseksi. (Sinkkonen & Kalland 2016, 76.)

Erilaisia kiintymyssuhdemalleja tutkittaessa huomattiin, että pitkäkestoista kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä kokeneiden lasten käytös ei sopinut mihinkään kolmesta kiintymyssuhdemallista. Tämän takia kehitettiin neljäs malli, joka nimettiin organisoitumattomaksi kiintymyssuhteeksi. Sen nähdään toteutuvan silloin, kun lapsi yrittää turhaan soveltaa välttelevää tai ristiriitaista mallia ja käyttäytyy lopulta järjestymättömällä tavalla. Organisoimaton kiintymyssuhde voi syntyä sen seurauksena, että lapsen hoivaaja on joko pelokas tai pelottava, eikä näihin tunnetiloihin liittyvä käyttäytyminen johdu lapsen käytöksestä. Aikuisen käytös saattaa olla hyvin ristiriitaista, esimerkiksi äänensävy voi olla lämmin, mutta eleet aggressiivisia. Epäloogisuudesta johtuen lapsi ei pysty lukemaan aikuisen käytöstä lainkaan. Osa organisoitumattomasti kiintyneistä lapsista jähmettyy paikoilleen silloin, kuin heidän oletettaisiin hakevan hoivaajan läheisyyttä ja osa lapsista puolestaan ilmaisee ahdistuneisuuttaan ja epätietoisuuttaan väkivaltaisen käyttäytymisen kautta. Usein organisoitumattomasti kiintynyt ihminen on kokenut lapsuudessaan traumoja, hoidon puutetta, laiminlyöntiä ja joissain tapauksissa jopa suoranaista kaltoinkohtelua. (Sinkkonen & Kalland 2016, 76–77.)

Kaikki lapset ja nuoret kohtaavat elämänsä aikana arjen kriisitilanteita sekä psyykkisesti kuormittavia tapahtumia. Stressireaktiot ovat yleensä lyhytkestoisia eikä lapsen tai nuoren normaali kehitys vaarannu. (Haravuori ym. 2016, 91.) Trauman kokeminen on lapselle ja nuorelle ylivoimainen joko kertaluonteinen tai pidempikestoisen kokemus, jossa lapsi voi kokea itseensä tai toiseen ihmiseen kohdistuvan vaaratilanteen. Lapsen ja nuoren traumasta selviytymistä tukevat perheen tai muun läheisen sosiaalisen verkoston oikeanlainen tuki. On kuitenkin mahdollista, että jatkuva stressi ja ylivoimaiset kokemukset vaikuttavat lapsen kognitiiviseen kehitykseen, itseilmaisukykyyn, tunteiden ja käytöksen säätelyyn, psyykkiseen joustavuuteen sekä vireystason ja rauhoittumisen säätelykykyyn. Yleisen käsityksen mukaan stressitason nousu ja stressihormonit vaikuttavat aivojen kehitykseen aiheuttaen solutuhoa ja rakenteiden pysyviä muutoksia. Traumakokemukset voivat vaarantaa ikätason mukaisen kehityksen. Jos vanhempi on syyllinen lapsen traumakokemukseen, saattaa se vaikuttaa lapsen kokeman kiintymyssuhteen kehitykseen ja suhteesta voi kehittyä turvaton ja organisoitumaton. (Kauppi & Turunen 2016, 544.)

Käsittelemätön ja hoitamaton trauma voi vaikuttaa sen hetkiseen mielentilaan, mutta voi aktivoitua vasta yksilön aikuisuudessa. Tällöin se vaikuttaa aikuisiän terveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä vanhempana olemiseen. Lapsuuden ja nuoruuden trau-

makokemukset saattavat myös herkistää aikuisiän traumaattisille kokemuksille. Perheessä tapahtuva väkivalta ja kaltoinkohtelu ovat yleisempiä lapsia traumatisoivia asioita. (Haravuori ym. 2016, 92.) Traumaattiset kokemukset voidaan jakaa kertaluonteisiin kokemuksiin (tyyppi I) sekä toistuviin ja toisiinsa liittyviin kokemuksiin (tyyppi II). Perheessä koettu väkivalta ja kaltoinkohtelu lukeutuu tyyppiin II. (Haravuori ym. 2016, 93.) On mahdollista, että syvä I-tyypin traumatisoituminen tai II-tyypin trauma voivat johtaa yksilön persoonallisuuden pysyvään muutokseen eli kompleksiseen traumaperäiseen stressihäiriöön. Näiden lisäksi on olemassa myös kolmas traumatyyppi, joka on edellä mainittujen yhdistelmä. Tyyppi III syntyy, kun vuosia jatkuneen kumuloituneen traumatilanteen (tyyppi II) lisäksi tulee äkillinen akuutti traumaattinen tilanne (tyyppi I). Käytännössä traumatyyppi III merkitsee sitä, että akuutissa traumaattisessa tilanteessa vuosien ajan jatkunut kriisitausta aktivoituu. (Nousiainen & Perttu 2002, 51–52.)

Traumakokemukset tallentuvat kehon sensomotoriseen muistiin, jossa keho ja mieli voivat reagoida vaaran merkkeihin vielä pitkän ajan kuluttua traumasta, mikä aiheuttaa ylikuormitusta. Sen sijaan implisiittiseen muistiin tallentunut traumakokemus on usein epäjohdonmukainen ja sirpaleinen, jolloin sitä on vaikea sanoittaa. (Kauppi & Turunen 2016, 545.) Psykkinen trauma syntyy uhkaavissa tilanteissa, kun yksilön käytöstä ja elimistön toimintoja ohjaavat automaattiset mekanismit. Vaikutuksia ovat muun muassa aistihavaintokentän terävöityminen, rationaalisen ajattelun estyminen, osa aivoalueiden toiminnasta on yliverittynyttä ja autonominen sympaattinen hermosto, stressihormonijärjestelmä ja immuunijärjestelmä aktivoituvat. Ihminen reagoi traumaattiseen tapahtumaan eri tavoin, osa pyrkii pakenemaan tilanteesta ja osa taas jähmettyy täysin. (Haravuori ym. 2016, 93.)

Ihmisen kyky käsitellä traumakokemuksia on rajallinen. Psykkisen trauman jättämissä muistijäljissä aika saattaa olla pysähtynyt ja jos akuuttia traumaa ei pystytä käsittelemään tasapainon palauttamiseksi, mielen rakenteet muuttuvat, eikä psykkinen trauma vaikutus katoa pois ajan kuluessa. Aivan kuten väkivallan kokemuksista selviytymiseen, myös psykkinisestä traumasta selviytymiseen vaikuttavat muun muassa kehityksen taso ja sosiaalisen tuen laajuus. Trauman työstämisessä on tärkeää jäsentää koetut tapahtumat osaksi omaa elämäntarinaa. On tärkeää huomioida, että koetut tapahtumat eivät määrittele identiteettiä ja niitä tulee voida ajatella ilman voimakasta tunnereaktiota. Traumasta toipuminen vie ajan lisäksi myös psykkinisiä voimavaroja. On kuitenkin tär-

keää luottaa siihen, että traumasta toipuminen on todennäköistä. (Haravuori ym. 2016, 93.)

Kuten trauman, myös väkivallan kokemukset aiheuttavat psykofyysistä ylivirittyneisyyttä. Pitkäaikaisen väkivallan uhan alla eläminen aiheuttaa sen, että ihmisen mieli virittyy havainnoimaan kaikkea sellaista, mikä voisi merkitä uutta traumaattista kokemusta. Ylivirittäytyminen aiheuttaa sen, että ihminen saattaa kokea vaarattomankin signaalin vaarallisena, esimerkiksi väkivaltaisissa perheissä eläneet lapset saattavat olla koko ajan varuillaan ja tahattomat teot, kuten lapsen pään silytys saattaa aiheuttaa suojautumisreaktion. Ylivirittyneisyys vaikeuttaa rentoutumisen ja rauhallisuuden tunteen saavuttamista, jotka molemmat kehittyvät lapsuudessa. Itseluottamusta vahvistavia tunteita ovat tunteiden tunnistaminen ja hallinta. Sen sijaan impulsiivisuus ja ärtyneisyys kertovat ylivirittyneisyydestä. (Nousiainen & Perttu 2002, 56.)

Keho reagoi vaaraan fyysisesti, mikä nostaa kehon stressihormonien pitoisuutta. Pitkäikäinen stressi muuttaa aivojen toimintaa ja rakennetta. Fyysiset kokemukset voivat aiheuttaa erilaisia psykosomaattisia oireita, kuten sydämen rytmihäiriöitä ja univaikeuksia. Aivojen toiminnan muutokset sen sijaan vaikuttavat ihmisen kykyyn ilmaista tunteitaan. (Nousiainen & Perttu 2002, 56; Puttonen 2006.) Muita koetun väkivallan seurauksia ovat ajantajun muuttuminen, jolla tarkoitetaan tässä yhteydessä tulevaisuuden suunnittelun vaikeutta, ja usein tulevaisuus nähdäänkin negatiivisessa valossa. (Nousiainen & Perttu 2002, 56–58.)

2.6 PERHESUHTEISSA TAPAHTUVA VÄKIVALTA LASTENSUOJELUN NÄKÖKULMASTA

Lastensuojelu on olennainen osa lapsen ja perheen palveluita, ja se tulee ajankohtaiseksi viimeistään siinä vaiheessa kun herää epäily siitä, että lapsi on joutunut jonkinlaisen kaltoinkohtelun kohteeksi. Lastensuojelulaki edellyttää kuntia järjestämään lastensuojelupalvelut tarvetta vastaaviksi. (Karjalainen, Forsberg & Linnas 2012, 278.) Vuonna 2018 lastensuojeluilmoitus tehtiin yhteensä 78 875 lapsesta, määrä kasvoi viidellä prosentilla verrattuna vuoteen 2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan vuonna 2018 4,2 prosenttia kaikista alle 20-vuotiaista suomalaislapsista ja nuorista oli lastensuojelun avohuollon asiakkaina ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä oli 1,4 prosenttia. Molemmissa tapauksissa lukumäärä on kasvanut muutamalla prosenttiyksiköllä. Kaikkein suurinta kasvu on ollut kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten mää-

rässä, vuonna 2018 heitä oli yhteensä 4390, 6,9 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. (THL 2018.)

Suomessa lastensuojelu tarjoaa lapsille ja lapsiperheille arkielämää tukevia palveluita, mutta toisaalta lastensuojelulla on myös oikeus puuttua vanhemmuus- ja perhesuhteisiin. Lastensuojelussa työskentelevät ammattilaiset tukevat ja järjestävät palveluita perheisiin, joissa esiintyy lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon liittyviä haasteita. Työntekijöiden tulee kuitenkin samanaikaisesti arvioida ja mahdollisesti tarpeen vaatiessa uudelleen järjestää vanhemmuussuhteita, joissain tilanteissa asianosaisten tahdonvastaisesti. (Pösö 2007, 65.) Lastensuojelun tehtävänä on puuttua myös sisarusten väliseen väkivaltaan, mikäli vanhemmat eivät ota tilanteesta vastuuta (Tyyskä 2018). Lastensuojelutyössä arvioidaan lapsen elämää kokonaisuutena, joten työntekijät hyödyntävät monia eri tieteenalaja ja teorioita. Kun sosiaalityöntekijä työskentelee perheen kanssa hän tekee havaintoja lapsen ja vanhemman välisestä käyttäytymisestä ja vuorovaikutuksesta. Kun arvioidaan vanhempien vanhemmuutta, tulee työntekijän aina ensisijaisesti arvioida tilanne lapsen edun näkökulmasta. Mikään ohjeistus tai laki ei yksinään määritä riittävän vanhemmuuden kriteerejä, vaan lastensuojelun työntekijän tulee arvioida kokonaisuutta ja sitä, mikä on riittävä vaihtoehto lapselle. (Karjalainen ym. 2012, 282.)

Perustuslain 19 §:n 3 momentti edellyttää, että julkisen vallan tulee tukea perheiden mahdollisuutta turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen velvollisuuksiin kuuluu järjestää lapsen huostaanotto ja sijaishuolto, jos tilanne sen vaatii. Tällaisia tilanteita ovat ne, joissa lapsen kasvuolot uhkaavat vaarantaa lapsen kehityksen ja terveyden, tai jos lapsi itse omalla käytöksellään vaarantaa vakavasti omaa terveyttään ja kehitystään. Huostaanoton ja sijaishuollon järjestäminen edellyttävät sitä, että avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisia tai ne katsotaan riittämättömiksi, ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Syyt huostaanoton taustalla voivat liittyä muun muassa vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmiin, perheväkivaltaan ja vaikeisiin perheen sisäisiin ristiriitoihin. (Heino & Sinkkonen 2016, 460–461; Karjalainen ym. 2012, 290–291.) Vaikka lastensuojelun prosesseissa korostuu juridis-hallinnollinen näkökulma, painotetaan siinä kuitenkin hyvän vuorovaikutuksen merkitystä (Laaksonen 2005, 259). Lastensuojelulaki korostaa varhaista puuttumista sekä ongelmien ennaltaehkäisyä. Ehkäisevällä lastensuojelutyöllä pyritään edistämään ja turvaamaan lasten kasvua ja kehitystä sekä tukemaan vanhemmuutta (Karjalainen ym. 2012, 279.) Lastensuojelulakiin on kirjattu ilmoitusvelvollisuus, joka koskee muun

muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisin ja palo- ja pelastustoimen työntekijöitä. Kun edellä mainittujen alojen ammattilaiset saavat tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, tulee heidän tehdä lapsesta ilmoitus sosiaali- huollosta vastaavalle elimelle. Myös kuka tahansa muu henkilö, joka havaitsee puutteita lapsen kasvuolosuhteissa ja turvallisuudessa, voi tehdä ilmoituksen, mutta laki ei sitä edellytä. (Karjalainen ym. 2012, 280.)

Kautta historian lastensuojelun ratkaisut ovat olleet ominaisia kullekin ajalle ja yhteiskunnalle, sekä sen arvoille ja laeille. Viimeisten vuosikymmenten aikana lapsen asema ja etu on noussut aiempaa enemmän keskiöön. Lastensuojelutyöhön liittyy kuitenkin haasteita, jotka nousivat esille erityisesti vuonna 2012 Vilja Eerikan tapauksen myötä. Lastensuojelulaki edellyttää ensisijaisesti käyttämään avohuollon tukitoimia, jos se vain suinkin on mahdollista. Jossain tapauksissa perheen tilanne on kuitenkin jo niin vaikea, etteivät avohuollon tukitoimet ole enää riittäviä. Lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevät työntekijät ovatkin tuoneet esille huolensa siitä, että jossain tapauksissa lapsen sijoittaminen on tapahtunut liian myöhään, ja lapsi on joutunut elämään vaikeiden olosuhteiden keskellä liian kauan, mikä on voinut aiheuttaa lapselle psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia. Syitä tämän ongelman taustalla ovat muun muassa lastensuojelun työntekijöiden suuri vaihtuvuus, puutteellinen moniammatillinen yhteistyö ja juridiset vaikeudet. (Karjalainen ym. 2012, 296–297.)

Oraasen (1998) mukaan lapset jäävät herkästi väkivaltatyön ulkopuolelle. Syyt tähän johtuvat siitä, että sekä vanhemmat että työntekijät sulkevat herkästi silmänsä lasten todellisuudelta. Lapsi on lähes aina tietoinen kotona tapahtuvasta väkivallasta vaikka se ei suoranaisesti kohdistuisi häneen itseensä. Vanhemmat ja työntekijät ajattelevat kuitenkin herkästi, että jos lapset eivät ole todistaneet väkivaltatilanteita eivät he myöskään ole tietoisia niistä. Todellisuudessa lapset ymmärtävät tunnetasolla hyvin herkästi jos kotona tapahtuu jotakin ikävää ja pahaa. Vauvatutkimusten mukaan jopa hyvin pienet lapset vaistoavat uhkaavan ilmapiirin. Usein lapsen kohdistuva väkivalta mielletään kuritus- tai kasvatusväkivallaksi. Olisi kuitenkin tärkeää, että vanhempien kanssa työskentelevä ammattilainen puuttuisi vanhempien kasvatustapoihin, jos ne eivät ole lapsen edun mukaisia. Usein ajatellaan, että lapset unohtavat herkästi negatiiviset kokemukset. Todellisuudessa traagiset kokemukset eivät kuitenkaan unohdu, vaan ne voivat tallentua muistiin tunteina ja fyysisinä tuntemuksina. Esimerkiksi pienet lapset kokevat muistot kehollaan ilman sanoja. (Nousiainen & Perttu 2002, 61–62.) Tämän takia

väkivaltaa kokeiden lasten ja aikuisten haastattelussa tulee kiinnittää huomiota tunteiden ilmaisun haasteisiin ja kehittää esimerkiksi nonverbaalisia työmenetelmiä haastattelun tueksi. (Nousiainen & Perttu 2002, 56.)

Lasten kokemuksia perhesuhteissa tapahtuvasta väkivallasta on ollut tutkimusten pohjalta vaikea kuvata. Aiemmissa tutkimuksissa lähtökohtana on ollut tieto lapsen kokeesta väkivallasta ja kiinnostuksen kohteina on pidetty väkivallan vaikutuksia lapsen kehitykseen ja käytökseen. Tämänäyttypistä näkökulmaa on kuitenkin pidetty oirekeskeisenä. Lasten kuvaukset ja näkemykset koetusta väkivallasta ovat yleensä jääneet väkivallan jälkien tarkastelun taustalle. (Paavilainen & Pösö 2003, 37.) 2000-luvulta lähtien väkivaltatutkimuksessa onkin alettu kiinnittää aiempaa enemmän huomiota lasten kokemuksiin ja avuntarpeeseen (Huovinen 2017, 20). Myös Eskonen (2005, 65) korostaa, miten suuri merkitys lasten kanssa tehtävällä väkivaltatyöllä on. Väkivaltaa nähneet ja kokeneet lapset ovat saattaneet sosiaalistua siihen, että väkivalta on läsnä joissain elämäntilanteissa. Vanhemmat voivat vähätellä lapsen väkivaltakokemuksia tai antaa ristiriitaista tietoa väkivaltaan suhtautumisesta. Jossain tapauksissa vanhempi voi kertoa lapselle väkivallan kuuluvan läheisiin ihmissuhteisiin ja sen olevan normaalia. Tästä syystä onkin tärkeää, että yhteiskunnan eri instituutioissa suhtaudutaan väkivallankäyttöön kielteisesti, eikä sitä pidetä missään tapauksessa hyväksyttävänä.

Perheen ja lasten auttamistyössä on tärkeää tavoittaa lapsen näkemys asiaan liittyen. Ammattilaisten on tärkeää tiedostaa, että lapsi saattaa tietää tilanteesta jotakin sellaista, mitä kukaan muu ei tiedä. (Hurtig 2006, 167.) Eskonen (2003) tuo omassa tutkimuksessaan esille, että lapset viestittävät kokemastaan väkivallasta monin eri tavoin. Lapsi voi kokea, että sanojen sijaan kokemuksia on helpompi tuoda esille leikin ja tarinoiden avulla. Lapsen rikas mielikuvitus mahdollistaa sen, että koetusta väkivallasta voidaan saada monenlaista tietoa. (Eskonen 2003.) Lapsen avautuminen edellyttää kuitenkin sitä, että hänen kanssaan työskentelevä ammattilainen herkistyy kuuntelemaan lasta. (Paavilainen & Pösö 2003, 37; Oranen 2001.)

Suomessa on toteutettu vuodesta 1980 lähtien valtakunnallisia rikoksen uhreihin kohdistuvia tutkimuksia. Vuonna 2008 julkaistiin ensi kertaa tutkimus, jossa keskityttiin pelkästään lapsiin ja nuoriin kohdistuviin rikoksiin ja väkivaltakokemuksiin. Tutkimus oli nimeltään *”Lasten ja nuorten väkivalta – Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta”* ja se toteutettiin yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Lastensuojelun keskusliiton kesken. Projekti oli

kolmivuotinen (2007–2010) ja sen tavoitteena oli tarkastella lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja kehittää aiheeseen liittyvää viranomaisyhteistyötä. Kysymysten muodostamisessa hyödynnettiin Heikki Sariolan vuonna 1988 toteuttaman kyselytutkimuksen ”*Lasten väkivalta ja seksuaalikokemukset*” kysymyksiä, jotta tutkimuksia pystyttiin vertailemaan keskenään. Vuoden 1988 ja 2008 tutkimusten tulokset erosivat toisistaan jonkin verran. Pääasiallisena syynä tähän voidaan pitää sitä, että asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan olivat kiristyneet. Merkittävintä muutos olikin lievän väkivallan, kuten tukistamisen kokemisessa. (ks. Ellonen ym. 2008). Myös symbolisen aggression, eli henkisen väkivallan sekä fyysisen väkivallan määrä oli vähentynyt vuoden 2008 tutkimuksessa. (Ellonen ym. 2008, 5, 34, 59.)

Tutkimus sai jatkoa vuonna 2013, kun Poliisiammattikorkeakoulu ja Nuorisotutkimuskesäätiö toteuttivat yhteistyössä tutkimuksen ”*Lasten ja nuorten väkivalta kokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*”. Tutkimuksen aineistona käytettiin taas peruskoulun kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lasten ja nuorten kokemuksia väkivallasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmenemismuodot ja yleisyys ovat muuttuneet vuosien aikana. (Fagerlund ym. 2014.) Tämän tutkimuksen kannalta merkittävimpiä tuloksia ovat kotona koettuun ja todistettuun väkivaltaan liittyvät tulokset. Vuonna 2013 28 % 9. luokkalaisista oli kokenut henkistä väkivaltaa, kuten haukkumista, 6. luokkalaisista sitä oli kokenut 26 %. Lievää fyysistä väkivaltaa kuten tukistamista oli kokenut 16 % 9. luokkalaisista, 6. luokkalaisista 11 %. Vakavaa fyysistä väkivaltaa oli kokenut molemmista 6. ja 9. luokkalaisista noin prosentti. (Fagerlund ym. 2014, 47–55.) 9. luokkalaista noin joka viides oli todistanut kotonaan jotakin väkivallan muotoa, 6. luokkalaisista 14 % (Fagerlund ym. 2014, 58). Tuloksia tarkasteltaessa huomataan kuitenkin, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on edelleen yleisempää kuin aikuisiin kohdistuva. Tämä tarkoittaa sitä, että asenneilmapiiri lapsiin kohdistuvan väkivallan ympärillä on edelleen sallivampaa kuin aikuisiin kohdistuvassa väkivallassa. (Fagerlund ym. 2014, 122.)

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä kappaleessa esittelen tutkimukseni tavoitteen ja tutkimuskysymykset. Pohdin tutkimuksen eettistä toteutusta ja aiheen sensitiivistä käsittelyä. Aineiston esittelyn kautta siirryn perustelevaan valitsemaani analyysimenetelmää, sekä erittelen tutkimuksen tekoon liittyviä vaiheita.

3.1 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA EETTINEN POHDINTA

Tämän tutkimuksen kohteena ovat aikuiset naiset, jotka ovat lapsuudessaan ja nuoruudessaan kokeneet perhesuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Aion pro gradu -tutkielmassani tutkia sitä, millaisia väkivallan kokemuksia naisilla on lapsuudessaan ollut sekä sitä, millaisia seurauksia koetulla väkivallalla on ollut heidän elämänsä eri vaiheissa. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miten laajoja seurauksia lapsuudessa koetulla väkivallalla on. On yleisesti tiedossa, että perhesuhteissa tapahtuvalla väkivallalla on monia vaikutuksia väkivallan kokijan hyvinvointiin ja terveyteen. Väkivallan kokeminen voi aiheuttaa fyysisten vammojen lisäksi tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, sekä edesauttaa erilaisten sairauksien, kuten stressihäiriön, paniikkihäiriön ja alkoholismin muodostumista. (THL 2018.) Väkivallan seuraukset ovat yksilökohtaisia, sillä niihin vaikuttavat väkivallan laatu ja määrä, lapsen ikä ja sukupuoli, sekä muut riskitekijät tai vaihtoehtoisesti suojaavat tekijät lapsen kasvuympäristössä (Oranen & Keränen 2006, 64).

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Millaista väkivaltaa naiset ovat lapsuudessaan kokeneet tai todistaneet?*
2. *Millaisia seurauksia koetulla väkivallalla on ollut?*

Päädyn valitsemaan tämän tutkimusaiheen, koska se kiinnostaa itseäni ja uskon, että aiheen tutkiminen lisää omaa tietoisuuttani väkivallan seurauksista, mitä pystyn hyödyntämään työssäni sosiaalityöntekijänä. Aihepiiriä käsitteleviä tutkimuksia on jonkin verran, esimerkiksi väitöskirjojen ja lisensiaattitutkimusten myötä (mm. Karjalainen 2019, Huovinen 2017, Lepistö 2007, Eskonen 2005.) Eskonen, Huovinen ja Lepistö tutkivat väkivallan seurauksia lasten ja nuorten elämässä. Karjalaisen tutkimuksessa näkökulma on samanlainen kuin omassani, eli aineistona käytetään aikuisten naisten kokemuksia lapsuudessa koetusta perheväkivallasta. Sekä suomalaisessa, että kansain-

välisessä tutkimuksessa on tutkittu lapsuudessa koetun väkivallan vaikutusta lasten ja nuorten hyvinvointiin ja kehitykseen. Sen sijaan tutkimusta, jossa haastatellaan lapsuudessaan väkivaltaa kokeneita aikuisia on huomattavasti vähemmän. On kuitenkin tärkeää tuoda esille, että väkivallan ja trauman kokemukset ovat usein pitkäkestoisia, joten niillä voi olla vaikutusta myös aikuiselämän haasteisiin. Väkivallasta selviytyminen on yksilökohtaista, joten on tärkeää tuoda esille erilaisia selviytymistarinoita (Karjalainen 2019, 8). Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan kuitenkin yksilöiden kokemuksilleen antamia merkityksiä, joten uskon, että oma tutkielmani tuo aihepiiriin uutta tietoa, ja edistää tärkeän aiheen esille tuomista.

Väkivaltaa tutkimusaiheena tulee aina käsitellä sensitiivisesti, koska aihepiiristä puhuminen voi olla tutkittavalle vaikeaa. On tärkeää, että tutkimus etenee tutkittavan ehdoilla, jolloin hän pystyy kertomaan kokemuksistaan luottamuksellisesti (Lattu 2016, 56). Perhesuhteisiin liittyy paljon oletuksia ja odotuksia, joten perheen sisällä tapahtuva väkivalta nähdään erityisen vääränä ja vaikeana. Toisaalta perhesuhteet nähdään usein yksityisinä ja esimerkiksi äitien tekemä väkivalta on vieläkin aiheena jonkinlainen tabu. On kuitenkin tärkeää, että myös kärsimyksestä, vaikeista ja pahoista asioista tehdään tutkimusta tietoisuuden lisäämiseksi. Vaikeneminen ja kieltäminen ei auta niitä, joiden elämästä tutkimusta tehdään. (Granfelt 2002, 127–129.)

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu, että tutkijan tulee tietää, millaista tutkimusta hän on tekemässä, jotta valintojen perustelu ja tutkimuksen eettinen toteuttaminen on mahdollista. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu se, että tutkimuksen etenemiseen vaikuttavat tutkijan oma asenne ja tulkinnat. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 135–136.) Tutkielman tekemisen tutkijan tulee itse huolehtia siitä, että tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi toteutettu hyvin ja eettisesti kestäväällä tavalla (Tuomi & Sarajärvi 2012, 127.) Varmasti tärkein eettiseen pohdintaan liittyvää huomio on tutkittavien henkilöiden asianmukainen kohteleminen, mihin tulee kiinnittää huomiota jo siinä vaiheessa, kun tutkimuksen tekoon ryhdytään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 26–28). Olen anonymisoinut kaikki haastattelusitaatit, jotta naisia ei pysty niistä tunnistamaan. Tämä luo eettisen perustan sensitiivistä aihetta käsittelevällä tutkimuksella (Tuomi & Sarajärvi 2012, 131). Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt välttämään omien tulkintojen tekoa. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu kuitenkin se, että tutkija valitsee omaan näkökulmaansa ja tutkimuskysymyksiinsä sopivat asiat ja nostaa ne esille. Tutkielmani objektiivisuuteen saattavat vaikuttaa myös seuraavat seikat: en ole itse kerännyt haastat-

teluaineistoa, eikä minulla näin ollen ole muistiinpanoja haastatteluista. En ole kuullut, millä äänenpainoilla tai ilmeillä naiset puhuvat kokemuksistaan, joten olen tehnyt omat havaintoni ainoastaan aineistoa lukemalla, jolloin minulla ei ole ollut mahdollisuutta esittää tarkentavia kysymyksiä.

Tässä tutkimuksessa lapsuudessa koettua väkivaltaa tarkastellaan aikuisten kertomana, jolloin kerrotusta voi olla kauankin aikaa, eli muistot voivat olla osittain hajanaisia. Haastatteluissa on käsitelty väkivallankokemuksia pitkältä aikaväliltä, eivätkä kertomukset välttämättä ole kovin yksityiskohtaisia. Karjalainen (2019, 63) tuo kuitenkin esille, että aikuisten kertomat kokemukset lapsuudessa koetusta väkivallasta ovat kertojilleen merkityksellisiä, joten ne ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä.

Ennen aineiston itselleni saamista allekirjoitin sopimuksen, jossa sitouduin analysoimaan käyttöni saamaa tutkimusaineistoa eettisten periaatteiden ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Sen lisäksi sitouduin käsittelemään aineistoa huolellisesti ja luotamuksellisesti, enkä ole käsitellyt sitä ulkopuolisten henkilöiden läsnä ollessa. Aineisto on käytössäni ainoastaan tämän tutkielman kirjoittamisen ajan, jonka jälkeen luovutan sekä sähköisen, että paperisen version takaisin ohjaajalleni.

3.2 AINEISTON ESITTELY

Käytän tutkimukseni aineistona EHYEKSI- nimistä hanketta varten kerättyä teemahaastatteluaineistoa. Hanke kohdistuu Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueelle ja se toteutetaan kehittämissyhteistyössä Turun yliopistollisen Naistenklinikan kanssa. Hankkeen tavoitteena on tukea lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan avunsaantia sekä ohjaamista jatkohoitoon, ja hyödyntää heidän kokemuksiaan palvelujärjestelmästä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen avulla. Tutkimuksen osallistujat rekrytoitiin tutkimukseen sen perusteella, että he olivat vastanneet seulapositiiivisesti TYKSiin Naistenklinikan esitietolomakkeen kohtaan, jossa käsiteltiin lähisuhdeväkivallan kokemista. Tutkimuksen seulontaa koskevan osuuden on toteuttanut lääketieteen tohtori Katja Kero. Alkuperäinen aineisto sisältää yhdeksän (9) avoimen teemahaastattelun keinoin tehtyä haastattelua, jotka on kerätty kesän 2018 aikana. Kaikki haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina. Haastateltujen naisten kokemukset lähisuhdeväkivallasta vaihtelevat, osalla korostuu lapsuudessa koettu väkivalta ja toisilla taas parisuhteessa tapahtunut väkivalta. Haastattelijoina toimivat tutkimusryhmän vastuullinen johtaja dosentti Anne Puuronen ja professori Leo Nyqvist. Haastattelut rakentuvat tutkittavien subjektiiviseen

kokemukseen eli kokemustietoon. Haastattelun teemoina ovat olleet haastatellun väkivaltakonteksti sekä kokemukset palvelujärjestelmästä. (Kero, Nyqvist & Puuronen 2018.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja, mutta pääpaino on keskustelunomaisessa tilanteessa. Haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta niiden esittämisjärjestys ja aihepiirin käsitteilyn laajuus riippuvat vastaajasta. Teemahaastattelun tavoitteena on korostaa yksilöiden omia tulkintoja ja heidän asioille antamia merkityksiä. (Hirsijärvi & Hurme, 2000, 47–48.) Tutkimukseni käsittelee lapsuudessa tapahtuneita väkivaltakokemuksia, minkä takia jouduin rajaamaan kolme haastattelua pois lopullisesta aineistostani, koska haastatteluissa ei kuvattu lainkaan lapsuutta tai vaihtoehtoisesti lapsuuden kuvaillaan olleen väkivallaton.

Lopullinen aineistoni sisältää yhteensä kuusi (6) haastattelua. Tämä ei kuitenkaan muodostu ongelmaksi, koska pienet aineistot ovat laadulliselle tutkimukselle melko tyypillisiä (Tuomi & Sarajärvi 2012, 150). Haastattelut ovat kestoaltaan 1–2 tuntia ja litteroituna ne sisältävät lyhimmillään 30 sivua tekstiä ja pisimmillään 84 sivua tekstiä. Aineistossani esiintyvät naiset ovat syntyneet vuosikymmenten 1950–2000 välillä. Koen, että naisten iät ovat tutkimuksen kannalta merkityksellisiä, koska suhtautuminen väkivaltaan, erityisesti kuritusväkivaltaan on ollut hyvin erilaista eri vuosikymmenten aikana, niin asenteiden kuin lainkin osalta. (vrt. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Analyysiosiossa käyttämieni sitaattien määrä vaihteli suuresti eri haastatteluiden välillä. Kahdesta haastattelusta (H3 & H8) käytin vain muutamaa haastattelusitaattia, kun taas neljää muuta (H1, H2, H5 & H9) haastattelua käytin huomattavasti enemmän. Tämä sen takia, että neljä jälkimmäisenä mainittua haastattelua vastaavat tutkimuskysymyksiini paremmin.

3.3 AINEISTON ANALYYSI

Tutkielmani on metodologialtaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteina ovat todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimys tutkittavan ilmiön ymmärtämisestä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullisen tutkimuksen avulla selvitetään ilmiön merkityksiä ja tarkoituksia, sekä saa-

daan kokonaisvaltainen käsitys tutkittavasta asiasta. Merkityksellistäminen on prosessia, jossa tutkijan tavoitteena on ymmärtää, mitä jokin ilmiö tarkoittaa juuri hänelle ja miten hän itse sitä tulkitsee. Ymmärrettävyys perustuu siis aina tutkijan omaan subjektiiviseen kokemukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 135–136.) Laadullisessa tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto, joten se soveltuu erinomaisesti oman haastattelun keinoin kerätyn aineiston tutkimusmenetelmäksi (Tuomi & Sarajärvi 2012, 71).

Analyysimenetelmäni on sisällönanalyysi, jota pidetään laadullisen aineiston, kuten haastattelun järjestelemisen ja tiivistämisen tapana. Sisällönanalyysin tavoitteena on analyttinen ja perusteltu tulkinta, jonka avulla aineistosta etsitään merkityksiä. Analyysissä aineistosta muodostetaan kategorioita, joiden avulla aineistosta luodaan ja yleistetään erilaisia kuvauksia. Lopuksi eri merkityskokonaisuudet kootaan yhteen selkeäksi ja loogiseksi kokonaisuudeksi päättelyn ja tulkinnan avulla, jotta tutkittavasta ilmiöstä saadaan aikaan sanallinen ja selkeä kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 101–103, 108.)

Sisällönanalyysia voi soveltaa kolmella eri tavalla, abduktiivisesti eli teoriaohjaavasti, deduktiivisesti eli teorialähtöisesti ja induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Käytän itse abduktiivista eli teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, joka etenee aineiston lähtökohdista, mutta aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin verrattuna erona on se, että empiirinen aineisto liitetään jo olemassa oleviin teoreettisiin käsitteisiin. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa on teoriakytköksiä, mutta se ei suoranaisesti pohjautu teoriaan eikä tarkoituksena ole todistaa jonkin teorian paikkaansa pitävyyttä. Näin ollen abduktiivisessa analyysissa teoriaohjaavuuden avulla havaintojen, erojen ja samankaltaisuuksien luominen voi olla helpompaa, koska ajatuksia ohjaa jokin tietty punainen lanka, jonka avulla aineistosta nostetaan esille tiettyjä asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 117.)

Koska haastatteluaineistoni oli valmiiksi kerätty, sain sen käsiini jo varhaisessa vaiheessa syyskuussa. Ennen aineiston saamista olin ennättänyt kirjoittaa ainoastaan alustavan ideapaperin. Saatuaani aineiston itselleni luin kaikki haastattelut kertaalleen läpi ja tein samalla itselleni pieniä muistiinpanoja jokaisesta haastattelusta, sekä hahmottelin mielessäni alustavia teemoja, joiden avulla voisin analysoida lopullista aineistoa. Kaikki haastattelut luettuani karsin oman aineistoni kuuteen haastatteluun, koska ainoastaan niissä käsiteltiin lapsuudessa koettua väkivaltaa.

Aineiston analysoinnin prosessi sisällönanalyysin avulla eteni niin, että ensin tutustuin aineistoon ja perehdyn tutkimuksen kannalta olennaisiin käsitteisiin, teorioihin sekä

aiempiin tutkimuksiin. Seuraavassa vaiheessa aloitin käsitteellistämisen eli erilaisten kategorioiden ja luokkien muodostamisen. Koska luokkien tulisi vastata tutkimuskysymyksiini muodostin pääluokat jo esittämieni tutkimuskysymysten mukaan. Kaksi pääluokkaaani olivat ”Koetun väkivallan muodot” ja ”Koetun väkivallan seuraukset”. Pääluokkien alla muodostin aineistosta esille nousevia alaluokkia. Alaluokkia ensimmäisen pääluokan (”Koetun väkivallan muodot”) alla olivat erilaiset koetun väkivallan muodot. Toisen pääluokan (”Koetun väkivallan seuraukset”) alaluokkina toimivat kolme eri elämänvaihetta. Lopullisessa analyysissä alaluokkia on yhteensä kuusi, joista kolme käsittelee lapsuudessa koettua väkivaltaa ja kolme koetun väkivallan seurauksia. Analyysin viimeinen vaihe piti sisällään tulosten aukikirjoittamista, eli tulkintaa, havaintojen selittämistä ja ymmärrettäväksi tekemistä. Analyysivaiheen jälkeen suhteutin havaintoja teoreettiseen viitekehykseen ja vertasin niitä aiemmista tutkimuksista johdettuihin viitekehyksiin.

Tutkielmani analyysiosiossa olevia sitaatteja on anonymisoitu haastateltujen naisten yksityisyyden turvaamiseksi, eli joissain tapauksissa sitaattia on lyhennetty tai siitä on poistettu kohta, joka saattaisi johtaa tunnistamiseen tai vaihtoehtoisesti tunnistettava asia tai sana on vaihdettu yleiskäsitteeseen. Lähes jokaisen aineistositaatin kohdalla olen käyttänyt ainoastaan osaa kommentista, näissä tapauksissa sitaatin alku- ja/tai loppupäässä on käytetty kolmea pistettä. Jokaisen sitaatin perässä on merkintä, josta käy ilmi haastattelun numero sekä haastattelun sivunumero, jolta kyseinen sitaatti löytyy.

4 VÄKIVALLAN KOKEMUKSET LAPSUUDESSA

Lapsuudessa koettuja väkivallan muotoja on hyvin monenlaisia ja usein niille on ominaista esiintyä päällekkäin, esimerkiksi emotionaalisen kaltoinkohtelun voidaan katsoa olevan läsnä kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa (Söderholm & Politi 2012, 76). Myös väkivallan uhrin ja tekijän roolit voivat vaihdella, eli esimerkiksi parisuhdeväkivallan uhriksi joutunut äiti voi kohdistaa väkivaltaa lapseensa (Oranen 2012, 221).

Tässä kappaleessa käsittelen, millaisia väkivallanmuotoja aineistoni naiset ovat lapsuudessaan ja nuoruudessaan kokeneet, jaottelemaan ne psyykkiseen ja fyysiseen väkivaltaan, väkivallan todistamiseen ja taloudelliseen väkivaltaan.

Pidän tärkeänä huomiona sitä, että osassa haastatteluista nousi esille vanhemman mahdolliset mielenterveysongelmat:

”...varmasti kärsi erinäisistä persoonallisuushäiriöistä, mut minkään avun piirissä hän ei ollut” EHYEKSI/H9N/1

Haastattelussa 9 nainen kertoo, että hänen perheessään eniten henkistä väkivaltaa käytti isä, jonka hän epäilee kärsineen erilaisista persoonallisuushäiriöistä. Myös haastattelussa 5 nousi esille epäily siitä, että perheen äiti kärsisi narsistisesta persoonallisuushäiriöstä (EHYEKSI/H5N/18). Perhe on tiivis yksikkö, jossa jokaisen perheenjäsenen mielenliikkeet tulevat osaksi perheen arkea. Mielenterveysongelmiin liittyy usein sekä syynä, että seurauksena päihdeongelmia, parisuhdevaikeuksia ja taloudellisia ongelmia. (Solantaus 2012, 239.) Tämä ilmeni ensimmäisessä haastattelussa, jossa perheen äiti kärsi masennuksesta, mikä näkyi muun muassa liiallisena alkoholin käyttönä (EHYEKSI/H1N/3). Perheen päällekkäiset ongelmat vaikuttavat vanhemman jaksamiseen ja ovat näin ollen riskitekijöitä lapsen kaltoinkohtelulle (Solantaus 2012, 239).

4.1 PSYKKINEN JA FYYNINEN VÄKIVALTA

Koetun väkivallan ilmenemismuodot tulevat ilmi jokaisen naisen haastattelusta. Haastatteluista esiin nousevia väkivallan muotoja ovat fyysinen, psyykinen ja taloudellinen väkivalta, sekä väkivallan todistaminen. Ylivoimaisesti yleisin väkivallan muoto on ollut henkinen väkivalta, jonka ilmeneminen on pääteltävissä viidessä haastattelussa. Fyysistä väkivaltaa esiintyy neljässä haastattelussa, ja se vaihtelee lievistä väkivallasta vakavaan henkeä uhkaavaan väkivaltaan. Taloudellista väkivaltaa ilmenee yhdessä haastattelusta ja väkivallan todistamista neljässä haastattelussa. Useampia päällekkäisiä väkivallan kokemuksia esiintyy neljässä haastattelussa.

Kaikissa haastatteluissa käy ilmi lapsen kohdistuvan väkivallan tekijä, neljässä haastattelussa väkivallan tekijänä on ollut biologinen vanhempi ja yhdessä sijaisvanhempi. Myös yleiset tilastot tukevat tätä otantaa, sillä niiden pohjalta käy ilmi, että suuri osa lapsista asuu perheessä, jossa biologinen ja juridinen vanhemmuus on läsnä (Paavilainen & Pösö 2003, 21). Kolmessa haastattelussa käy ilmi, että väkivallan päätekijä on ollut äiti ja kahdessa isä. Kahdessa haastattelussa selviää, että vaikka toinen vanhempi on ollut väkivallan päätekijä, on toinen vanhempi sallinut väkivallan, eikä ole puuttunut tilanteeseen. Kolmessa haastattelussa ilmenee myös sisarusten välistä väkivaltaa. Vaikka oma aineistoni on pieni, ovat sen tulokset osaltaan samanlaisia kuin aiemmat tutkimukset (mm. Fagerlund 2014, Lepistö & Paavilainen 2011). Tutkimustulokset osoittavat, että tytöt ovat poikia useammin perheessä tapahtuvan väkivallan kohteina. Äidit kohdistavat väkivaltaa poikia useammin tyttöihin, mitä voidaan selittää muun muassa fyysisellä kokoerolla. Myös isät käyttävät emotionaalista väkivaltaa ja lievää fyysistä väkivaltaa useammin tyttöihin. Sen sijaan isän käyttämän vakavan fyysisen väkivallan kohteiksi joutuvat useammin pojat. (Lepistö & Paavilainen 2011, 231–232.)

Emmi Lattu (2016) on tutkinut väitöskirjassaan äitien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa. Latun tutkimuksessa (2016, 84–85) väkivallan ilmenemismuotoina ovat yleensä läpsiminen, tukistaminen ja lyöminen. Vain harvassa tapauksessa äidit ovat käyttäneet jotakin esinettä lapsen pahoinpitelyyn. Latun tutkimus tukee myös omaa aineistoani, äitien tekemä väkivalta on ollut useimmiten henkistä, johon on saattanut sisältyä lievää fyysistä pahoinpitelyä, kuten tukistamista.

”Äidin kohdalta lähinnä tukistamista, ei niin ku sen. Hänen ei tarvinnu käyttää mitään fyysistä valtaa, ku hän oli niin vahva sitte” EHYEKSI/H5N/8

Puhuttaessa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta, mielikuva liittyy usein fyysiseen kurittamiseen. Väkivalta ilmenee kuitenkin monin eri tavoin, joista fyysinen pahoinpitely on vain yksi esimerkki. Henkinen väkivalta ja lapsen fyysisten ja emotionaalisten tarpeiden laiminlyöminen on lapselle aivan yhtä vahingollista. (Humppi 2008.) Vanhemman lapsen kohdistama emotionaalinen kaltoinkohtelu voi ilmetä muun muassa uhkailuna, pelotteluna, huutamisena, eristämisenä, kontrolloimisena ja vähätellynä (Sinkkonen 2004a, 78–79). Haastattelussa 5 nainen tuo esille, että hänen äitinsä ei tarvinnut käyttää fyysistä väkivaltaa ollakseen vahva ja uhkaava. Naiselle ei lapsuudessa ja nuoruudessa annettu mahdollisuutta olla oma itsensä, vaan kasvatus oli äärimmäisen tiukkaa. Äiti valitsi aamuisin vaatteet, jotka hän sai laittaa päälleen eikä omaan hius-

tyyliinkään saanut vaikuttaa. Kaikki piti tehdä aina äitiä miellyttäen, eikä oman itsensä löytämiselle annettu mahdollisuutta. (EHYEKSI/H5N/13–14.)

Äitien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa on pidetty hankalana tutkimusaiheena, josta on ollut vaikea puhua. Aiheen arkaluontoisuutta voidaan selittää sillä, että aiheesta puhuminen saa äidit tuntemaan syyllisyyttä ja häpeää. (Lattu 2016, 115.) Äitiyteen liittyy paljon erilaisia myyttejä, jotka eivät sovi yhteen lastaan kaltoinkohtelevan äidin kanssa. Naiset nähdään helposti lastensa hoivaajina ja kasvattajina ja perheen koossa pitävänä voimana. (Lattu 2016, 115; Reenkola 2012b, 13.) Todellisuudessa äitiys mahdollistaa naiselle rajattoman psyykkisen vallankäytön lasta kohtaan. Äiti voi kohdella lastaan kunnioittavasti ja rakastavasti tai vaihtoehtoisesti hän voi kohdistaa lapsen psyykkistä väkivaltaa. (Reenkola 2012b, 13.)

Niin kutsulla symbolisella aggressiolla on vaikutus lapsen hyvinvointiin. Symbolisella aggressiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen seurassa oleva aikuinen on hyvin vihainen. Vihaisuus välittyy lapselle aggressiivisena voimana, joka vaikuttaa lapsesta hyvin pelottavalta vaikka tilanne ei johtaisikaan fyysiseen pahoinpitelyyn. (Keinonen 2016.) Symbolinen aggressio ilmenee vihaisuuden lisäksi muun muassa haukkumisena, murjotamisena ja väkivallalla uhkailuna. Lepistön ja Paavilaisen vuonna 2011 tekemä tutkimus nuorten perheväkivallan kokemuksista osoittaa, että äidin ja isän käyttämä symbolinen aggressio on yleistä. Äidin ja isän käyttämänä se kuitenkin välittyi nuorille eri tavalla. Äidin käyttämänä sillä oli vaikutusta nuorten tyttöjen toimimattomien selviytymiskeinojen käyttöön, kuten itsesyytöksiin, kokemuksiin pärjäävyydestä sekä toiveikkaaseen ajatteluun. Isän nuoriin tyttöihin kohdistama symbolinen aggressio oli puolestaan yhteydessä nuorten kokemuksiin asioiden murehtimisesta, tunteiden purkamisesta ja niin ikään pärjäämättömyyden kokemuksiin. (Lepistö & Paavilainen 2011, 231–232.)

Henkistä väkivaltaa voi esiintyä myös ilman fyysistä väkivaltaa, mutta aiemmat tutkimukset osoittavat, että perheissä tapahtuva väkivalta on usein kumuloitunutta ja saattaa vaihtaa muotoaan. Haastattelussa 2 nainen kertoo, että hänen muuttaessaan pois kotoaan toisen asteen koulutuksen alkaessa, vaihtui fyysinen väkivalta henkiseen väkivaltaan ja vainoamiseen.

”...Henkist väkivaltaa sit viel senkin jälkeen vaik mä olin lähteny pois.” EHYEKSI/H2N/8

Nainen kertoo, että hänen sijaisäitinsä oli ollut yhteydessä naisen kouluun ja tiedustellut, sekä kommentoinut epäasiallisin sanankääntein naisen koulunkäyntiin liittyviä asi-

oita. Myöhemmin sijaisäiti oli ollut yhteydessä naisen vuokranantajaan ja pyytänyt tältä tietoja naisen liikkumisesta. (EHYEKSI/H2N/7–8.) Haastattelussa esiintyvä vainoaminen on yksi lähisuhdeväkivallan muoto. Vainoamisena voidaan pitää toistuvaa tarkkailua, uhkailua sekä yhteydenottoja, jotka herättävät vainon kohteeksi joutuneessa ahdistuksen ja pelon tunteita (Karhuvaara ym. 2013, 20). Vainoamiseen kuuluu läheisesti yksityisyyden suojan rikkominen, jonka voidaan katsoa tässäkin tapauksessa toteutuneen, koska sijaisäiti on pyrkinyt kontrolloimaan naisen yksityiseen elämään liittyviä asioita (Mahkonen 1997, 16).

Yhtenä psyykkisen väkivallan ilmenemismuotona pidetään eristämistä, eli tässä tapauksessa maakellariin lukitsemista (Humppi 2008, 19):

”No semmost, et tota olin maakellaris välil ja naapuri haki mut sielt pois, mä olin ihan jäätyny...” EHYEKSI/H2N/2

Lapsen lukitsemista kellariin pidetään vapaudenriistona, eli rikoksena, jossa uhrin liikkuminen estetään ja hänet eristetään suljettuun ympäristöön. Kasvattajalla katsotaan olevan oikeus rajoittaa lapsen vapautta kohtuullisissa rajoissa, mutta tässä tapauksessa rajan voidaan katsoa ylittyneen. (1995/578.)

Lapsen perustarpeiden laiminlyöntinä nähdään myös välinpitämättömyys taata lapselle turvaa ja suojelua, johon lasketaan kuuluvaksi esimerkiksi piittaamattomuus siitä, että lapsi altistuu ympäristön vaaroille. (THL 2019.)

”Hän ties, että hänen 15-vuotiaalla tyttärellään on suhde huomattavasti vanhempaan mieheen...” EHYEKSI/H9N/21

Nainen kertoo haastattelussaan äitinsä olleen tietoinen teini-ikäisen tyttärensä suhteesta aikuiseen mieheen, muttei ollut puuttunut tilanteeseen mitenkään. Sen sijaan äiti oli kyydinyt tytärtään miehen luokse toiseen kaupunkiin. Nainen kertoo, että jälkeen päin tapausta ajatellessaan äidin piittaamattomuus on tuntunut pahalta. (EHYEKSI/H9N/16, 21–22.) Nainen toi esille, että hänellä oli seurustelusuhteen aikana hoitokontakti psykiatriseen sairaanhoitajaan, joka oli myös tietoinen suhteesta. Nainen ajatteli jälkeinpäin, että hoitajan olisi kuulunut kiinnittää huomiota suhteeseen ja sen epäilyttävyyteen. Tämän tyyppistä ilmiötä voidaan kutsua kaltoinkohtelun kaltoinkohteluksi tai institutionaaliseksi kaltoinkohteluksi. Jokainen lasten ja nuorten parissa työskentelevä on velvoitettu tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos voidaan epäillä, että lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarantuneet (Karjalainen ym. 2012, 280).

Haastattelussa 9 nainen kertoo, että hänen lapsuuden perheessään isä oli kohdistanut lapsiin henkistä ja fyysistä väkivaltaa, jonka perheen äiti oli omalla käytöksellään sallinut:

”...lapsuus ja nuoruus oli tosi hankalaa, et kotona oli paljon henkistä väkivaltaa...”

”...äiti otti sellasen tosi myötäilevän roolin ja semmosen niin ku alistuvan roolin.”

EHYEKSI/H9N/1&8

Nainen kertoo, että lapsuudessa ja nuoruudessa isän rooli henkisen väkivallan käyttäjänä korostui, mutta kotoa muutettuaan hän kiinnitti huomiota äidin empatiakyvyttömyyteen ja vaikeuteen ajatella asioita lasten näkökulmasta. Eli vaikka äidin käytös jäi isän käytökseen varjoon, on isän käytöksen hyväksyntä ja myötäily tuntunut naisesta pahalta. Äiti ei koskaan ottanut vastuuta perheen vaikeuksista vaan syytti kaikesta isää. (EHYEKSI/H9N/9–10.)

Fyysisen väkivallan kokemukset:

Suomessa kuritusväkivalta kiellettiin lailla vuonna 1983, jonka jälkeen asenteet perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa kohtaan alkoivat muuttua (Oranen 2012, 219). Osa aineistoni naisista on syntynyt ennen tätä aikana, jolloin väkivallankäyttö kasvatusmielessä oli ihmisten mielestä jossain määrin hyväksyttävää:

”...Mul on ollut turvallinen ja kiva koti sillai, et kyllähän isä vanhan ajan mies oli, et selkään kyllä saatiin. Mutta mä oon senkin antanut anteeksi, koska mun mielestä se oli sen ajan tyyli kasvattaa lasta. Veli ei oo antanut vielääkään anteeksi. Mun veli saikin vähän enemmän sit kun oli poika niin selkäsaunoja...” EHYEKSI/H3N/17–18.

Haastattelussa 3 nainen kuvailee lapsuutensa olleen onnellinen ja välit molempiin vanhempiin olivat hyvät, vaikka isä olikin käyttänyt väkivaltaa. Nainen kertoo, että väkivallan käyttö kasvatuskeinona oli ajan tyylille sopivaa, eikä hän kyseenalaista sitä. Naisen kuvailema käsitys kuritusväkivallan oikeudenmukaisuudesta perustuu siihen, millaiset asenteet ja käsitykset yhteiskunnassa valitsivat lapsen kasvatukseen liittyen. Kuritusväkivallalla tarkoitettiin toimintaa, jossa lapsen vanhempi rankaisi lasta aiheuttamalla tälle fyysistä tai henkistä kipua. Kuritusväkivallan käyttö oli usein harkittua, mutta joissain tapauksissa se saattoi tapahtua myös hetken mielijohteesta. Kuritusväkivallaksi miellettiin usein lievä väkivalta, kuten tukistaminen tai läpsiminen, mutta todellisuudessa sillä saattoi olla myös vakavia seurauksia. (Hakulinen ym. 2019, 196 ; Lehti 2017.) Ruumiillisen kurituksen ja kaltoinkohtelun rajaa voidaan pitää häilyvänä, jolloin lapsen fyysinen kaltoinkohtelu saatetaan nähdä kurituksena ja siten hyväksyttävänä (Lepistö & Paavilai-

nen 2011, 222). Varsinkin 1960-luvulla syntyneen naisen haastattelussa korostuu ajatus siitä, että ajalle tyypillisesti kukaan ei puuttunut lapsen fyysiseen kuritukseen:

”...mut siihen aikaan ilmeisestikään kukaan ei korvaas loksauttanukaan mihinkään.”
EHYEKSI/H2N/2

Kuten aiemmin toin esille, fyysisen väkivallan lievimpinä muotoina pidetään muun muassa tukistamista ja niin sanottujen luunappien antamista. Haastatelluista naisista yksi kuvaili äidin käyttävän henkisen väkivallan lisäksi lievää fyysistä väkivaltaa, kuten tukistamista (EHYEKSI/H5N/8). Lepistö (2010, 61) tuo väitöskirjassaan esille, että äidit käyttävät isiä herkemmin lievää fyysistä väkivaltaa, jota kutsutaan myös väkivallan impulsiiviseksi muodoksi, koska väkivallan teot ovat helposti toteutettavia ja tapahtuvat yleensä tunnekuohun vallassa.

Lievän ja vakavan väkivallan välille mahtuu paljon erilaisia väkivallan muotoja. Pahimmillaan fyysinen väkivalta voi johtaa lapsen kuolemaan. (Lattu 2016, 85.)

”...muakin on kolme kertaa yritetty ihan tappaa tossa puukol vedetty, kirveel vedetty tonne polveen ja talikol tohon jalkapöytään läpitte ja.” EHYEKSI/H2N/4

Sijaisäitinsä käyttämän väkivallan uhriksi joutuneen naisen kokemukset kertovat hyvin rankasta fyysisestä väkivallasta. Jo pelkästään rikoslain mukaan pahoinpitely katsotaan törkeäksi jos sen yhteydessä on käytetty ampuma- tai teräasetta ja/tai jos se johtaa pysyvään ruumiinvammaan tai on kokonaisuutena arvioiden törkeä. Nainen on ollut väkivallan tekojen aikaan pieni lapsi, joten käytännössä pelkästään sen takia tekoa pidettäisiin oikeuden edessä törkeänä. (Humppi 2008, 16.) Hengen menetykseen liittyviä pelkoja ilmeni myös haastattelussa 9:

”...yks varsin uhkaava tilanne, tai siis semmonen tilanne, et niin kun olin varma, et pääsen hengestäni...” EHYEKSI/H9N/59–60

Nainen kertoo, että pääasiassa henkistä väkivaltaa käyttäneen isän käyttäytyneen kerran niin uhkaavasti, että nainen pelkäsi kuolevansa. Tilanteen seurauksena nainen lähti yöllä kotoaan karkuun ja juoksi hyvin pitkän matka päästäkseen turvaan. Traumaattiset tilanteet, jotka herättävät yksilössä voimakasta pelkoa tai avuttomuuden tunnetta, kuten omaa henkeä uhkaava kokemus, saattavat aiheuttaa traumaperäisen stressireaktion. (Huttunen 2018.) Myös Krug ja kumppanit (2005) tuovat esille, että posttraumaattisten stressireaktioiden on katsottu olevan yhteydessä aiempiin väkivaltakokemuksiin.

Haastattelussa 9 nainen kuvailee, että hänen lapsuudessaan vanhemmat laiminlöivät lasten perustarpeita, kuten ruuan ja levon tarjoamista. Puutteellisen ravitsemuksen tarjoamisen nähdään olevan lapsen kohdistuvaa passiivista fyysistä väkivaltaa (Humppi 2008, 17). Nainen kertoo olleensa koulussa välillä niin väsynyt ja nälkäinen, että opettajakin kiinnitti asiaan huomiota:

”Ja joskus hän kysy sitä, et kun mä syön koulussa niin paljo, et syöks sä aamupalaa. Ja sit mä olin siel, et no, en.” EHYEKSI/H9N/62

Lapsen fyysisten perustarpeiden laiminlyöntinä voidaan pitää esimerkiksi lapsen terveydenhuollon laiminlyöntiä, lapsen huonoa hygieniaa sekä riittävän ja terveellisen ravinnon puutteellista tarjoamista (THL 2019; Söderholm & Politi 2012, 79). Tämän lisäksi lapsilla teetettiin kotona raskasta fyysistä työtä. Samanlaisia työn tekemiseen liittyviä kokemuksia löytyy myös haastattelusta numero 2:

”Tosi paljo fyysistä työtä.” EHYEKSI/H9N/62

”... mäkin oon kuusvuotiaast saakka tehny ruumiillist työtä.” EHYEKSI/H2N/4

4.2 VÄKIVALLAN TODISTAMINEN

Perheväkivallan todistaminen ymmärretään nykyisin yhdeksi lapsen kohdistuvan väkivallan muodoksi (Hakulinen ym. 2019, 211). Käsittelin tutkimukseni teoreettisessa osiossa lapsiuhritutkimuksen tuloksia siitä, miten yleistä vanhempien välisen väkivallan todistaminen peruskouluikäisten lasten perheissä on. Tulokset osoittavat, että äiteihin kohdistuu useimmiten niin henkistä, kuin fyysistäkin väkivaltaa vanhempien välisissä riidoissa. (Fagerlund 2014, 59.)

” Äitiin, joo, joo...” EHYEKSI/H1N/4

Perheväkivallan todistaminen ja kuuleminen, sekä väkivallan uhan ja seurausten kanssa elämisellä on vaikutuksia lapsen elämään. Väkivallan todistaminen saattaa aiheuttaa lapsessa traumakokemuksia sekä siihen liittyvää oireilua. Lapsen reaktiot eivät välttämättä ole näkyviä ja lapsen voi olla vaikea puhua kokemastaan, mikä saattaa hämätä myös ammattilaisia ajattelemaan, että väkivalta ei olisi vaikuttanut lapseen. Todellisuuksessa tilanteissa, joissa perheissä on ollut väkivaltaa, tulee lasten tilanne aina huomioida ja arvioida. (Oranen 2012, 217.)

Vanhempien kertomukset kotona tapahtuvien väkivaltatilanteiden vaikutuksista lapseen eivät usein ole kovin luotettavia. Vanhemmat olettavat usein, että lapset eivät välttämät-

tä ole nähneet tai kuulleet riita- ja väkivaltatilanteita tai vaihtoehtoisesti toteavat sellaisen katoavan helposti lapsen mielestä. Joissain tapauksissa vanhemmat eivät suostu hyväksymään sitä tosiasiaa, että lapset ovat todistaneet väkivaltatilanteita. (Oranen 2012, 221.) Todellisuudessa yksittäinenkin rajumpi riitatilanne saattaa piirtyä lapsen mieleen, kuten alemmasta haastatteluotteesta käy ilmi:

”...Ja se on yks ainoa kerta kun mä muistan et se oli niin kova riita et oisko siinä sit äiti tai isä heittänyt jonkun tuolin ja mä muistan et sen tuolin jalka meni poikki ja se oli pitkän aikaa meiän parvekkeella.” EHYEKSI/H8N/1

Perheen sisällä tapahtuvan väkivallan vaikutusta ja merkitystä on vaikea ulkopuolisen arvioida. Väkivallan osapuolten henkilökohtaiset kokemukset ovat ratkaisevia, ja jo yksittäinen väkivaltatilanne saattaa heikentää turvallisuuden tunnetta ja jättää muistijäljen. (Oranen 2012, 219.) Haastattelussa 8 nainen kertoo, että muistaa lapsuudestaan ainoastaan yhden väkivaltaan liittyvän muiston, jossa vanhemmilla on ollut kova riita. Nainen kertoo olleensa kyseisen tapahtuman aikaan alle kouluikäinen, mutta muistaa silti tapahtumaan liittyviä yksikohtaisia, kuten rikkinäisen tuolin parvekkeella. (EHYEKSI/H1N/4).

Kodin tulisi olla lapselle turvallinen ympäristö kehittyä ja elää, mutta osalle se muotoutuukin väkivallan todistamisen paikaksi. Lapset aistivat kotona olevan jännityksen ja pelon ilmapiirin ja toisaalta näkevät myös väkivallan jäljet, vaikkeivat itse olisi olleet paikalla todistamassa tilannetta:

”...isi oli aika pahasti aina välillä hakattu...” EHYEKSI/H1N/2

Lapsi joutuu välillisesti väkivallan kohteeksi, kun hän joutuu kuuntelemaan ja näkemään vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa (Notko 2011, 117). Usein vanhempien välinen väkivalta saattaa johtaa lapseen kohdistuvaan väkivaltaan. Lapsi voi yrittää puuttua vanhempien väliseen väkivaltaan ja joutua itse väkivallan kohteeksi (Edleson 1999, 841).

Alla olevassa haastatteluotteessa nainen (1) kertoo, että hänen perheessään fyysinen väkivaltaa ei suoranaisesti kohdistunut lapseen. Naisen sisko puuttui kuitenkin usein aikuisten välisiin riitatilanteisiin, mikä johti siihen, että sisko joutui itse väkivallan keskelle ja häneen kohdistui suoraa väkivaltaa.

”...Et mun pikkusisko jäi ristituleen montakin kertaa...” EHYEKSI/H1N/3

Suomalaisessa väkivaltarikollisuudessa alkoholilla on yleensä merkittävä rooli. (Oranen 2012, 220; Heiskanen & Piispa 2009, 45). Useat tutkimukset osoittavat, että alkoholin väärinkäyttö lisää perheväkivallan riskiä (mm. Piispa 2006). Suomalaisessa kulttuuriyh-teiskunnassa poikkeavan ja normeja rikkovan käytöksen ilmenemistä selitetään usein alkoholilla. (Nikunen, 2005, 317–318; Lattu 2016, 135).

”Paljon alkoholia on ollu, joo. EHYEKSI/H1N/3–4

Alkoholin vaikutuksen alaisena olevan vanhemman käytös muuttuu herkästi arvaamat-tomaksi, mikä on lapselle ja nuorelle vaikea asia ymmärtää (Puura 2016, 89).

”Mut et ei se mun mielestä lapselle sovi, et näkee vanhempansa noin päihtyneenä...”.
EHYEKSI/H1N/4

Nainen kuvailee haastattelussaan, että hänen lapsuudenkodissaan käytettiin paljon alko-holia. Nainen tuo haastattelussaan esille, että äiti pyrki helpottamaan omaa olotilaansa ja masennustaan alkoholin käytöllä. Perheen lapsille tilanne välittyi kuitenkin turhauttava-na ja nainen toteaa haastattelussaan, että äidille alkoholin käyttö oli varmasti haus-kaa, mutta lapsille se ei sellaisena näyttäytynyt. (EHYEKSI/H1N/3–4.) Päihtynyt van-hempi saattaa vaikuttaa lapsesta etäiseltä, eikä näin ollen kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin. Liiallinen alkoholinkäyttö vaikuttaa negatiivisesti perheen keskinäiseen yh-dessäoloon ja vuorovaikutukseen. Tämä saa aikaan sen, että lapsi voi kokea puutteita aikuiseen kohdistuvassa luottamuksen ja turvallisuuden tunteessa. (Itäpuisto & Taitto 2010, 6.) Alkoholin käytön myötä vanhemman käytös voi ilmetä arvaamattomuutena ja perheen arki näyttäytyä suunnittelemattomana. (Kivitie-Kallio & Politi 2004, 157–158.)

”...kerran mä tulin kotiin isän luota siskon kaa, ja kämppä oli ihan niinku, se oli ihan tu-hottu. Ja oli heitetty ruokaa joka puolelle...” EHYEKSI/H1N/6–7

4.3 TALOUDELLINEN VÄKIVALTA

Taloudellisena väkivaltana voidaan pitää toisen henkilön rahankäytön kontrollointia ja selitysten vaatimista kaikista menoista. Perheen sisällä tapahtuva taloudellinen väkivalta on yleensä sitä, että yksi perheenjäsen tekee rahankäyttöön liittyvät päätökset yksin ja pahimmassa tapauksessa käyttää toisen perheenjäsenen rahavaroja ainoastaan omiin tarkoituksiinsa. (Karhuvaara ym. 2013, 19.)

”...kaks semmost isoo pahvilaatikollist papereita mis oli kaikki laskelmat tehty mitä oli tullu mulle mun käyttörahaa ja mitä on tullu täl mun kasvattiäidilleni” EHYEKSI/H2N/6

Haastattelusta 2 käy ilmi, että naisen sijaisperhe oli käyttänyt naisen varoja satojentuhansien markkojen edestä. Taloudellinen väkivalta kietoutuu yleensä henkiseen väkivaltaan ja sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa haastattelussa esiintyvät asiat, kuten omaisuuden käyttö ilman omaisuuden haltijan lupaa, taloudellisten päätösten tekeminen ilman asianosaisen lupaa sekä taloudellisten avustusten pimitäminen (Kaittila 2017). Nainen kertoo nähneensä vuosia myöhemmin tiedot omista rahavaroistaan ja ymmärtäneensä, ettei itse ollut saanut omia rahojaan lainkaan käyttöönsä vaan kaikki oli mennyt suoraan sijaisäidille. Nainen kertoo maksaneensa itse oman koulutuksensa ja vuokransa, kun samaan aikaan niihin tarkoitettut rahat ovat menneet sijaisäidin tilille. Lastensuojelulaki (55 § 3) määrää, että lapsella itsellään on oikeus päättää henkilökohtaiseen käyttöönsä saamistaan varoista eikä lapsen huoltajalla tai muulla edunvalvojalla ole oikeutta määrätä varojen käytöstä.

5 KOETUN VÄKIVALLAN SEURAUKSET

Tässä luvussa tarkastelen, millaisia seurauksia lapsuudessa koetulla väkivallalla on ollut eri elämänvaiheissa. Olen jakanut luvun kolmeen alalukuun, joissa käsittelen väkivallan vaikutuksia lapsuuteen, nuoruuteen ja aikuisuuteen. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että väkivallan kokeminen ja sille altistuminen on vakava kehityksellinen riskitekijä. Osa koetun väkivallan seurauksista ilmenee jo lapsuudessa ja osa saattaa tulla näkyväksi vasta myöhemmässä elämänvaiheessa (Oranen 2012, 223–225; Ellonen ym. 2007, 16). Tämän lisäksi tulee huomioida, että pienen leikki-ikäisen lapsen ja teini-ikäisen nuoren tarve ja tunteet perhettä ja kotia kohtaan ovat hyvin erilaisia (Paavilainen & Pösö 2003, 23). Väkivallan seuraukset ovat osittain päällekkäisiä ja samankaltaisia oireita voi ilmetä eri elämänvaiheissa. Useat reaktiot, kuten huono itsetunto, ahdistuneisuus ja masentuneisuus ovat tyypillisiä mille ikävaiheelle tahansa (Holmberg 2000, 14).

5.1 LAPSUUS

Lapsuudella tarkoitetaan ikävuosia, jotka sijoittuvat syntymän ja murrosiän välille. Lapsuuden kehitysvaiheet voidaan jakaa neljään osaan: psykososiaaliseen, biososiaaliseen, fysiologiseen ja kognitiiviseen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen 2018.) Kehittyäkseen terveesti lapsi tarvitsee turvallisen kiintymyssuhteen ja hyvän vuorovaikutuksen vähintään yhteen tärkeään aikuiseen (Turunen 2004, 189). Lapsen ensimmäisinä elinvuosina kehitys on haavoittuvimmillaan, minkä takia kaltoinkohtelun kokeminen on hyvin suuri riskitekijä lapsen hyvinvoinnille. Usein lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu lisää riskiä joutua kaltoinkohdeksi myös myöhemmissä elämänvaiheissa. (Karhuvaara ym. 2013, 24.)

Erilaisissa parisuhdeväkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa (mm. Nyqvist 2001) nousee esille, että päästäkseen eroon vuorovaikutuksessa tapahtuvasta väkivallasta tulee koko väkivaltainen suhde katkaista. Lapsen kohdalla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, eikä lapsi ei voi valita vanhempiaan ja vanhemmista eroon pääseminen on vaikeaa, vaikka lapsi sitä itse toivoisikin. (Laitinen 2004, 144–145.)

Lapsen ja vanhemman välinen läheinen ja tasapainoinen suhde on tärkeä lapsen emotionaalisen kompetenssin kehitykselle. Vanhempien tulisikin huolehtia lastensa fysiologisista tarpeista sekä luoda turvallinen ympäristö lapsen hyvälle psyykkiselle ja fyysiselle kehitykselle (Sinkkonen & Kalland 2015, 75).

”Joo ja kaikki semmoset muistot lapsuudest ni ne on kaikki semmosii negatiivisii, et mitään hyvii muistoi mul ei oo edes lapsuudesta eikä nuoruudesta.” EHYEKSI/H2N/1

”...ei saatu semmosta normaalia lapsuutta...” EHYEKSI/H1N/2

Haastattelussa 2 nainen siirtyi asumaan sijaisperheeseensä taaperoikäisenä ja kärsi koko lapsuutensa ja nuoruutensa erittäin vakavasta fyysisestä ja henkisestä väkivallasta. Nainen tuo esille, ettei hänellä ole lainkaan positiivisia muistoja lapsuudesta ja nuoruudesta. Lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana kokema kaltoinkohtelu ja pahoinpitely on hyvin suuri riskitekijä lapsen hyvinvoinnille, koska juuri ensimmäisten elinvuosien aikana lapsen kehitys on herkimmillään. Väkivallan uhan alla eläminen vaikuttaa lapsen käyttökseen monin tavoin, kun lapsi pyrkii mukauttamaan omaa käytöstään niin, ettei se herättäisi vanhemman aggressiivista käytöstä. Usein käytös edellyttää sitä, että lapsi mukautuu aikuisen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Näin ollen väkivalta ja sen uhka säätelevät lapsen käytöstä, mikä pienentää lapsen omaa elintilaa. (Karhuvaara ym. 2003, 24.)

Lapsen näkökulmasta laiminlyönti on erittäin ongelmallista siitä syystä, että lapsi itse ei kykene siihen vaikuttamaan. Lapsi ei osaa määritellä laiminlyöntiä ja sen vakavuutta, vaan saattaa elää siinä uskossa, että kaikki lapset kasvavat samankaltaisessa ympäristössä. (Söderholm & Politi 2012, 79.) Yksi naisista (2) kertoo, että jälkeinpäin lapsuuttaan miettiessään hän on tullut siihen tulokseen, ettei lapsena ymmärtänyt kokemaansa:

”...lapsi on kykenemätön ajattelemaan sitä, et mikä on oikein ja mikä väärin...” EHYEKSI/H2N/4

Lapset ovat tietoisia ympärillään tapahtuvista asioista, mutta ymmärryksen taso ei ole vielä niin korkea, että lapsi kykenisi jäsentämään asioita itselleen (Oranen 2001, 46–47). Samanlaisia kokemuksia on myös ensimmäisessä haastattelussa:

”...mä en ehkä tunnistanu, kuinka poikkeava mun äiti on, niin ku sillon, ku mä olin lapsi, että mä en, jonku muun ois pitäny sanoo mulle, et tää tilanne ei oo ok.” EHYEKSI/H5N/9

Myös ensimmäisestä haastattelusta käy ilmi, että perheen tilanteen vakavuus selvisi naiselle itselleen vasta siinä kohtaa, kun hän 17-vuotiaana muutti pois kotoaan ja sai etäisyyttä tilanteeseen. (EHYEKSI/H1N/2).

Haastattelussa 1 nainen kertoo, että päällimmäisenä tunteena lapsuudesta nousee sille pelko:

”No, niinkun ensinnäkin ehkä pelko...” EHYEKSI/H1N/1

Jatkuvan pelon alla elävä lapsi kokee olonsa avuttomaksi ja keinottomaksi, koska ei kykene lopettamaan väkivaltaa. Nämä tilanteet ovat lapselle traumaattisia ja voivat aiheuttaa samanlaisia reaktioita, kuin muutkin traumaattiset kokemukset, joihin liittyy kuoleman ja loukkaantumisen pelko. Perheväkivalta ja sen uhan alla eläminen luetaan kuuluvan II-tyypin traumakokemukseksi, koska väkivalta on pitkään jatkunutta ja toistuvaa. (Oranen 2012, 223.) Väkivallan ja pelon keskellä elävä lapsi ja nuori oppii herkästi aavistamaan ja tunnistamaan vanhempien mielenliikkeitä. Lapsen tunnereaktiot voivat tästä syystä olla hyvin niukkoja ja lapsi saattaa kokea olonsa turraksi (Oranen 2012, 224; Raaska, Sinkkonen & Westerinen 2016, 233). Ensimmäisestä haastattelusta nousee esille, että lasten piti olla kotonaan koko ajan varuillaan ja elää paineen alla, jottei äiti hermostuisi (EHYEKSI/H1N/13). Väkivallan uhan ja pelon alla elämisen kokemuksia löytyi myös haastattelusta 2:

”Jatkuvasti pientä pelkoo ja varausta...” EHYEKSI/H2N/8–9

Haastattelussaan nainen kertoo, että häntä ei lapsuudessaan otettu kertaakaan syliin vaan ainoat sallitut fyysiset kontaktit olivat väkivallantekojä, kuten piiskaamista:

”...onko mua otettu koskaan syliin, ei, kaikki semmoset oli kielletty, mitään kontaktia ei muuta kun vyönremmii tai nyrkinisku ni ne oli laillisii...” EHYEKSI/H2N/9

Lapsi on riippuvainen vanhemmastaan, joten lapselle on äärimmäisen vahingollista tulla sellaisen henkilön satuttamaksi. Vanhemman pahoinpitely turmelee lapsen itsetuntoa ja perusluottamusta. (Straus 2009, 459–483.) Kiintymyssuhdeteoria perustuu olettamukseen siitä, että lapsen hoito on johdonmukaista ja ennakoitavissa, johon myös lapsen turvallisuuden tunne perustuu. Lapsen ei tarvitse huolehtia omasta turvallisuudestaan, kun hän pystyy luottamaan hoivaajan saatavilla oloon. (Sinkkonen & Kalland 2016, 75.) Myös itsetunnon muotoutuminen alkaa varhaislapsuudesta, eli siitä, miten vanhemmat kasvattavat lastaan. Jotta lapselle kehittyisi käsitys omasta arvostaan, tulisi hänen saada ensimmäisten elinvuosiensa aikana riittävästi hoivaa ja huolenpitoa. (Keltikangas-Järvinen 1998, 123–127.) Haastattelussaan (2) nainen kuvailee ettei koskaan saanut positiivista palautetta mistään asiasta, vaan väkivallanteot olivat ainoita ”palkintoja”, joita hän sai (EHYEKSI/H2N/9).

Huovinen (2017) on luonut väitöskirjassaan väkivallan keskellä eläneille lapsille erilaisia identiteetikertomuksia. Yksi näistä identiteeteistä on ”helpon lapsen identiteetti”, jossa lapsen identiteetti mukaillee käytöstä, mikä ei aiheuta vanhemmille huolta tai rasitteita (Huovinen 2017, 101). Kaoottisissa perheissä eläville lapsille onkin tavanomaista, että vanhemmat sisarukset ottavat vastuuta pienemmistä sisaruksista. Tällöin puhutaan

parentifikaatiosta, eli tilanteesta, jossa lapsi hoitaa vanhemmalle kuuluvia tehtäviä. Lapselle kohtuuton vastuu aiheuttaa kuitenkin sen, että tärkeät kehitystehtävät jäävät puutteellisesti läpikäydyiksi. (Sinkkonen 2012, 274–275.)

”Joo, niinkun varsinkin arkipäivänä, kouluaamuna, niin aina oli joku, jotkut housut oli kadoksissa, tai joku asia, tai läksyt oli tekemättä tai niinkun jotain. Ja sit mää olin se, ketä niinku, mulla oli omat herätykset ja puhelin. Ja mä nousin itse ja tiesin, kuinka paljon aikaa menee mihinkin...” EHYEKSI/HN1/15

”Ja sit vastuuntunto, et piti koittaa pitää pikkusisko sillei, ettei se mee sinne tilanteeseen...” EHYEKSI/H1N/1

Nainen kertoo ottaneensa paljon vastuuta nuoremasta pikkusiskostaan ja yritti pitää tämän pois vanhempien välisistä riidoista ja väkivallasta. Nainen kertoo, että jo alasteikäisenä hän kantoi vastuun molempien sisarusten koulunkäynnistä ja huolehti siitä, että sisko heräsi aamulla ajoissa, pukeutui ja teki koulutehtävät. Aiemmat tutkimukset (mm. Holmila & Kantola 2003) osoittavat, että päihdeperheissä kasvaneiden lasten elämässä on vahvasti läsnä kaoottinen arki ja vastuunotto aikuisille kuuluvista tehtävistä. Lasten nähdään ottavan paljon vastuuta muista perheenjäsenistä, erityisesti nuoremmista sisaruksista ja äidistä (Forsberg 2005, 56–58). Turvattomassa kiintymyssuhteessa eläneistä lapsista puhutaan usein ”reippaina lapsina”, koska lapsen toiminnasta tulee herkästi rationaalista, eikä hän kuormita vanhempiaan tunnereaktioilla vaan oppii selviytymään tunnekuohuistaan itsenäisesti (Sinkkonen & Kalland 2016, 76). Näin lapsesta tuleekin pieni aikuinen, joka hoitaa perheessä aikuisille kuuluvia asioita (Söderholm & Politi 2012, 89).

Lapsuutta varjostavat turvattomuuden tunteet saattavat liittyä väkivallan pelon lisäksi myös muihin asioihin. Haastattelussa 1 nainen kertoo, että hänen lapsuudessaan äidillä oli useita miessuhteita ja perhe vietti aikaansa näiden miesten luona. Nainen kertoo, että eräällä äidin miesystävistä oli todella hieno koti, jossa oli paljon lapselle mieluisia asioita. Nainen kuitenkin kuvailee, että päällimmäisenä kokemuksena lapsuudesta nousee esille turvattomuuden tunne.

”Ja kun oli paljon eri miehiä. Sit mä en ymmärtänyt, mitä ne oli ja ketä ne oli ja miks ne oli siäl...” EHYEKSI/H1N/2

”...Niin se oli sillei hauskaa, mut kummiskin mulla oli tosi turvaton olo...” EHYEKSI/H1N/10

Sinikka Mäkelä (2003, 316, 321) tuo esille, että aiemmissa kiintymyssuhdetta käsittelevissä tutkimuksissa selviää, että turvattomia kiintymyssuhteita esiintyy tavallista enemmän lapsilla, joiden äidit kärsivät mielenterveysongelmista, kuten masennuksesta, jota ensimmäisen haastattelun naisen äiti sairasti (EHYEKSI/H1N/3–4).

5.2 NUORUUS

Nuoruusiän katsotaan sijoittuvan ikävuosien 12–22 välille ja se voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: 12–14-vuotiaan varhaisnuoruuteen, 14–17-vuotiaan varsinaisnuoruuteen ja 18–22-vuotiaan jälkinuoruuteen (Aalberg ja Siimes 1999, 55–56). Nuoruuden kehityskulkua johdattavat eteenpäin henkiset ja fysiologiset muutokset, kuten oman ajattelun kehittyminen, sosiaalisen kentän laajentuminen sekä erilaiset sosiaalis-kulttuuriset ympäristömuutokset, jotka ulottuvat lähipiirin odotuksista yhteiskunnan asettamiin rakenteellisiin tekijöihin (Kaltiala-Heino 2012, 168). Nuoruuteen kuuluu psyykkiseen kehitykseen lukeutuvia kausia ja erilaisia kasvukriisejä, joten jokainen nuori käy vaiheet läpi omaan yksilölliseen tahtiin (Laitinen & Nyholm 1995, 73). Nuoruusiän merkittävin kehitystehtävä on kuitenkin siirtyminen lapsuudesta aikuisuuteen (Aalberg & Siimes 1999, 55).

Tapauksissa, joissa nuoren perhe-elämä on kaoottista ja väkivaltaista, on koulun merkitys selvästi korostunut. Koulu saattaa tarjota nuorelle turvallisen ympäristön, joka ei kotona ole mahdollista (Laitinen 2004). Koulussa nuori saattaa kokea onnistumisen tunteita ja saa mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja. Kouluympäristö voi tarjota nuorta suojaavia tekijöitä, kuten positiivisia ihmissuhteita. (Lepistö 2010, 22; Aviles ym. 2006.) Perheväkivallasta selviytymiseen vaikuttaa yksilön oma resilienssi, eli pärjäävyys, joka riippuu riskitekijöiden ja kompensoivien tekijöiden määrästä. Resilienssi tarkoittaa psyykkistä joustavuutta, sitkeyttä ja kykyä ponnistaa eteenpäin vaikeissa ja epävarmoissa tilanteissa. (Haravuori ym. 2016, 95.) Sen avulla yksilö kykenee selviytymään vaikeista kokemuksista. Kompensoivat tekijät ovat tässä prosessi suuressa roolissa ja niihin lukeutuu muun muassa emotionaalista tai sosiaalista tukea antava aikuinen. (Söderholm & Politi 2012, 88.) Tukea antavan aikuisen merkitys nousee esille haastattelussa 2:

”...kouluun kunmenin, niin mul oli hirveen ihana opettaja” EHYEKSI/H2N/1

Nainen kertoo, että hänelle tärkeäksi henkilöksi muodostui toisen asteen koulutuksen opettaja, joka näki naisen voivan huonosti. Onkin tiedossa, että turvattomassa ympäris-

tössä kasvaneen lapsen on mahdollista saada tukea ja turvallisuuden tunnetta tasapainoisen aikuisen taholta. Aikuisen tarjoama tuki mahdollistaa lapsen ja nuoren omien selviytymiskeinojen kehittymisen, mikä helpottaa selviytymistä kuormittavista elämäntilanteista. (Timonen 2014, 5.) Turvallisen suhteen aikuiseen nähdään helpottavan selviytymistä lapsuudessa koetusta väkivallasta (Nousiainen & Perttu 2002, 62).

Toisaalta kodin haasteet voivat heijastua negatiivisesti koulunkäyntiin:

”...mullakin kärsi hieman koulunkäynti, kun kotona ei saanu esimerkiks apua läksyjen kanssa. Ja nyt myöhemmin, kun ymmärtää, et kuin iso osa läksyjenteko on koulua, niin silloin se oli vaan sillei, et ei ollu rauhaa tehdä läksyjä kotona...” EHYEKSI/H1N/16

Nainen kertoo, että koulussa ei oltu tietoisia hänen perheensä ongelmista, vaan hänen ajateltiin olevan laiska ja huolimaton koulutehtävien ollessa tekemättä. Todellisuudessa nainen pyrki parhaansa mukaan selviytymään koulutehtävistä, vaikkei saanut kotoa apua tai tukea koulunkäyntiin. Nainen kertoo, että ajatteli itsekkin olevansa laiska ja kokevansa vielä nykypäivänäkin samanlaisia riittämättömyyden tunteita itseään kohtaan. (EHYEKSI/H1N/17.)

Henkistä väkivaltaa kotona kohdannut lapsi joutuu helposti kokemaan samanlaista kohtelua myös päiväkodissa ja koulussa. Kotona kiusatusta lapsesta tulee helposti koulukiusattu ja hänellä voi olla ongelmia toimivien ystävyysuhteiden muodostamisessa (Reenkola 2012b, 138; Söderholm & Politi 2012, 89; Kaltiala-Heino, 2012, 169; Oranen 2012, 224).

”...koulukiusattu oon ollut myöskin...” EHYEKSI/H5N/13

Vanhempien kontrolloiva käytös voi vaikeuttaa ihmissuhteiden muodostumista, koska ystävien tapaaminen on ollut kiellettyä. Yksi naisista (2) kertoo, ettei hänelle ollut juurikaan ystäviä lapsuudessaan. (EHYEKSI/H2N/17.)

”...muut kävi diskos ja niil oli syntymäpäivii ja kaverit kävi ja mul ei koskaan ensimmäistäkään kaverii käyny...” EHYEKSI/H2N/5

Lepistö on tutkinut väitöskirjassaan (2010, 64) perheväkivallan vaikutuksia nuorten elämään ja tuo esille, että perheväkivallan kokemuksilla on selkeä yhteys tyttöjen seksuaalikokemuksiin. Tyttöillä, jotka olivat joutuneet toistuvan perheväkivallan uhreiksi, oli muita todennäköisemmin seksuaalisia kokemuksia aikuisten kanssa.

”Kun oli se oma kotitilanne vaikee, niin kaipas vaan ylipäätään mitä huomio ja hyväksyntää.” EHYEKSI/H9N/16

Nuoruudessa yksilöiden henkilökohtainen harkintakyky on vasta kehitysvaiheessa, eli nuoret tarvitsevat perheen ja kodin tukea ja valvontaa omien valintojensa tueksi (Lepistö 2010, 19). Kotonaan laiminlyöntiä kokenut nuori saattaa omata heikon itsesuojeluvaiston ja hakea läheisyyttä vieraalta henkilöltä (Söderholm & Politi 2012, 89). Aiemmissä tutkimuksissa on noussut esille, että lapsuudessaan kaltoinkohtelua kokeneet lapset ajautuvat herkemmin hyväksikäyttäviin seurustelusuhteisiin (Kaltiala-Heino 2012, 169). Parisuhteissaan hyväksyntää hakenut nainen (9) kertoo, että hänellä oli teiniikäisenä suhde seitsemän vuotta vanhempaan miehen. Suhteeseen liittyi seksuaalista hyväksikäyttöä ja nainen kuvaileekin olleensa miehelle helppo uhri. (EHYEKSI/H9N/16.)

Nuoruus sisältää kaikille haastavia vaiheita, mutta erityisen vaikeaa aikaa se on perheväkivaltaa kohdanneille. Nuoret joutuvat kohtaamaan useita haasteita yrittäessään huolehtia koulunkäynnistä ja ystävyysuhteiden ylläpidosta, ja samanaikaisesti peitellä kotona tapahtuvaa väkivaltaa. (Holmberg 2000, 16; McCloskey & Stuewig 2005, 324.) Haastattelussa 1 nainen kertoo, että teini-iässä hän meikkasi isällään olevia pahoinpitelyn jälkiä piiloon (EHYEKSI/HN1/3). Nainen kertoo, että ystävilleen hän puhui perheen tilanteesta vitsaillen. Kerran hänen tullessaan kotiin koko asunto oli aivan sekaisin. Silloin tilanteelle naurettiin, mutta jälkepäin hän on ymmärtänyt miten poikkeuksellinen ja huono perheen tilanne todellisuudessa oli.

”...Mä muistan, kun mä rupesin oleen siinä iässä, et mä vähän meikkailin, niin sit mä meikkasin niitä vähän, peitin niitä ja näin...” EHYEKSI/H1N/2

”...kämpä oli ihan niinku, se oli ihan tuhottu. Ja oli heitetty ruokaa joka puolelle. Ja se oli ihan niinkun hullua. Me naurettiin sitä vaan. Mut et jälkepäin, niin se on sillei, et ihan hullua, et ketä niinkun tekee sillei.” EHYEKSI/H1N/ 6–7

Nuoruuden merkittäviin kehitystehtäviin kuuluvat oman minäkuvan ja identiteetin kehittyminen (Nurmi ym. 2018, 160). Perhe on tärkeässä roolissa nuoren identiteetin kehittymisen kannalta (Lepistö 2010, 19). Vanhemman hyväksyntä ja rakentava vuorovaikutus ovat yhteydessä nuoren positiiviseen kehitykseen sekä itsetunnon ja oman persoonallisuuden kehitykseen (Nurmi ym. 2018, 163). Itsetunto kehittyy kokemuksista, jotka ihminen saa ympärillään olevilta ihmisiltä, joten itsetunnon pohja luodaan jo lapsuudessa (Keltikangas-Järvinen 1998, 123). Aiemmat tutkimukset osoittavat, että vanhemman tukea antava kannustus lapsen itsenäistymisprosessia kohtaan vahvistaa lapsen omaa sosiaalista kompetenssia. Vanhemman tuki lapsen itsenäisiä ratkaisuja kohtaan vahvistaa lapsen kykyä puolustaa itseään ja omia mielipiteitään (Neitola 2011, 37.)

”...mä oon kokenu, että mä en oikein löytäny itseäni, koska siihen ei oo annettu mahdollisuutta, koska on ollu niin tiukka tää kasvatus...” EHYEKSI/H5N/14

Haastattelussa 5 nainen kertoo, että lapsuudenkodissa äiti ei antanut hänelle mahdollisuutta olla oma itsensä, vaan kaikki valinnat ja päätökset tehtiin aina hänen puolestaan. Nainen tuo esille, miten nuoruuteen kuluu itsenäistymisprosessi, jolloin vanhempien tulisi antaa nuorelle tilaa. Hänelle itselleen ei tätä mahdollisuutta annettu, äidin persoonan ollessa niin vahva ettei perheen muille jäsenille ole jäänyt tilaa. Nainen kertoo, että hänen nuoruudessaan oli tilanteita, jolloin hän paljasti itsestään jotakin, jota äiti käytti myöhemmin häntä vastaan. (EHYEKSI/H5N/15.) Nainen kuvailee, ettei kokenut olevansa tarpeeksi vahva vastustaakseen äidin kontrolloivaa käytöstä (EHYEKSI/H5N/8). Vanhemman harjoittama henkinen vallankäyttö saattaa olla niin voimakasta, ettei lapsi tai nuori uskalla ilmaista omia tunteitaan ja vastarintaa vanhempaa kohtaan (Laitinen 2006, 68–69). Kaikkien kaltoinkohtelun muotojen on nähty vaurioittavan lapsen ja nuoren omantunnonarvoa (Söderholm & Politi 2012, 89). Nainen kertookin, että ymmärsi jälkeinpäin kärsineensä vääristyneestä minäkuvasta, eli koki esimerkiksi olevansa tyhmä vaikkei sitä todellisuudessa ollut (EHYEKSI/H5N/14).

Lapsuuden kehitysvaiheissa koetut traumaattiset kokemukset saattavat vaikuttaa nuoruusiän kehityksen häiriintymiseen aiheuttaen erilaisia oireita ja toimintakyvyn laskua (Kaltiala-Heino 2012, 169). Varhain alkaneen laiminlyönnin on nähty olevan yhteydessä kouluiässä alkaviin depressiivisiin oireisiin sekä vaikuttavan negatiivisesti aivojen toimintaan, mikä saattaa vaurioittaa lapsen kykyä säädellä omia ajatuksiaan ja tunteitaan (Söderholm & Politi 2012, 89). Myös McCloskey ja Stuewig (2005, 324) tuovat esille, että perheväkivallan kokemusten on katsottu olevan yhteydessä nuoruusiän masennukseen. Lapsuuden ja nuoruuden traumaattiset kokemukset aiheuttavat itsetunnon alenemista, itsesyytöksiä ja huonommuuden tunnetta (Kaltiala-Heino 2012, 169). Alentuneen itsetunnon katsotaan niin ikään olevan yhteydessä masentuneisuuteen ja ahdistuneisuushäiriöihin.

”... mul oli, siis se masennus oli se suurin...” EHYEKSI/H9N/3

”... koulunumerot laski tosi paljon, aika nopeesti sit lähti. Ja sit mul oli ihan semmost fyysistä, oksentelua, et mulla paino lähti tippumaan, et mä olin niin kun siis niin ahdistunu...” EHYEKSI/H9N/3

Masennus on monitekijäinen sairaus eli se on peräisin eri riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden vuorovaikutuksesta. Vanhempien toiminnalla ja lapsen sekä vanhemman vä-

lisellä kiintymyssuhteen laadulla on suuri merkitys nuoruusiässä ilmenevään masennukseen (Tamminen 2010, 628; Karlsson, Marttunen & Kumpulainen 2016, 298.) Vanhemman ja lapsen välisen suhteen katkokset, hoivan laiminlyönti ja erityisesti väkivalta ovat keskeisiä tekijöitä lapsuus- ja nuoruusiän masennuksessa. Tutkimusten mukaan lapsuudessa alkaneen masennuksen taustalta löytyy usein lapsen kokema pitkään jatkunut stressi, joka johtuu usein juuri kaltoinkohtelun ja väkivallan kokemuksista. (Karlsson ym. 2016, 298.)

Perheväkivallalle altistumisen seurauksista on useita tutkimuksia, joiden pohjalta voidaan arvioida, että noin 40 prosentilla väkivallalle altistuneista nuorista olisi erilaisia hoitoa edellyttäviä oireita (Oranen 2012, 224). Haastattelussa 9 käy ilmi, että nainen pääsi teini-iässä avun piiriin ensin psykiatriselle poliklinikalle ja sieltä nuoripsykiatrilalle ja sai lääkehoitoa masennukseen ja ahdistukseen (EHYEKSI/H9N/2). Sukupuolella katsotaan olevan tässä asiassa jonkin verran eroa, tytöillä on nähty olevan enemmän sisänpäin kääntynyttä oirehdintaa, kuten masennusta ja ahdistuneisuutta, kun taas pojat reagoivat enemmän ulospäin näkyvänä levottomuutena ja käytöshäiriöinä (Oranen 2012, 224–225).

Pahimmassa tapauksessa perheväkivallan keskellä eläneelle nuorella saattaa tulla konkreettisia ajatuksia itsemurhasta ja kokemus siitä, että kuolema toisi tilanteeseen helpotuksen (Holmberg 2000, 16).

”...aika konkreettisiaki itsemurhasuunnitelmia...” EHYEKSI/H9N/5

”...itsemurha mul oli monta kertaa mieles siin...” EHYEKSI/H2N/5

Toinen naisista kuvailee ahdistuksen olleen niin voimakasta, että hän vahingoitti itseään hakkaamalla päätään seinään ja raapimalla itseään verille asti (EHYEKSI/H9N/5–6). Haastattelussa 2 nainen kertoo, että itsetuhoisista ajatuksista selviämiseen vaikutti kotoa pois muutto ja se, että hänen opettajansa järjesti hänelle psykiatrin, johon hänellä oli usean vuoden hoitokontakti. Nainen kertoo, että asioista puhuminen helpotti omaa oloa valtavasti. Tärkeäksi asiaksi hän nimeää myös psykiatriltaan saaman tuen:

”... jollei oo sitä tukiverkkoo ympärillä, et sä oot yksin ni se on aika mahdotont” EHYEKSI/H2N/5

Ensimmäisen haastattelun nainen puolestaan kertoo, että hänen selviytymiseensä lapsuuden väkivaltakokemuksista vaikuttivat vastuunotto ja halu huolehtia muista. Tämän lisäksi hän kokee saaneensa voimaa myös uskostaan ja esimerkiksi rippileiri oli hänelle tärkeä kokemus. (EHYEKSI/H1N/22.)

Toin tutkielman teoreettisessa osuudessa esille, miten perhesuhteissa tapahtuvalle väkivallalle on ominaista kasautua, koska väkivalta toimii väkivallan indikaattorina (Oranen 2012, 221). Sisarusten välisen väkivallan riskiä lisää se, että lapsi elää turvattomassa ympäristössä, jossa aikuiset eivät ole lapsen luottamuksen saavutettavissa (Caffaro & Conn-Caffaro 2005, 612–615). Vanhempien ollessa kykenemättömiä vastaamaan lasten tarpeisiin, joutuvat lapset selvittämään välejänsä keskenään ilman aikuisen tukea (Kiselić & Morrill-Richards 2007, 150–151). Väkivaltaisen oppimisen käytös perustuu sosiaalisen oppimisen malliin, jossa väkivaltainen käytös opitaan tärkeiltä aikuisilta (Oranen 2001, 46).

”...Mä en tajunnu, mä en ymmärtäny, miks hän löi yhtäkkiä...” EHYEKSI/H1N/7

Nainen (1) kuvailee haastattelussaan sisarensa käyttäytyneen väkivaltaisesti häntä kohtaan. Väkivaltaisen käytöksen taustalla oli sisaren sairastama keskittymiseen vaikuttava sairaus. Nainen kertoo, ettei kuitenkaan lapsena ja nuorena tiedostanut sairauden vaikutusta riitelyyn ja impulsiiviseen väkivaltaiseen käytökseen, koska kukaan ei kertonut siitä hänelle. Nainen pyrki usein myös rauhoitteluun äidin ja sisikon välisiä riitoja (EHYEKSI/H1N/7). Myös kahdessa muussa haastattelussa ilmeni sisarusten välistä väkivaltaa. Yksi naisista (9) kertoo, miten hänen muutaman vuoden vanhempi isosiskonsa purki omaa huonoa oloaan käyttäytymällä väkivaltaisesti häntä kohtaan. Vanhemmat olivat tietoisia tilanteesta, mutta eivät puuttuneet siihen mitenkään. (EHYEKSI/H9N/3–4).

”Mä olin sit se, minne hän kaato sitä omaa paha oloa” EHYEKSI/H9N/3–4

Nainen kertoo, että hänen ollessaan nuoripsykiatrian asiakkaana perheelle järjestettiin yhteisiä tapaamisia. Tapaamisilla isä syytti naisen siskoa perheen ongelmista. Nainen kertoo, että sisko on jälkikäteen kertonut, miten ahdistavilta syytökset ovat tuntuneet. (EHYEKSI/H9N/4.) Myös haastattelussa 2 nainen kertoo, että hänen sijaisveljensä eli sijaisäidin poika osallistui naisen fyysiseen ja henkiseen pahoinpitelyyn (EHYEKSI/H2N/2).

Kuten aiemmin tutkielmassani toin esille, perheväkivalta jää usein näkymättömiin, eivätkä viranomaiset kykene puuttumaan siihen (mm. Nyqvist 2001). Varsinkin yläasteikäiset nuoret jättävät helposti kertomatta väkivallan kokemuksistaan (Dufva 2001). Usealla aineistoni naisista oli lapsuudessaan ja nuoruudessaan ollut kontakteja lastensuojeluviranomaisiin sekä sosiaali- ja terveydenhoitoalan työntekijöihin:

”...Että koko elämän me on käyty psykologeilla ja kuraattoreilla. Ja sosiaalipalvelut oli myös meidän elämässä sitten vähän niinkun alkuteinivaiheessa. Niillä oli sosiaali... kanssiäl, sosiaalitädit oli meillä. Ja puhui ja kyseli. Ja ikinä ei löydetty sitä niinkun sitä syytä, et miks me riidellään kaikki kolme yhdessä.” EHYEKSI/H1N/5

”...lastensuojeluvirastosta kävi joka kuukausi joku ihminen... EHYEKSI/H2N/2

”...ammattilaisetkaa ei oikeasti tajunnu, et mistä siinä on kyse” EHYEKSI/H9N/4

Syyt siihen, miksi naisten perheissä tapahtuva väkivalta ja kaltoinkohtelu ei tullut ammattilaisten tietoon olivat jokaisen kohdalla erilaisia. Yksi naisista (1) kävi koko lapsuutensa eri sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisten luona perheensä kanssa, mutta tapaamisilla käsiteltiin lähinnä perheenjäsenten välisiä riitoja, eivätkä tapaamiset koskaan johtaneet konkreettiseen apuun. Nainen kertoo, että ollessaan jo lähes täysi-ikäinen hän kuuli ensimmäisen kerran lastenkodeista, joihin olisi ollut mahdollista päästä. (EHYEKSI/H1N/5.) Myös haastattelun 9 naisella oli kokemusta koko perheen kesken järjestetyistä tapaamisista. Nainen koki, että työntekijät eivät käsittäneet perheen tilanteen vakavuutta, koska isä syyllisti tapaamisissa naisen siskoa perheen ongelmista ja manipuloi työntekijät uskomaan itseään, eikä perhe saanut tarvitsemaansa apua. (EHYEKSI/H9N/4.) Yksi naisista (2) kertoo, että hänen kodissaan vieraili kerran kuussa lastensuojeluviranomainen. Naiselle vierailijan henkilöllisyys selvisi tosin vasta myöhemmin. Sijaisäiti uhkaili naista väkivallalla, jos tämä kertoisi jotakin huonoista kotiooloista. (EHYEKSI/H2N/2.) Voidaan siis todeta, että kahdella naisista oli kontakti lastensuojeluun, mutta kummassakaan tapauksessa tilanne ei johtanut sijaishuollon tai huostaanoton järjestämiseen, vaikka päätös siihen olisi ollut perusteltu (ks. Lastensuojelulaki 417/2007).

Vaikka naisten kokemukset avunsaannin vaikeudesta eroavat jonkin verran toisistaan, tukevat ne aiempaa tutkimustietoa siitä, miksi perheväkivalta jää viranomaisilta huomaamatta (ks. Ellonen & Peltonen & Pösö 2015, 72). Lapset ovat usein lojaaleja vanhempiaan kohtaan eivätkä halua tai uskalla kertoa väkivallan kokemuksistaan. Lapselle voi olla vaikeaa puhua pahaa läheisestään. Ensimmäisessä haastattelussa nouseekin esille se, miten nainen koki äitinsä olleen hyvä äiti, vaikka toisaalta äidissä oli se puoli, joka oli satuttanut ja rikkonut häntä (EHYEKSI/H1N/13–14). Tilanteissa, joissa lapselle on sattunut jotakin pahaa tai hävettävää, voi kertominen tuntua lapsesta ja nuoresta tuskalliselta (Karjalainen ym. 2012, 283). Lapset saattavat myös ajatella, että kaltoinkohtelu on normaalia, eivätkä osaa kyseenalaistaa kokemaansa. Tällainen kokemus on haastattelun 5 naisella, joka kertoo ettei hän tunnistanut, miten poikkeava hänen äitinsä oli (EHYEKSI/H5N/9). Väkivallan kokemuksia voi olla vaikeaa sanoittaa ja erityisesti hen-

kinen väkivalta välittyä ulospäin helposti näkymättömänä, mikä vaikeuttaa siihen puuttumista (Söderholm & Politi 2012, 79,89).

Nuoruusiän merkittäviin kehitystehtäviin kuuluu itsenäistyminen. Useimmat nuoret toivovat kuitenkin perheen tukea ja läheisyyttä itsenäistymisprosessin tueksi (Lepistö 2010, 19). Suomalaiset naiset muuttavat keskimäärin noin 19-vuotiaana pois kotoa, miehet hieman myöhemmin asevelvollisuudesta johtuen. Euroopan tasolla suomalaiset muuttavat omilleen verrattain aikaisin. Poismuuton syitä ovat useimmiten opiskelu toisella paikkakunnalla, kumppanin kanssa yhteenmuutto ja halu itsenäistyä. (Tilastokeskus 2009.) Joissain tapauksissa poismuuton syynä on huonot välit vanhempiin ja vaikea perhetilanne, kuten aineistoni naisilla:

”...muutin 17-vuotiaana pois kotoa...” EHYEKSI/H1N/5

”15 ikävuoteen asti mä olin siel, sit mä lähdin...” EHYEKSI/H2N/1

”...mä muutin 16-vuotiaana pois kotoa.” EHYEKSI/H9N/1

Kaikki naiset ovat muuttaneet kotoaan verrattain aikaisin. Varhaisen itsenäistymisen nähdäänkin olevan yksi perheväkivallan konkreettisista seurauksista (Lepistö 2010, 28). Haastattelussa 9 nainen kertoo, että kotoa pois muuttaminen oli ratkaisu, joka hänen oli pakko tehdä päästäkseen pois ympäristöstä, johon liittyi niin paljon vaikeita muistoja (EHYEKSI/H9N/1). Naisen haastattelussa nousi esille se, miten omaan kotiin muutto mahdollisti rauhallisen ja turvallisen kotiympäristön:

”...oli oma koti, missä kukaan ei huutanut eikä ollut jatkuvaa pelkoo tai ahistusta.” EHYEKSI/H9N/7

Myös muut naiset kuvailevat poismuuton olleen vapauttava kokemus, mikä helpotti elämää ja toisaalta myös keinoa selviytyä:

”...se oli mun semmonen vapaus, tie vapauteen, et mä pystyin elämään...” EHYEKSI/H2N/1

5.3 AIKUISUUS

Käsittelin aiemmissa kappaleissa väkivallan vaikutuksia lapsuuteen ja nuoruuteen, ajankausiin, jolloin lapsi ja nuori eli väkivallan keskellä. Osa väkivallan, laiminlyönnin ja turvattoman kasvuympäristön vaikutuksista voi kuitenkin tulla näkyväksi vasta aikuisuudessa. (Oranen 2012, 223–225). Väkivallan ja sen uhan alla eläminen aiheuttaa traumoja, jotka voivat vaikuttaa sen hetkiseen mielentilaan, mutta saattavat aktivoitua

vasta myöhemmissä elämänvaiheissa. Tällöin niillä on vaikutusta aikuisiän terveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä vanhempana olemiseen. Lapsuuden ja nuoruuden traumakokemukset saattavat herkistää aikuisiän traumaattisille kokemuksille. (Haravuori ym. 2016, 92.)

Pohdin tässä luvussa lapsuudessa koetun väkivallan vaikutuksia erityisesti naisten henkisen hyvinvoinnin, parisuhteiden ja oman vanhemmuuden näkökulmasta. Käsittelen myös sitä, millaiset välit naisilla on perheenjäseniinsä nykypäivänä ja miten paljon väkivallan kokemukset ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä edelleen heidän arkeensa.

Aikuisuuden merkittäviin tehtäviin kuuluu kiintymissuhteen muodostaminen kumppanin kanssa. Kiintymystyylin perusta luodaan jo varhaislapsuuden ihmissuhteissa. Positiiviset ja negatiiviset kokemukset jäävät muistiin ja ohjaavat käyttäytymistä ja tunnereaktioita aikuiselämän ihmissuhteissa. Kaikkein haitallisinta tämä on henkilölle, jonka lapsuudessa aikuinen, josta lapsi on riippuvainen, on ollut käytökseltään epäjohtonmukainen ja väkivaltainen. Tämänkaltaiset jäsentymättömän kiintymyksen seuraukset saattavat vaikuttaa aikuisikään asti mielenterveyden ongelmina. (Nurmi ym. 2018, 210.) Osa aineistoni naisista kärsi masennuksesta ja itsetuhoisista ajatuksista jo nuoruudessaan. Masennus jatkui aikuisiällä, ja osalle se konkretisoitui vasta täysi-ikäisyyden jälkeen:

”...et oli semmonen tosi perusmasennus, et ei pystyny nukkumaan, mut oli kummiskin koko ajan tosi väsyny. Ja se itku ja se surullisuus, se oli tosi... ettei pystynyt tekemään töitä, koska itki vaan koko ajan.” EHYEKSI/H1N/26

”...pelkäsin omaa varjoonikin silloin jo, mä en voinu kulkea missään, mä sain hirveitä paniikkihäiriöitä...” EHYEKSI/H2N/10–11

Nainen kertoi haastattelussaan (1) olleensa aina hyvä koulussa ja panostaneensa opintoihin. Nainen kuvailee, että toisen asteen koulutuksen päättyessä hän ryhtyi opintojen sijaan miettimään omaa elämäänsä ja asioita, joita hänelle oli tapahtunut. Asioiden ajattelu ja yksinolo aiheuttivat naiselle masentuneisuutta, johon hän haki apua äitinsä avustuksella ja saikin hoitokontaktin psykologille, jonka kanssa pystyi käsittelemään lapsuudessaan tapahtuneita asioita. (EHYEKSI/H1N/8–9.) Haastattelussa 2 nainen kertoo, että ensimmäisen avioeron ja lapsen huostaanoton jälkeen hänellä oli asiakkuus psykiatriselle poliklinikalle. Naisen ahdistus ja paniikkikohtaukset olivat niin vahvoja, että se rajoitti normaalia ulkona liikkumista, koska esimerkiksi bussilla matkustaminen aiheutti pelkotiloja. (EHYEKSI/H2N/10–11.) Myös haastelussa 9 nainen kertoo saaneensa 18-vuotiaana lääkityksen masennuksen ja ahdistuksen hoitoon (EHYEKSI/H9N/6). Lapsuu-

den väkivallan kokemukset saattavat aiheuttaa aikuisuudessa traumaperäistä stressihäiriötä (PTSD), jossa traumaattisista kokemuksista muistuttavat asiat ja tapahtumat aiheuttavat ahdistuneisuutta. Traumaperäinen stressihäiriö voi näyttäytyä muun muassa masentuneisuutena, keskittymiskyvyn puutteena ja somaattisina oireina. (Aronen & Suomalainen 2016, 338.)

Väkivallan kokemukset aiheuttavat myös psykofyysistä ylivirittyneisyyttä. Pitkäaikaisen väkivallan uhan alla eläminen aiheuttaa sen, että ihmisen mieli virittyy havainnoimaan kaikkea sellaista, mikä voi merkitä uutta traumakokemusta. Ylivirittämisen johdosta ihminen saattaa kokea vaarattomankin signaalin vaarallisena. Esimerkiksi väkivaltaisissa perheissä eläneet lapset saattavat olla koko ajan varuillaan ja tahattomat teot voivat aiheuttaa suojautumisreaktion. Ylivirittyneisyys vaikeuttaa rentoutumisen ja rauhallisuuden tunteen saavuttamista, jotka molemmat kehittyvät lapsuudessa. Tämän takia ylivirittyneisyyden kokemukset voivat jatkua aikuisuudessa. (Nousiainen & Perttu 2002, 56.)

”...siis mä inhoon väkivaltaa ihan en mä voi sietää, et toiseen ihmiseen mennään koskemaan väkivalloin, et mul on ittel tullu semmonen, mul oli pitkän aikaa semmonen muuri, et mä en päästäny ketään lähelleni...” EHYEKSI/H2N/9

Nainen kertoo, että normaali kosketus sai hänet tolaltaan ja pelkäämään mahdollista iskua aiempien kokemusten vuoksi. Hän kertoo, että luottamuksen puutteen vuoksi ei päästänyt muita ihmisiä lähelleen. Tätä voidaan selittää sillä, että lapsuuden kaltoinkohtelu synnyttää epäluottamuksen elämää ja muita ihmisiä kohtaan, mikä voi johtaa itseensä käpertymiseen aikuisena (Dunderfelt 1998, 249–250). Myös haastattelussa 5 nousi esille samanlaisia kokemuksia:

”...koin, että kaikki ihmiset käyttää mua hyväksi jollain tavalla...” EHYEKSI/H5N/18

Aivan kuten haastattelussa 2, myös haastattelun 1 nainen toi esille, että pienikin väkivallan uhka sai hänet varpailleen:

”...et hän ei lyöny eikä mitään, mut hän puristi mua. Niin jo se niinku pelästyytti mua. Et siinä kohtaa kyl se oli jo ohi se suhde.” EHYEKSI/H1N/10

Nainen kertoo, että hänen ensimmäinen poikaystävänsä, jonka kanssa hän oli pitkään yhdessä ei kohdistanut hänen väkivaltaa. Erään riidan päätteeksi mies kuitenkin puristi hänen kättään, mikä sai naisen säikähtämään ja myöhemmin päättämään parisuhteen. Kun hän kertoi äidilleen riidasta ja suhteen päättämisestä, äiti neuvoi jäämään suhteeseen, koska kyse ei äidin mukaan ollut isosta asiasta. Nainen ei kuitenkaan noudattanut äidin neuvoa vaan piti sitä huonona (EHYEKSI/H1N/12).

Nainen (1) kertoo, että kokemustensa vuoksi hän on koko ajan eräänlaisessa valmiustilassa, jossa aivot kuvittelevat hänen olevan vaarassa. Lapsuudesta juontaa juurensa myös ajatusmalli siitä, että aina pitää varautua pahimpaan, mikä välittyi myös aikuisuuden parisuhteisiin. (EHYEKSI/H1N/21.)

”...Et koko ajan oon valppaana. Et mulla on nyt, ei oo masennuksen oireita oikeestaan, et mulla on melkein pelkästään ahdistusta...” EHYEKSI/H1N/11

Myös haastattelussa 5 nainen kertoo, että sekä äidin että myöhemmin aviomiehen harjoittama henkinen väkivalta johti siihen, että hän oli koko ajan ylivirittyneessä tilassa ja odotti, mitä seuraavaksi tapahtuu. (EHYEKSI/H5N/31).

Lapsuudessa koetulla väkivallalla ja myöhemmässä elämänvaiheessa tapahtuvan väkivallan uhriksi joutumisen välillä nähdään olevan yhteys (Oranen 2012, 226). Myös Heiskanen ja Piispa (2006, 9) tuovat esille, että lapsuudessa väkivaltaa kokeneilla naisilla on suurentunut riski päätyä väkivaltaiseen parisuhteeseen.

”...hän muun muassa sanoo, että hän nauttii siitä, kun hän saa naisen itkemään” EHYE-
EKSI/H5N/3

”... ensimmäinen avioliitto oli semmonen, et mä en saanu nyrkkiä, mut mun lapseni sai ja meidän avioliitto loppu siihen. No sit seuraava olikin sit jo narsistinen ja alkoholisti, sit mä sain sitä nyrkkiä...” EHYEKSI/H2N/9

Haastattelussa 5 nainen kertoo, että hänen puolisonsa harjoitti henkistä väkivaltaa aivan kuten hänen äitinsäkin. Mies myös kontrolloi perheen rahavaroja, mikä täyttää taloudellisen väkivallan tunnusmerkit (EHYEKSI/H5N/28.) Haastattelussa 2 ilmenee, että naisen molemmat aviomiehet ovat käyttäneet fyysistä väkivaltaa, ensimmäinen naisen lasta kohtaan ja toinen naista itseään kohtaan. Molemmat aviomiehet käyttivät henkistä väkivaltaa, johon kuului muuan muassa haukkumista ja nöyryyttämistä (EHYEKSI/H2N/11–12, 18).

Kun pohditaan lapsuudessa koetun väkivallan seurauksia omaan vanhemmuuteen, nousee esille usein väkivallan ylisukupolvisuuden käsite, jolla tarkoitetaan väkivaltaisen käytöksen periytymistä. Väkivallan katsotaan usein periytyvän sukupolvelta toiselle, ja onkin tutkimuksia, joissa yksilötapaukset osoittavat, että lapsuudessa väkivaltaa kokenut henkilö jatkaa ylisukupolvista väkivallan kierrettä (mm. Siltala 2001, Haapasalo & Aaltonen 1999). Lepistö (2010, 64) nostaa väitöskirjassaan esille perheväkivaltaa kokeneiden nuorien hyväksyvän ruumiillisen kurituksen useammin kuin väkivaltaa kokemattomat nuoret. Syynä ylisukupolvisen väkivallan taustalla nähdään olevan muun muassa

väkivaltaisten roolimallien siirtymisen (Ruohonen 2007, 91). Toisaalta tutkimusten avulla on osoitettu, että lapsen väkivaltainen kohtelu siirtyy keskimäärin noin 30 prosentissa tapauksista sukupolvelta seuraavalle. Suuri osa lapsuudessaan kaltoinkohtelua kokeneista vanhemmista onnistuu siis katkaisemaan väkivallan kierteen. (Punamäki 2005, 55.) Oman aineistoni naisista muutamalla oli omia lapsia, mutta kukaan ei ollut kohdistanut väkivaltaa lasta kohtaan. Sen sijaan suhtautuminen lapseen kohdistuvaan väkivaltaan oli hyvin kielteinen:

”riepotteli lapsia välillä... mitä mä en siedä yhtään.” EHYEKSI/H5N/31

Nainen kertoo, että hänen miehensä ei kohdistanut häneen varsinaista fyysistä väkivaltaa, mutta loi kotiin pelon ilmapiiriin. Lasten riepottelua nainen ei kuitenkaan hyväksynyt. (EHYEKSI/H5N/31.) Haastattelussa 2 nainen kertoo, että häneen otettiin päiväkodista yhteyttä lapsen selässä olevien ruhjeiden takia.

”...kämmenen kuvat molemmin puolin selässä” EHYEKSI/H2N/26

Oman lapsen kokema väkivalta oli naiselle suuri järkytys. Aviomies kiisti ensin olevansa syyllinen jälkiin, mutta muutama päivä myöhemmin nainen yllätti hänet riepottelemassa lasta. Tapahtuman jälkeen nainen erosi miehestä ja muutti pois yhteisestä asunnosta. Nainen keskusteli lapsensa kanssa tapahtuneesta ja omien kokemustensa vuoksi ymmärsi, miksi lapsi ei ollut uskaltanut kertoa äidilleen pahoinpitelystä. (EHYEKSI/H2N/26–27). Nainen kertoo myös, miten pahalta omaan lapseen kohdistunut väkivalta tuntui, kun hän oli aiemmin ajatellut, että hänen lapsensa ei tarvitse kokea samaa, mitä hän itse joutui lapsuudessaan kokemaan.

”...oon itte joutunut kokemaan sitä väkivaltaa ja mä oon aina ajatellu, et mun lapseni ei tartte koskaan kokea sitä...” EHYEKSI/H2N/30

Haastattelussa 9 nainen kertoo olleensa pitkässä avoliitossa, johon ei kuulunut minkäänlaista väkivaltaa. Lapsuuden kokemukset olivat kuitenkin jättäneet naiseen jälkensä ja hän kertoo, että aluksi sopeutuminen ”normaaliin” elämään oli vaikeaa, koska hänen ja hänen puolisonsa kokemukset arjen toiminnoista olivat hyvin erilaiset naisen perhetaustasta johtuen. (EHYEKSI/H9N/14.) Nainen kertoo, että hänen puolisonsa perheellä oli suuri merkitys hänen henkiselle hyvinvoinnille. Hän kuvailee tavallisen perhe-elämän näkemistä opettavaiseksi ja jopa terapeutiksi kokemukseksi:

”Kokemus siitä, et millasta on hyvä ja terve perhe-elämä.” EHYEKSI/H9N/15

Aineistossa ei noussut esille, että naiset itse olisivat käyttäneet väkivaltaa parisuhteissaan. Ainoat maininnat naisten väkivaltaisesta käytöksestä ilmenivät tilanteissa, joissa naiset puolustivat joko lapsiaan tai itseään väkivallalta. Haastattelussa 2 nainen kertoo, että tilanteessa, jossa hänen miehensä pahoinpiteli naisen lasta, hän löi miestä, koska oli niin täynnä raivoa:

”...Mä sanoin, et sit loppu, mä olin niin raivoo täynnä, että mä löin miestä...” EHYEKSI/H2N/27.

Mielestäni näitä tilanteita ei kuitenkaan voida pitää väkivaltaisen käytöksen periytyminä, koska naiset ovat olleet pakotettuja puolustamaan joko itseään tai perheenjäseniään.

Kysyttäessä naisten suhteista vanhempiinsa ja muihin perheenjäseniin nykypäivänä ovat vastaukset jonkin verran eriäviä. Haastattelussa 2 nainen, joka oli kokenut lapsuudessaan vakavaa fyysistä pahoinpitelyä sijaisäitinsä ja -veljensä toimesta kertoo, ettei pitänyt kotoa poismuuton jälkeen itse mitään yhteyttä kumpaankaan perheenjäseneseen. (EHYEKSI/H2N/1–2).

Haastattelun 5 nainen, jonka äiti oli käyttänyt pääasiassa henkistä väkivaltaa kertoo, että hän oli jättänyt omat lapsensa kaksi kertaa äitinsä vastuulle. Toisella kerralla äiti oli kuljettanut lapsia autossa ilman asianmukaisia turvavarusteita ja toisella kertaa jättänyt lapsen valvomatta kauppakeskukseen. Nainen kertoo ettei voinut tapauksen jälkeen enää luottaa äitiinsä ja piti äidin käytöstä täysin hyväksymättömänä. (EHYEKSI/H5N/25–26.)

”...Tärkein asia, mikä mulla on, niin hän jättää sen siihen käytävälle. (...) Mä en voinu millään hyväksyä sitä...” EHYEKSI/H5N/26

Nainen kertoo ettei nykyisin pidä yhteyttä äitiinsä. Välien katkaiseminen on tehnyt kipeää, koska kyseessä on oma äiti, mutta nainen kokee sen olleen ainoa ratkaisu. (EHYEKSI/H5N/16–17.) Isovanhemmat ovat yleensä merkittävässä roolissa lastenlastensa elämässä, joten heidän puuttuminen vaikuttaa merkittävästi perheen tukiverkkoon (mm. Tanskanen 2014).

”Mutta mä en oo missään tekemisissä... Mä yritin, todella yritin jonkunlaist suhdetta pitää yllä, mutta se ei tuu onnistuun” EHYEKSI/H5N/16

Haastattelussa 9 nainen kertoo olevansa äitinsä kanssa jonkin verran tekemisissä. Hän on oppinut rajaamaan äidin kanssa käytäviä keskusteluja, jotta tapaamiset olisivat helpompia. (EHYEKSI/H9N/11.) Isänsä kanssa hän ei ollut missään tekemisissä moneen vuo-

teen, mutta viimeisen kahden vuoden ajan lyhyitä tapaamisia on ollut muutamia. Suhde isään on kuitenkin etäinen, koska isä ei vieläkään myönnä tehneensä mitään väärää. (EHYEKSI/H9N/12–13.)

”...kyl sen nyt niin ku kestää, mut kyl se tuntiki alkaa oleen jo liikaa sitten” EHYEKSI/H9N/12

Ensimmäisen haastattelun nainen kertoo, että hänen suhteensa äitiin on tällä hetkellä hyvä. Äidin uuden parisuhteen myötä hän on nähnyt äidistään kokonaan uuden ja positiivisen puolen ja heidän suhteensa on viimeisten vuosien aikana tiivistynyt. Nainen kertoo kuitenkin tuntevansa edelleen pientä katkeruutta äitiään kohtaan. (EHYEKSI/H1N/5,9). Sen sijaan isän kanssa välit ovat etäiset, koska nainen kokee tämän olleen aina hyvin etäinen eikä isä ole pyynnöistä huolimatta muuttanut omaa käytöstään (EHYEKSI/H1N/24):

”...miettisin paljon mun isääkin, et hän oli, hän ei ollu oikeestaan läsnä ollenkaan.” EHYEKSI/H1N/9

Nainen (1) kertoo, että on jälkeinpäin ajatellut perheen tilannetta äitinsä näkökulmasta ja miten olisi itse äitinä pyrkinyt selviytymään tilanteesta. Hän on tullut ajatuksissaan siihen tulokseen, että vaikka tilanne oli vaikea, olisi äidin pitänyt hoitaa se eri tavalla:

”...Ja yritän laittaa itteni siihen äidin tilanteeseen. Niin onhan se vaikee tilanne. Mutta kyl se vähän meni päin metsää se koko homma.” EHYEKSI/H1N/2

Lapsuudessa koettu väkivalta vaikutti jokaisen naisen suhteisiin vanhempien kanssa vielä nykypäivänä. Osa oli katkaissut välit kokonaan, osa näki vanhempiaan satunnaisesti ja osan välit vähintään toiseen vanhempaan olivat nykypäivänä hyvät. Kaikista haastatteluista nousi kuitenkin esille katkeruus vanhempia ja menetettyä lapsuutta kohtaan. Kukaan naisista ei tuonut esille, että vanhemmat olisivat myöhemmin pyytäneet käytöstään anteeksi. Sukupuoleen kohdistuvana erona voidaan havaita, että perheissä, joissa molempien vanhempien käytös oli vaikuttanut perheen tilanteeseen negatiivisesti, oli suhde aikuisiällä äitiin parempi kuin isään.

Perheväkivallalla nähtiin olevan vaikutus myös sisarusten välisiin suhteisiin ja osa oli kokenut fyysistä ja henkistä väkivaltaa myös sisarustensa tahoilta. Väkivallan kokemukset vaikuttivat sisarusten väleihin vielä aikuisuudessa:

”Niin häneen mul on hirveen hankalat välit...” EHYEKSI/H9N/11

Perheen vaikea tilanne vaikutti sisarusten väleihin lapsuudessa, jolloin sisko purki omaa pahaa oloaan pahoinpitelemällä siskoaan. Nainen (9) on nykyään harvoin tekemissä

siskonsa kanssa ja kokee, että tällä on vielä paljon omia ongelmia käsiteltävänä. Nainen kokee, että osa isän käytösmalleista on periytynyt siskolle:

”...hänest huomaa, et niitä isän niit tietynlaist käytöstä ja käyttäytymismalleja on hänes aika paljon.” EHYEKSI/H9N/11

Myös ensimmäisessä haastattelussa sisarusten välillä oli väkivaltaa ja huutamista. Nainen kertoo, että nykyisin välit ovat hyvät, koska molemmat ovat käsitelleet lapsuuden kokemuksia tahoillaan. Toisaalta sisarukset ovat tiedustelleet toisiltaan, mikseivät he kyenneet suojelemaan toisiaan väkivallalta ja vaikeilta kokemuksilta:

”...et se niinku parempaan suuntaan menee... Mut sit tota, hän kysy multa, et miksen mä niinku suojellu häntä...” EHYEKSI/H1N/15

Pohdittaessa, miten naiset ovat selviytyneet väkivallasta voidaan ajatella, että kaikkien kohdalla matka on ollut vaikea, mutta jokainen pystyy nykypäivänä puhumaan kokemuksistaan avoimesti. Kaikki ovat työelämässä ja osa on kouluttautunut korkealle. Osalla on lapsia ja osa haaveilee oman perheen perustamisesta.

Haastattelussa 9 nainen ajattelee, että on selviytynyt lapsuuden kokemuksista suhteellisen hyvin. Hän näkee tulevaisuutensa valoisana ja kokee oman vointinsa hyväksi vaikeista kokemuksista huolimatta. Hän kuitenkin kuvailee matkan tähänastiseen olotilaan olleen pitkä:

”...Mut et kyllähän se oli hirveen pitkä, niin ku pitkä tie siitä kaikesta” EHYEKSI/H9N/22

Ensimmäisen haastattelun nainen kertoo, että lapsuuden kokemukset vaikuttavat häneen edelleenkin hyvin vahvasti ja asiat vaativat vielä käsittelyä, koska puhutaan kuitenkin niin pitkästä ajanjaksosta hänen elämässään. (EHYEKSI/H1N/9–10).

”..Et se vielä tähän päivään niinkun vaivaa mua tosi paljon. Et se on kyl invalidisoinu mun arkipäivää tosi paljon...” EHYEKSI/H1N/2

Haastattelussa 2 nainen kuvailee elämänsä olleen taistelua lapsuudesta lähtien ja pohtii, miten moni olisi jaksanut selviytyä samoista kokemuksista, kuin hän. Nainen kertoo, että pystyy nykyään puhumaan avoimesti lapsuuden vaikeista kokemuksista. Aiemmin hän ei pystynyt puhumaan kokemastaan kenellekään ystävälleen. Puhuminen on kuitenkin helpottanut ja vahvistanut luottamusta tärkeiden ihmisten kanssa:

”..aikamoist taistelu ollu ihan tuult lapsuudest saak tähän päivään mennes ni en tiä kui moni olis jaksanu.” EHYEKSI/H2N/17

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää lapsuudessa koettuja väkivallan kokemuksia ja niiden seurauksia. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää lapsuudessa koetun väkivallan eri muotoja. Toinen tutkimuskysymys taas selvitti koetun väkivallan seurauksia eri elämänvaiheissa. Tässä kappaleessa kokoon tutkimukseni keskeiset tulokset ja pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Tutkimuksestani selviää, että koettuja väkivallan muotoja oli neljää erilaista: henkistä, fyysistä ja taloudellista väkivaltaa sekä väkivallan todistamista. Useamman naisen kohdalla koettuja väkivallan muotoja oli useita ja ne olivat osittain päällekkäisiä. Henkisen väkivallan kokemukset olivat yleisimmin haukkumista ja lapsen käytöksen kontrollointia, yhdessä haastattelussa ilmeni myös lapsen eristämistä. Fyysisen väkivallan kokemukset vaihtelivat lievästä väkivallasta, kuten tukistamisesta, vakavaan henkeä uhkaavaan väkivaltaan. Taloudellista väkivaltaa ilmeni yhdessä haastattelussa ja se näyttäytyi lapsen rahavarojen käyttämisenä aikuisen omiin tarpeisiin.

Naiset olivat lapsuudessaan todistaneet molempiin vanhempiin sekä sisarukseen kohdistuvaa väkivaltaa. Naiset toivat esille, että väkivallan todistaminen liittyi useimmiten fyysisen väkivallan todistamiseen. Tätä voidaan selittää osaltaan sillä, että fyysinen väkivalta on helpommin havaittavissa kuin henkinen väkivalta (Söderholm & Politi 2012, 79,89).

Koetun väkivallan seuraukset jaoin analyysissäni eri elämänvaiheiden mukaisesti. Seuraukset olivat osittain päällekkäisiä ja esimerkiksi masennuksen ja huonon itsetunnon oireet välittyivät jokaisessa elämänvaiheessa (Holmberg 2000, 14). Ajattelen itse, että lapsuudessa korostuivat erityisesti turvattomuuden ja pelon kokemukset, eli emotionaaliset oireet. Nuoruudessa mielenterveydenhäiriöt, kuten masennus ja itsemurhaan liittyvät ajatukset. Aikuisuudessa väkivallan seuraukset näkyivät erityisesti traumaperäisen stressihäiriön kokemisenä ja jatkuvana ylivirittyneisyytenä. Osa naisista joutui väkivallan uhriksi myös aikuisiän parisuhteissa ja joutui todistamaan omaan lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Osa pyrki kuitenkin tietoisesti valitsemaan turvallisen kumppanin, joka ei käytä väkivaltaa.

Oranen (2012, 224–225) tuo esille, että aiempien tutkimusten mukaan lapsuudessa koetun väkivallan seuraukset vaihtelevat ikävuosien mukaan. Vauvaikäisellä häiriöt näkyvät vuorovaikutussuhteiden rakentumisessa, leikki-ikäisellä käyttäytymisen sääntelyssä ja pelon sekä ahdistuksen tunteina. Kouluikäisillä voi ilmetä vaikeuksia kaverisuhteissa

ja oppimisessa, emotionaalisia oireita ja häpeän tunteita, nuoruusikäisillä väkivallan kokemiseen liittyi usein masennusta ja itsemurha-ajatuksia, sekä aikainen itsenäistyminen. Näen tässä paljon yhtäläisyyksiä omien tulosteni kanssa.

Huomion arvoinen seikka perheväkivaltaa tarkasteltaessa on se, että sen ilmenemisen myötä ihmisen elämästä katoaa tai rikkoutuu tärkeitä ihmissuhteita, jopa usean sukupolven ajalta. Perheväkivalta rikkoo elämänmittaisiksi tarkoitettuja suhteita, mikä tekee siitä erityisen vahingollista verrattuna muihin väkivallan muotoihin (Sevon & Notko 2008, 13.) Kaikki aineistoni naiset jakoivat kokemuksen tästä, osalla välit vanhempiin olivat korjaantuneet, mutta väkivaltaan liittyvät muistot eivät silti olleet kadonneet.

Puhuttaessa lapsuudessa koetusta perheväkivallasta ja sen seurauksista, ajatellaan usein väkivallan ylisukupolvisuutta ja sosiaalista oppimista. Tässä tutkimuksessa väkivaltainen käytös ei kuitenkaan ollut periytynyt kenellekään naisista, vaan kaikkien asenne väkivallankäyttöä kohtaan oli kielteinen, eikä kukaan naisista ollut kohdistanut väkivaltaa omia lapsiaan kohtaan. Orasen (2012, 225) mukaan sukupuolten välillä on nähtävissä eroja ja miehillä olisikin suurentunut riski jatkaa väkivaltaista käytöstä.

Lapsuudessa koetun väkivallan seurauksia on tutkittu paljon, erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta. Tutkimukset osoittavat, että väkivallan kokemisella ja todistamisella on selviä vaikutuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun. Pitää kuitenkin ymmärtää, että kaiken oirehdinnan ei voida nähdä johtuvan suoraan väkivallan kokemisesta. Ihmiset ovat yksilöitä, jotka kokevat asiat eri tavalla, minkä takia myös väkivallasta johtuva oirehdinta ja selviytyminen ovat yksilökohtaisia (mm. Ojuri 2004). Kالتوinkohdeltujen nuorten elämää varjostavat usein useat riskitekijät, kuten omassa tutkimuksessani esille nousseet vanhempien mielenterveys- parisuhde- ja päihdeongelmat sekä perheen saaman sosiaalisen tuen puute (Kaltiala-Heino 2012, 171). Jo pelkästään näillä asioilla on vaikutusta lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Väkivallan kokemuksista selviäminen on pitkäkallinen prosessi, joka vaatii vaikeiden muistojen läpikäyntiä. Selviytymisprosessia tukee se, että väkivallan kokemuksista pysymään puhumaan. Puhuminen voi alkuun tuntua vaikealta, koska väkivallan kokemiseen liittyy usein häpeän ja syyllisyyden tunteita. Tutkimuksestani selviää, että omista kokemuksista kertominen on tukenut selviytymisprosessia ja omien tunteiden käsittelyä merkittävästi, sekä lisännyt luottamusta tärkeisiin ja tukeviin ihmissuhteisiin.

Arvioidessa tutkimukseni tulosten luotettavuutta, tulee huomioda se, että haastatteluiden päällimmäisenä tavoitteena ei ollut selvittää lapsuudessa koettua väkivaltaa ja sen

seurauksia, vaan tarkastella väkivallan kokemuksia yleisesti ja erityisesti palvelujärjestelmän näkökulmasta. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, että naiset eivät välttämättä ole tuoneet kaikkia kokemuksiaan ja ajatuksiaan esille. Koetun väkivallan seurauksia tarkastellessa tulee huomioida, että osalla aineistoni naisista oli vaikeita kokemuksia myös aikuisuudessa, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa tuloksiin. Naisten iät vaihtelivat useilla kymmenillä vuosilla, mikä tarkoittaa sitä, että osan kohdalla lapsuudesta ja nuoruudesta oli jo pitkä aika, mikä on voinut vaikuttaa asioiden muistamiseen. Näen kuitenkin aineistoni vahvuutena sen, että koska haastatteluissa ei esitetty tarkkoja kysymyksiä väkivallan kokemuksiin ja seurauksiin liittyen, on jokaisen naisen kertomilla asioilla ollut tärkeä merkitys heille itselleen ja sitä kautta myös tälle tutkimukselle.

Itse en havainnut, että kukaan naisista olisi vähätellyt kokemaansa väkivaltaa. Usein lapset kokevat syyllisyyttä kokemastaan väkivallasta, mikä ei myöskään varsinaisesti noussut esille tässä tutkimuksessa. Tätä voidaan selittää sillä, että aiemmissa tutkimuksissa aihetta on tutkittu lasten ja nuorten näkökulmasta, kun taas omassa tutkielmassani kertojina ovat aikuiset naiset. Aikuinen pystyy kokemusmaailmansa kautta jäsentämään väkivallan kokemuksia lasta paremmin, mikä mahdollistaa sen, ettei väkivallasta syytetä itseä. Tätä käsitystä tukee myös se, että naiset itse toivat haastatteluissaan esille, että lapsena heidän oli vaikea ymmärtää, millainen käytös vanhemman taholta oli hyväksyttävää ja mikä ei. Oranen (2012, 227) tuokin esille, että perheen sisäinen väkivalta saattaa herkästi normalisoitu, eikä sen keskellä elävä lapsi tunnista väkivaltaa väkivallaksi.

Osassa tutkimuksista, joissa on tarkasteltu lapsuudessa koettua väkivaltaa aikuisten kertomana, on tehty rajauksia haastateltavien ikään liittyen. Tämä siksi, että kuritusväkivallan kieltämisellä on nähty olevan suuri merkitys tutkimuksen toteutuksen kannalta (mm. Karjalainen 2019). Näen kuitenkin oman aineistoni vahvuutena sen, että tässä tutkimuksessa osa naisista oli elänyt lapsuutensa ennen lakimuutosta ja osa oli syntynyt vasta useampi vuosi sen jälkeen. Tutkimukseni toi kuitenkin esille, että kuritusväkivallan kieltämisellä ei ollut merkittävää vaikutusta tutkimukseni tulosten kannalta. Toinen lasten hyvinvoinnin kannalta merkittävä muutos on YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, joka astui voimaan vuonna 1991. Sopimus määrää, että kaikissa hallintoviranomaisten ja lainsäädännön elimissä, sosiaalihuollossa ja tuomioistuimissa, joissa käsitellään lasten etua, tulee aina huomioida ensisijaisesti lapsen etu. (Karhuvaara ym. 2013, 14.) Tutkielmani naisista kaksi on elänyt lapsuutensa 1990-luvulla, eikä perheiden vaikeisiin tilanteisiin puututtu vaikka perheillä oli useita kontakteja sosiaali- ja terveyden-

huoltoon. Voidaan siis todeta, että pelkkien lakien ja asetusten ei voida suoranaisesti nähdä estävän lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Käsittelin tutkimukseni teoreettisessa osiossa perhesuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa lastensuojelun näkökulmasta. Kahdella aineistoni naisella oli kontakti lastensuojeluviranomaisiin, mutta kummankaan tapauksessa tilanne ei johtanut mihinkään. Puuttumattomuuden syynä voidaan pitää sitä, että perheen todellinen tilanne ei koskaan tullut työntekijöiden tietoon. Lastensuojelutyössä perheen tilannetta ja vanhempien vanhemmuutta arvioitaessa tulisi tilanne arvioida aina lapsen edun näkökulmasta. Mikään ohjeistus tai laki ei yksinään määritä riittävän vanhemmuuden kriteerejä, vaan lastensuojelun työntekijän tulee arvioida kokonaisuutta ja sitä, mikä on riittävä vaihtoehto lapselle. Lastensuojelulaki korostaakin entisestään lasten tapaamista ja lapsen kuulemista tilanteen arvioinnin tukena. (Karjalainen ym. 2012, 282.) Ajattelen itse, että suurin syy siihen, miksi aineistoni naiset eivät lapsuudessaan ja nuoruudessaan saaneet apua, on ollut juuri se, että tapaamiset olivat suurelta osin koko perheen tapaamisia, jolloin lapsi itse ei välttämättä uskalla tuoda kokemuksiaan julki. Voidaan siis todeta, että naiset ovat joutuneet perheessä tapahtuvan kaltoinkohtelun lisäksi myös institutionaalisen kaltoinkohtelun kohteiksi. Tulee kuitenkin huomioida, että naisten lapsuuden jälkeen suomalainen lastensuojelutyö on kehittynyt ja erilaisten muutosten avulla (mm. Sosiaalihuoltoa ja lastensuojelua koskevat uudistukset 2015) siitä on pyritty tekemään entistä tehokkaampaa ja lapsilähtöisempää. Haastatteluissa ei tullut ilmi, että kenenkään naisen lähipiiri olisi yrittänyt puuttua tilanteeseen. Tätä voidaan selittää sillä, että lähipiiri ei välttämättä tunnista kaltoinkohtelua tai ei uskalla puuttua tilanteeseen, koska sitä pidetään yksityisenä tai vaihtoehtoisesti pelätään sitä, millaisia seurauksia puuttuminen voi aiheuttaa (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 17).

Olisi mielenkiintoista tarkastella, miten nykypäivänä internet helpottaa avun hakemista. Osa oman tutkimukseni naisista eli lapsuutensa ennen internetin aikakautta ja 1990-luvulla syntyneistä naisista vain toinen mainitsi internetin omassa haastattelussaan. Häenkään ei tosin ollut koskaan pyrkinyt etsimään apua internetin välityksellä. Nykypäivänä internetin merkitys avunhakemissa on suuri, muun muassa Rikosuhripäivystyksen ja Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämä Nettiturvakoti tarjoavat chat-palveluita avun hakemiseen. Mainitsemisen arvoinen palvelu on myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton nuorisotyön ylläpitämä sivusto, joka tarjoaa chat-palvelua sekä tietoa erilaisista nuoria askarruttavista asioista. Sen lisäksi netistä löytää blogikirjoituksia ja keskustelupalstoja, jossa voi keskustella omista kokemuksistaan ja saada vertaistukea.

Kuten aiemmin mainitsin, lapsuudessa koetun väkivallan seurauksia on tutkittu paljon lasten ja nuorten näkökulmasta. Sen sijaan tutkimusta, jossa käsitellään lapsuudessa koettua väkivaltaa aikuisten kertomana on huomattavasti vähemmän. Tässä tutkielmassa nousi esille, että osa naisista kärsi aikuisiällä masennuksesta ja ahdistuneisuudesta, jonka voitiin ajatella johtuvan lapsuuden kokemuksista. Mielestäni olisi eriarvoisen tärkeää, että aihetta tutkittaisiin lisää, koska aikuisuuden oirehdinta voi tulla näkyväksi esimerkiksi työssä jaksamisen haasteina. Tämän takia olisi tärkeää, että mielenterveyspalveluiden lisäksi myös työterveyshuollossa huomioitaisiin tämä mahdollinen seikka. Mielenterveysongelmien taustalla olevat syyt saattavat johtua kaukaisistakin kokemuksista, joita yksilö itse ei välttämättä osaa yhdistää nykyhetkeen. Jatkotutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna olisi mielenkiintoista kiinnittää huomio vielä tarkemmin siihen, miten lapsuudessa koetun väkivallan seuraukset näyttäytyvät aikuisuuden osalta. Omasa tutkimuksessani väkivallan seurauksia tarkasteltiin kaikkien merkittävien elämänvaiheiden osalta, mutta tulevaisuudessa tutkimuksen päähuomio voitaisiin keskittää pelkätään aikuisuuden hyvinvointiin, ja mahdollisiin haasteisiin parisuhteessa, vanhemmuudessa ja yleisessä jaksamisessa. Kuten aineistostani käy ilmi, väkivallasta selviytyminen on pitkä tie, joka vaatii sen kokijalta paljon aikaa ja resursseja.

Toinen mainitsemisen arvoinen jatkotutkimuksen aihe on miehiin kohdistuva tutkimus. Tutkimukseni teoreettisessa osuudessa nousi esille, että poikien lapsuudessa kohtaama väkivalta on jossain määrin erilaista kuin tyttöjen kokema väkivalta. Poikien ja miesten lapsuudessa kokemasta perheväkivallasta johtuva oirehdinta erosi jonkin verran tyttöjen ja naisten kokemista väkivallan seurauksista. Miesten kohdalla nähtiin olevan myös suurentunut riski väkivaltaisen käytöksen jatkamiseen (Oranen 2012, 225).

Koen, että tämän tutkielman kirjoittaminen on antanut itselleni äärimmäisen paljon uutta tietoa ja ymmärrystä lapsuudessa koettua väkivaltaa ja erityisesti sen seurauksia kohtaan. On selvää, että väkivallan keskellä eläminen vaikuttaa lapseen ja nuoreen, mutta on tärkeää ymmärtää myös se, että koettu väkivalta jättää aina jälkensä ja sen vaikutukset saattavat näkyä läpi elämän. Koen, että tämän tutkielman tekeminen on vahvistanut omaa ammatillista osaamistani sosiaalityöntekijänä. Tähänastisen työkokemukseni perusteella voin todeta, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan esille tuomiseen ja siitä puhumiseen liittyy paljon haasteita. On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että myös vanhempien keskinäinen väkivalta vaikuttaa lapseen vaikkei lapsi itse joutuisi väkivallan kohteeksi. Perheväkivaltaan puututtaessa tulee aina tarkastella syitä väkivaltaisen käytöksen taustalla. Tutkimukseni teoreettisessa osuudessa toin esille, että väkivaltainen käytös on

joissain tapauksissa periytyvää, joten voi olla, että väkivaltainen vanhempi on itse joutunut omassa lapsuudessaan väkivallan uhriksi. Tämän tutkielman tekeminen on lisännyt omaa tietoisuuttani väkivallan syistä ja taustoista, mitä pystyn varmasti hyödyntämään työssäni sosiaalityöntekijänä.

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Alanen, Leena & Bardy, Marjatta. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalhallituksen julkaisuja 12/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Aronen, Eeva & Suomalainen, Laura. 2016. Traumaperäiset stressihäiriöt ja sopeutumishäiriöt. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 336–344.
- Aula, Maria Kaisa & Välimäki, Anna-Leena & Ewald, Helena & Kinnunen, Aarne & Hetemäki, Inka & Sariola Heikki & Hurme, Outi & Iivonen, Esa & Iivonen Pekka & Toivari, Ari-Pekka & Lankinen, Kari & Manns-Haatanen, Heidi. 2010. Älä lyö lasta. Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Aviles, Ann M. & Anderson, Tanya R. & Davila, Erica R. 2006. Child and adolescent social-emotional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health* 11(1), 32–39.
- Caffaro, John & Conn-Caffaro, Allison. 2005. Treating sibling abuse families. *Aggression and Violent Behaviour* 10. 604–623.
- Clark, Karen. & Ladd, George. 2000. Connectedness and autonomy support in parent-child relationships: Links to children's socioemotional orientation and peer relationships. *Developmental Psychology* 36, 485–498.
- Cole, Susan. 1993. Child battery. Teoksessa Fox, Bonnie (toim.) Family patterns, gender relations. Toronto: Oxford University Press.
- Dufva, Virpi. 2001. Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 25. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Dunderfelt, Tony. 1998. Henkilökemia. Yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. Juva: WSOY

- Edleson, Jeffery. 1999. Children's Witnessing of Adult Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence* 14 (8), 839–870.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja & Peltonen, Kirsi. 2015. Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Kyselytutkimuksen tulosten pohdinta. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):1. 72–80.
- Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja; 71. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja; 87.
- Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha. 2007. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Eskonen, Inkeri. 2005. Perheväkivalta lasten kertomana: Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.
- Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. 53/2015.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Forsberg, Hannele. 2005. "Talking feels like you wouldn't love Dad anymore": children's emotions, close relations and domestic violence. Teoksessa Eriksson, Maria & Hester, Marianne & Keskinen, Suvi & Pringle, Keith (toim.) *Tackling men's violence in families. Nordic issues and dilemmas*. Bristol: The Policy Press. 49–65.
- Forsberg, Hannele. 2002. Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika-projektissa. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Gelles, Richard. 1997. *Intimate violence in families*. 3rd ed. Sage. Thousand Oaks: California.

- Granfelt, Riitta. 2002. Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Keuruu: PS-kustannus. 127–141.
- Haapasalo, Jaana & Hämäläinen, Minna. 2004. Väkivalta- ja laiminlyöntikokemukset epäsosiaalisuuden ja rikollisuuden kehityksessä. Aiheita 9. Helsinki: Stakes.
- Haapasalo, Jaana & Aaltonen, Terhi. 1999. Lapsen pahoinpitelyalttius lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa: Haapasalo, Jaana (toim.) Väkivallan kierre. Helsinki: Tietosanoma. 9–44.
- Hakalehto, Suvianna. 2016. Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa: Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari.
- Hakulinen, Tuovi & Riihonen, Riikka & Laajasalo, Taina. 2019. Lähisuhdeväkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta. Teoksessa: Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 187–234.
- Haravuori, Henna & Marttunen, Mauri & Viheriälä, Liisa. 2016. Traumaattiset kokemukset. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 91–97
- Heino, Tarja & Sinkkonen, Jari. 2016. Lastensuojelu. Teoksessa: Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 460–462.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. 2006. Usko, toivo, hakkaus. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hiitola, Johanna. 2011. Vanhempien tekemä väkivalta huostaanottoasiakirjoissa. Janus vol. 19 (1) 2011. 4–19.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2000. Tutkimushaastattelu. Yliopistopaino.

- Holma, Juha & Partanen, Terhi 2002. Vaihtoehto väkivallalle. Teoksessa Kinnunen, Ulla & Rönkä, Anna (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Keuruu: PS-kustannus.
- Holmberg, Tiina. 2000. Lapset ja perheväkivalta. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Helsinki: Lasten keskus.
- Holmila, Marja & Kantola, Janna. 2003. Pullonkauloja: Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki: Stakes.
- Humppi, Sanna-Mari. 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Huovinen, Anu. 2017. Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Ammatillinen lisensiaatintutkimus.
- Hurtig, Johanna. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus. 167–194.
- Huttunen, Matti. 2018. Traumaperäinen stressihäiriö. Duodecim Verkkokirjasto. [online] https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00526 Luettu: 16.2.2020.
- Hämäläinen, Juha. 2007. Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Snellman instituutin A-sarja 22/2007. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Itäpuisto, Maritta & Taitto, Annika. 2010. Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö – Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Janhunen, Kristiina & Oulasmaa, Minna 2008. Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto.
- Kaittila, Anniina. 2017. Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Kaittila, Anniina & Nyqvist, Leo. 2014. Taloudellinen väkivalta parisuhteessa – kirjallisuuskatsaus. Janus 22(3), 109–125.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu. 2012. Lastenkaltoinkohtelu – oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 168–176.

- Karhuvaara, Marjatta & Kaitue, Sanna & Ruuhilahti, Susanna. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.
- Karjalainen, Riina & Forsberg, Hannele & Linnas Helena. 2012. Lapsi ja lastensuojelu käytännössä. Teoksessa: Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 278–298.
- Karjalainen, Riina. 2019. Lapsuuden perheväkivaltakokemukset ja niistä selviytyminen aikuisen kertomana. Turku: Turun yliopisto. Ammatillinen lisensiaattitutkimus.
- Karlsson, Linnea & Marttunen, Mauri & Kumpulainen, Kirsti (2016) Lasten ja nuorten masennus. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 295–303.
- Kauppi, Anne & Turunen, Tuija. 2016. Lasten ja nuorten traumapsykoterapia. Teoksessa: Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria, Duodecim, 544–549. Helsinki: Duodecim.
- Keiski, Piia. 2018. Perheväkivaltaa käyttäneen naisen minuus: Realistinen synteesi perheväkivaltakäyttämisen vähenemiseen tähtäävän intervention vaikutuksista. Tampere: University Press. Väitöskirja.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa. 1998. Hyvä itsetunto. 8. painos. Juva: WSOY.
- Kero, Katja & Nyqvist, Leo & Puuronen, Anne. 2018. Ehyeksi-hankkeen tutkimussuunnitelma. Julkaisematon lähde.
- Keski-Petäjä, Miina & Witting, Mika. 2018. Alle viidennes opiskelijoista opinnoissa, joissa tasaisesti naisia ja miehiä – koulutus-alojen eriytyminen jatkuu. Tieto & trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus. [online] <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/alle-viidennes-opiskelijoista-opinnoissa-joissa-tasaisesti-naisia-ja-miehia-koulutusalojen-eriytyminen-jatkuu/> Luettu: 15.4.2020.
- Kiselica, Mark & Morrill-Richards, Mandy. 2007. Sibling Maltreatment: The Forgotten Abuse. *Journal of Counseling & Development*, 85. 148–160.
- Kivitie-Kallio, Johanna & Politi, Johanna. 2004. Päihteitä käyttävän äidin lapsi. Teoksessa: Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. s.153–175.

Kivivuori, Janne. 2007. Mare Balticum-kysely Helsingissä 2002. Teoksessa: Noora Ellonen, Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Helsinki: Edita Prima Oy. 48–52.

Kovanen, Tuula & Pitkänen, Miia. 2014. Rispektii. Näkökulmia nuorten perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan. Ensi- ja turvakotien liitto. [online] https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/rispektii_n_k_kulmia_nuorten_koht_d7a71e691d1cf9/36

Luettu: 23.3.2020

Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus.

Kuoppala, Tuula & Forsell, Martta & Säkkinen, Salla. 2018. Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti 23/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [online] http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y Luettu: 9.3.2020.

Laaksonen, Sari. 2005. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa: Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi. 256–269.

Laitinen, Ahti & Nyholm, Marja-Liisa. 1995. Luvaton nuoruus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Laitinen, Merja. 2006. Insestitilanteen ulottuvuuksia. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus: Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus. 63–85.

Laitinen, Merja. 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 12.4.2019/542.

Lapsiasia. Lapsen oikeuksien edistäjä. [online] <http://lapsiasia.fi/lapsiasiavaltuutettu/>. Luettu: 23.3.2020.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

- Lattu, Emmi. 2016. Naisten tekemä väkivalta. Tampere: University Press. Väitöskirja.
- Lehti, Martti. 2017. Henkirikoskatsaus 2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 19. Helsingin yliopisto.
- Lepistö, Sari & Paavilainen, Eija. 2011. Tyttöjen ja poikien erilainen selviytyminen perheväkivallasta. *Janus* vol. 19 (3), 221–237.
- Lepistö, Sari. 2010. Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Tampere: University Press. Väitöskirja.
- Lidman, Satu. 2015. Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Tallinna: Gaudeamus.
- Mahkonen, Sami. 1997. Oikeus yksityisyyteen. Porvoo: Werner Söderström Lakitieto Oy.
- McCloskey, Laura A. & Stuewig, Jeffrey. 2005. The relation of Child Maltreatment to Shame and Guilt Among Adolescents: Psychological Routes to Depression and Delinquency. *Child Maltreatment*. Vol. 10, No. 4.
- Miller-Perrin, Cindy & Perrin, Robin. 1999. Child maltreatment. An introduction. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Minilex. Rikoslaki ja perheväkivalta. [online] <https://www.minilex.fi/a/rikoslaki-ja-perhev%C3%A4kivalta> Luettu 6.11.2019
- Mäkelä, Sinikka 2003. Mielisairas äiti ja vauva. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 306–326.
- Neitola, Marita. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – Vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Turku: Turun Yliopisto. Väitöskirja.
- Nikander, Timo. 2009. Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Helsinki: Tilastokeskus. [online] https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html?s=0. Luettu 15.2.2020
- Nikunen, Minna. 2005. Surman jälkeen itsemurha. Tampere: University Press. Väitöskirja.
- Notko, Marianne. 2011. Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 406. Jyväskylä: University Printing House.

- Nousiainen, Virve & Perttu, Sirkka. 2002. Väkivallan traumaattiset vaikutukset. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu Sirkka (toim). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Helsinki: Stakes
- Nurmi, Jan-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto. 2018. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nyqvist, Leo. 2001. Väkivaltainen parisuhde, asiakuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Turku: Turun Yliopisto. Väitöskirja.
- October, Martta. 2018. Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kysely- ja väestötutkimuksen tuloksia. Helsinki: Print One.
- Ojuri, Auli. 2004. Väkivalta naisten elämän varjona – Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Väitöskirja.
- Oranen, Mikko. 2012. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitielä-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. 217–227. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Oranen, Mikko & Keränen, Eija. 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Oranen, Mikko. 2001. Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Julkaisu 30. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Oranen, Mikko. 1998. Viisi ”hyvää” syytä unohtaa lapset. Esikko 2/98.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY
- Pagelow, Mildred. 1984. Family violence. New York: Praeger.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. 2009. Alkoholien rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa. Yhteiskuntapolitiikka 74. 2009:1. s. 45–53.
- Piispa, Minna. 2006. Parisuhdeväkivalta. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI, Publication series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2006.

- Pulma, Panu. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Punamäki, Raija. 2005. Siirtyykö trauma sukupolvelta toiselle? Mielenterveys ja perhesuhteet väkivallan uhrien perheissä. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna (toim.) Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Saarijärvi: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. 53–74.
- Puttonen, Sampsa. 2006. Stressin fysiologiset vaikutukset. Duodecim terveystieteen aikakauslehti. 2006;24(3):28–31. [online] https://www.ebm-guidelines.com/dtk/ltk/avaa?p_artikkeli=ttl00352 Luettu: 22.3.2020.
- Puura, Kaija. 2016. Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. Helsinki: Duodecim. 88–89.
- Pösö, Tarja. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.
- Raaska, Hanna, Sinkkonen, Jari & Westerinen Hannu. 2016. Lapsuudessa ja nuoruudessa alkavat sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 233–242.
- Rautava, Marie & Perttu Sirkka. 2002. Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Helsinki: Stakes.
- Reenkola, Elina. 2012a. Nainen ja viha. Aggressio voimavaraksi. Norhaven: Minerva Kustannus Oy.
- Reenkola, Elina. 2012b. Äidin valta ja voima. Juva: Minerva Kustannus Oy.
- Rotkirch, Anna & Tammissalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla. 2017. Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Helsinki: Väestöliitto. [online] <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b58047c5c93fdaf31b09d2b642e5123f/1587930899/application/pdf/7659544/vanhemmuutta%20lyka%CC%88ta%CC%88a%CC%88n%20netti%20iso.pdf>. Luettu: 17.2.2020.

- Ruohonen, Marita. 2007. Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura
- Ruohonen, Marita. 2006. Perhe- ja väkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisuja 35, 9–15. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto.
- Salmi, Minna & Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna. 2012. Lasten ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa. Teoksessa: Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 22–47.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa: Sevón, Eija & Notko, Marianne. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino. 13–26.
- Siljamäki, Tuija. 2016. Kun lapsi on väkivaltainen. Lastensuojelun keskusliiton kuukausijulkaisu. [online] <https://lapsenmaailma.fi/teemat/kasvu/kun-lapsi-on-vakivaltainen/> Luettu: 23.3.2020.
- Siltala, Pirkko. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY. 16–43.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam. 2016. Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanne & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 75–81.
- Sinkkonen, Jari. 2004a. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa: Söderholm, Annlis, Halila, Ritva & Kivitie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 75–86.
- Sinkkonen, Jari. 2004b. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim, 120: 1866–1873.
- Solantaus, Tytti. 2012. Lapsi ja vanhemman mielenterveyden häiriöt. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 239–259.
- Straus, Murray. 2009. The Effects Of Corporal Punishment: Corporal Punishment by Mothers and Development of Children's Cognitive Ability: A Longitudinal Study of

Two Nationally Representative Age Cohorts. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 18 (5) 459–483.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [online]. ISSN=2342-9151. Perhe- ja Lähisuhdeväkivalta 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/rpk/2018/15/rpk_2018_15_2019-06-06_tie_001_fi.html. Luettu: 13.3.2020.

Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. 14–21.

Söderholm, Annlis & Politi, Johanna. 2012. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. 76–99.

Tamminen, Tuula. 2010. Lapsen masennus. *Duodecim-lehti*. 6(6). 627–633. [online] <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2010/6/duo98700> Luettu 24.2.2020.

Tanskanen, Antti. 2014. Isovanhemmat, vanhempien lastenhankinta ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 60/2014. Helsinki: Väestöliitto.

Taskinen, Sirpa (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakesin oppaita 55. Saarijärvi: Gummerus Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Sukupuolten tasa-arvo. Lähisuhdeväkivalta. [online] <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-muotoja/lahisuhdevakivalta> Luettu 23.10.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelutilasto 2018. [online] <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa>. Luettu 14.2.2020.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Väkivallan vaikutukset. [online] https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta/vakivallan-vaikutukset. Luettu 23.10.2019

Timonen, Annukka. 2014. Väkivallan vaikutus lapsen kehitykseen. 3/2014. Riku – Rikosuhripäivystys. Suomen Setlementtiliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen

Mielenterveysseura Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti, Kirkkohallitus. Helsinki. 4–6.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tupola, Sarimari & Kivitie-Kallio, Satu & Kallio, Pentti & Söderholm, Annlis. 2012. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa: Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim). 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 99–110.

Turunen, Merja Maaria. 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa: Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim). 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 187–201.

Tyyskä, Auri. 2018. Sisarusten välinen väkivalta. 3/2018. Riku – Rikosuhripäivystys. Suomen Setlementtiliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Mielenterveysseura Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti, Kirkkohallitus. Helsinki.

Vuori, Jaana. 1991. Elämän kokoiset äidit. Teoksessa Nopola, Sinikka (toim.) Äiti, tuu ikkunaan. Helsinki: WSOY. 49–66.

World Health Organization. Child maltreatment. [online] https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_2. Luettu 10.11.2019.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 60/1991.

